

DECRETUM VI

Hec pars continet¹ de clericorum conversatione, et ordinatione, et correctione, et causis²

1

De vita clericorum³. Ex epistola Hieronimi ad Nepotianum

Clericus, qui Christi servit ecclesie, interpretetur primo vocabulum suum, et nominis diffinitione prolata nitatur esse quod dicitur. Si enim cleros Grece, Latine sors appellatur, propterea clerici vocantur, quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est pars, clericorum est. Et quia⁴ vel ipse pars Domini est, vel Domini⁵ partem habet, talem se exhibere debet ut ipse possideat Dominum, et ipse possideatur a Domino. Qui possidet Dominum, et cum propheta dicit, Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quidpiam aliud habuerit preter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hereditatis eius, nec accipio partem inter ceteras tribus, sed quasi levita et sacerdos vivo de decimis, et altari deserviens, altaris oblatione sustentor, habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Obsecro itaque te, et repetens iterum iterumque monebo, ne officium clericatus genus antique militie putes, id est, ne lucra seculi in Christi queras militia, ne plus habeas quam quando clericus esse cepisti, et dicatur tibi, Clericatus eorum non proderit eis.

(Isidorus, lib. II Off. eccl., c. 1.) (12, q. 1, c. Clericus)

¹ Hec pars cont. CPD; Hec sexta pars continet L; Hec pars sexta cont. H; Sexta pars cont. M; om. Fr

² M but not edd. here adds a capitulatio to cc 1-435

³ De vita clericorum CPDH; Unde clericus dicatur M

⁴ [al., qui autem] add. Fr

⁵ lacuna follows C

2

¹Isidori² de generibus clericorum

Duo sunt genera clericorum, unum ecclesiasticorum sub regimine episcopali degentium; alterum acephalorum, id est sine capite, quem sequantur ignorantium. Hos neque inter laicos secularium officiorum studia, neque inter clericos religio retentat divina, sed solutos atque oberrantes, sola turpis vita complectitur et vaga. Qui quidem nullum³ metuentes, explende voluptatis sue licentiam consecantur, quasi animalia bruta libertate ac desiderio suo feruntur, habentes signum religionis, non religionis officium, hippocentauris similes, neque equi, neque homines, mixtumque (ut ait poeta) genus prolesque biformis⁴. Quorum quidem sordida atque infami numerositate satis superque nostra pars occidua pollet⁵.

(Eccl. offic., l. II, c. 3.)

¹ Quod duo sint genera clericorum. as rubr. Ex dictis beati add. M

² -ori CPBDM; -orus RH

³ [quique dum nullum, etc.] add. M

⁴ (VIRG., Aen. VI) add. M²

⁵ pollet CPBDLH; polluitur [pollet] M

3

¹*Epilogus ex² regula clericorum breviter collectus³.*

Legalibus interea institutis et evangelicis saluberrimis monemur preceptis ut Dominum nostrum totis precordiis diligamus, et proximos tanquam nosipsos, et cetera. Si igitur ab omnibus fidelibus his salutiferis preceptis totis nisibus est favendum, quanto magis ab his qui divinis cultibus mancipati sunt, et aliis exemplo virtutum condimentum esse debent. Proinde oportet ut primo omnium Dominum Deum diligant ex toto corde, ex tota anima, tota virtute, et proximos tanquam seipsos, et nosse quia in his duobus preceptis tota lex pendet et prophete. Non occidant, neque fratrem oderint, quia, ut ait apostolus, Qui fratrem suum odit, homicida est. Non adulterent, non faciant furtum, non concupiscant rem alienam, non falsum testimonium dicant, et quod sibi nolunt fieri, alteri non faciant. Non sint superbi, aut tumidi, non detractionibus assueti, non ebrietati servientes, non luxuria enervati, non iracundia turbidi, non quibuslibet aliis vitiis substrati, non vaniloqui, non invidi, non somnolenti, non pigri, non murmuratores, non susurratores⁴, non vinolenti, non multum edaces. Fraudes et dolositates caveant, usuris nequaquam inserviant, non iurent, ne forte periurent⁵, malum pro malo non reddant. Cum in se aliquid boni viderint, Deo; et malum cum viderint, sibi deputent. Discordiam fugiant, et quos invenerint discordantes⁶, ad charitatis concordiam revocent, et iuxta psalmiste vocem, declinent a malo, et faciant bonum. Attendant et apostolum prohibentem, Non, inquit, in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et emulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum. Animadvertant etiam quod ab his vitiis ab apostolo prohibitis omnium vitiorum seges emergat, et quod horum morborum mater superbia sit. Oportet etiam ut animam corpusque suum ab omni inquinamento carnis et spiritus custodiant, ut, iuxta apostolum, integer spiritus eorum, et anima et corpus sine querela in adventu Domini Iesu Christi servetur. Sobrie, et iuste, et pie vivant. Secularia negotia prorsus abiciant, quia, iuxta eundem apostolum, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probavit. Ieiunium ament, hospites colligant, pauperes recreent, nudos vestiant, infirmos visitent, mortuos sepeliant, in tribulatione positos opem ferant, dolentem consolentur, amoris Christi nihil preponant, caritatem non derelinquant, pacem, si fieri potest, cum omnibus hominibus habeant. Diem iudicii timeant, vitam eternam spiritualiter concupiscant. Spem suam Deo committant, proprio episcopo in omnibus secundum canonicam institutionem obtemperant, magistros suos non temere reprehendant. Postremo in doctrinis spiritualibus operam dent, lectionibus, psalmis, himnis, canticis spiritualibus, et ceterorum bonorum operum exercitiis iugiter incumbant. In dormitorio, nisi quem infirmitas detinuerit, omnes dormiant. In refectorio pariter reficiantur, cotidie ad collationem veniant. Mox, ut signum datum fuerit, ad ecclesiam omnes festinate veniant, et horas canonicas non negligenter, sed cum omni religione pariter celebrent. Ecclesiam non pompaticè, sed reverenter ingrediantur. In choro cum

¹ Quod clericis praecipue convenit Deum diligere et proximum, et de conversatione et officio eorum.
add. as rubr. M

² ex CPB; et RM; et collectus L

³ -ectus CRPV; -ectis B; -ecta M; Epilogus - coll. om. D, with no break

⁴ susurratores CPVM; sussorones Fr; non sus. ss V

⁵ periurent CPD; peierent [periurent] M

⁶ inv. disc. CP; noverint discordantes D; noverint discordes [invenerint discordantes] M

baculis non stent. Vaniloquiis nequaquam insistant, sed cum omni devotione et veneratione divine servitutis opus peragant, scientes angelorum presentiam semper illic adesse. E claustris non nisi per licentiam egrediantur. Egressi irreprehensibiliter vivant, ut ab his qui foris sunt bonum testimonium habeant, et religionem ac propositum suum actibus illicitis nequaquam maculent. Sed potius omnes quibus se coniunxerint, sale sapientie et bonorum operum exemplis condiant. Contubernia feminarum nullatenus appetant, non vanis oculis, aut petulanti tumidoque gestu ac dissolutis renibus incedant. Non spectaculis, non pompis secularibus intersint, non alee, non quibuslibet venationibus inserviant. Apostoli namque instructi documento, quo ait, Non in veste pretiosa, nequaquam pretiosis delectentur vestibus. Caveant summopere ne extra claustra moras faciant, nisi prout sibi a priore constitutum fuerit, et opportunitas temporis dictaverit. Intra claustra positi non otio vacent, sed aut divinis officiis, aut propriis utilitatibus, aut certe magistrorum pareant iussionibus, ne otio torpentes ab apostolo audiant, Qui non vult operari, nec manducet. Seniores spiritualiter iuniores diligant; iuniores senioribus obsequium dignum exhibeant. Doctiores minus doctis nequaquam se preferant, sed magis eos cum charitate edificent. Neque hi qui nobilitate generis, aut virtutum donis pollent, ceteris se tumide superextollant. Omnes in congregatione vicissim sibi charitatis officio serviant. Quibus etiam in refectorio comedentibus, et religiosissime silentium tenentibus, continuatim legatur lectio. Delinquentes zelo rectitudinis pariter arguant, et castigent. Pueros et adolescentes negligentes verborum disciplinis corrigant. Singuli secundum capacitatem suam diversarum artium erudiantur disciplinis, ut nullus in collegio canonico inutilis appareat, nec vota fidelium otiosus comedat. Tales quippe esse, imo taliter conversari decet omnes, qui divinis officiis se manciparunt. Quapropter studeant hec breviter collecta sedula meditatione perlegere et memorie commendare, et adiuvante divina gratia, iuxta vires adimplere, quo facilius et liberius maiora a sanctis patribus edita, exequi valeant. Vocatione ergo qua vocati sunt, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, ambulent, quatenus divinis iussionibus obtemperantes, ad Christum, in cuius sorte esse noscuntur, qui via, veritas et vita est, eo opitulante, pervenire mereantur.

4

¹Isidori in libro officiorum. De tonsura²

Tonsure ecclesiastice usus a Nazareis (ni fallor) exortus est, qui prius crine servato, denuo post vite magne continentiam devotione completa³, caput radebant, et capillos in igne sacrificii ponere iubebantur, scilicet ut perfectionem devotionis sue Domino consecrarent. Huius ergo exempli usus ab apostolis introductus est, ut hi qui in divinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazarei, id est, sancti Dei crine preciso innoventur. Hoc quippe et Ezechieli prophete iubetur, dicente Domino, Tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, et duces per caput tuum, et barbam. Videlicet quia et ipse sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis deserviebat. Hoc et Nazareos illos Priscillam et Aquilam in Actibus apostolorum primum fecisse legimus. Paulum quoque apostolum, et quosdam discipulorum Christi, qui in huiusmodi cultu imitandi extiterunt. Est autem in clericis tonsura, signum quoddam,

¹ De tonsura clericorum. *add. as rubr.* M

² Is. - off. De tons. CPD; De tons. Isidorus in libro ecclesiasticorum officiorum M

³ [devotionem continentia completa, etc.] *add.* M²

quod in corpore figuratur, sed in animo agitur, scilicet ut hoc signo in religione vitia recensentur, et criminibus carnis nostre quasi crinibus exuamur, atque inde innovatis sensibus, ut comis rudibus enitescamus, expoliantes nos, iuxta apostolum, veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum qui renovatur in agnitionem Dei. Quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare. Quod vero de tonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur, sacerdotium regnumque ecclesie in eis existimo figurari. Tiara enim apud⁴ veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hec ex bisso confecta rotunda erat, quasi sphaera media, et hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem latitudo aurei⁵ est circuli, que regum⁶ capita cingit. Utrumque itaque signum exprimitur in capite clericorum, ut impleatur etiam quadam corporis similitudine, quod scriptum est, Petro apostolo perdocente, Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Queritur autem cur, sicut apud antiquos Nazareos, non ante coma nutritur, et sic tondetur. Sed qui hec exquirunt, advertant quid sit inter illud propheticum velamentum, et hanc evangelii revelationem, de qua dicit apostolus, Cum transieris ad Christum, auferetur velamen. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moisi, et aspectum populi Isrel, hoc significabat illis temporibus etiam coma sanctorum. Nam et apostolus comam pro velamento esse dicit. Proinde iam non oportet, ut velentur crinibus eorum capita, qui Domino consecrantur, sed tantum ut revelentur, quia quod erat occultum in sacramento prophetie, iam in evangelio declaratum est.
(lib. II, c. 4).

---

⁴ ss C

⁵ aurei CPD; aurea [aurei] M

⁶ in mg. C

5

II. Item Isidori¹ de ostiariis²

Ostiarii sunt, qui in Veteri Testamento ianitores templi vocabantur; qui preerant portis templi Hierusalem, quique ordinati, per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum et iniquum discernentes, eos tantum in ecclesia qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum nisi per hos³ non possumus⁴. Habent enim⁵ potestatem tam bonos recipiendi, quam reiciendi indignos.
(lib. II, c. 14).

---

¹ I M

² II. It. Isid. de ost. CP; Item. Is. de ost. D; I. de ost. Idem M

³ hos CPDM; eos *Fr*

⁴ [possunt] *add.* M

⁵ enim CPM; *om.* D

6

III. Item Isidori de lectoribus¹

Lectorum ordo formam et initium a prophetis accepit. Sunt igitur lectores, qui verbum Dei predicant, quibus dicitur, Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primum de eorum conversatione episcopus verbum

---

¹ III - lect. CPD; II. De lectoribus. Idem M

facit ad populum, deinde coram plebe tradit eis codicem apicum divinatorum, ad Dei verbum annuntiandum. Qui autem ad huiusmodi provehitur gradum, iste erit doctrina et libris imbutus, sensuumque ac verborum scientia perornatus, ita ut distinctionibus sententiarum intelligat ubi finiatur iunctura, ubi adhuc pendeat oratio, ubi sententia extrema claudatur. Sicque expeditus vim² pronuntiationis tenebit, ut ad intellectum omnium mentes sensuumque promoveat, discernendo genera pronuntiationum, atque exprimendo proprios sententiarum affectus, modo indicantis voce, modo dolentis³, modo increpantis, modo exhortantis, sive his similia, secundum genus proprie pronuntiationis, in quo magis⁴ illa ambigua sententiarum adhibenda cognitio est. Multa enim sunt in scripturis, que nisi proprio modo pronuntientur, in contrariam recidunt sententiam, sicuti est, Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui iustificat?⁵ Quod si quasi confirmative, non servato genere pronuntiationis sue, dicatur, magna perversitas oritur. Sic ergo pronuntiandum est, ac si diceret, Deusne qui iustificat? Subauditur⁶, non. Necesse est ergo in tantis rebus scientie ingenium, quo proprie singula convenienterque pronuntientur. Propterea et accentuum vim oportet lectorem scire, ut noverit in qua sillaba vox protendatur pronuntiantis. Plerumque enim imperiti lectores in verborum accentibus errant, et solent irridere nos imperitiae hi qui videntur habere notitiam, detrahentes et iurantes penitus nos nescire quod dicimus. Porro vox lectoris simplex erit, clara, ad omne pronuntiationis genus accommodata, plena virili succo, agrestem et subrusticum effugiens sonum, non humilis, nec adeo sublimis, non fracta vel tenera, nihilque femineum sonans, neque cum motu corporis, sed tantum cum gravitatis specie. Auribus enim et cordi consulere debet lector, non oculis, ne potius ex seipso eos spectatores magis, quam auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronuntiandi causa precipuam curam vocis habuisse, ut exaudiri in tumultu possent. Unde et dudum lectores precones vel proclamatores vocabantur.

(lib. II, c. 11).

---

² [al. usum] *add. Fr*

³ [iubentis] *add. M*

⁴ [maxime] *add. M*

⁵ Deus qui iust. *in mg. P*

⁶ [ut subaudiatur] *add. M*

7

III. Item¹ Isidori de exorcistis²

In³ ordine et⁴ ministerio ecclesie esse exorcistas, secundum officia que in templo Salomonis erant disposita, queque posterius sunt ab Esdra dispertita invenimus, eosque quos Esdras auctores⁵ memorat templi, eos nunc esse exorcistas in ecclesia Dei. Fuerunt enim sub Esdra actores templi, servorum Salomonis filii qui actum templi totius sub cura sua haberent, aut sacris oblationibus⁶ deservirent. Et cum fuissent ex ordine et ministerio templi, longe fuerunt ab officio altaris Dei; quia nec psalmistis nec ostiariis, nec sacrorum servis, attingere licebat munera altaris, nisi

---

¹ *ss C*

² III Item Isid. de exorc. CP; III. Item de exorc. D; III De exorcistis. Idem M

³ primo *add. Fr, om. CPLM*

⁴ et CPM; *om. D*

⁵ auctores CP; actores [autores] M

⁶ [actionibus] *add. M*

tantummodo levitis. Quid ergo est? Nullam aliam curam habebant actores templi, nisi ad sarta tecta sarcienda⁷, ut quaecumque fuissent vexata in edificatione templi, aut dilapsa, per eosdem actores de thesauris dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo auctores templi exorciste sunt in populo Dei⁸. Quomodo enim actor prudens et bonus scit, quis sit Domini sui census, et omnis substantie modus, et redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia, sic et exorcista redigit in sua diligentia totius regni Domini secreta, ut memorie mandet de scripturarum sacramentis, unde exerceat, scilicet donum quod illi est a Spiritu sancto concessum, secundum apostoli preconium. Exorcistas enim memorat apostolus, cum dicit, Numquid omnes donationes habent sanationum. Hi enim cum ordinantur, sicut ait canon⁹, accipiant de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos sive catechumenos. (*lib. II, c. 13*).

---

⁷ [reficienda] *add.* M

⁸ auctores (act- M) templi - populo (templo [populo] M) Dei CPBM; exorciste Dei in populo sunt auctores templi D

⁹ (conc. Carth. IV, can. 7) *add.* M²

8

V. Item Isidori de acolitis¹

Acolithi Grece, Latine ceroferarii dicuntur, a deportandis cereis, quando legendum est evangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, et deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilet, sed ad signum letitiae demonstrandum, ut sub tipo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in evangelio legitur, Erat lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

L. VII, c. 12. Et in conc. Aquisgran. Non reperitur hoc caput in exemplaribus Isidori excusis sed etymolog. etc)

---

¹ V. Item Isid. de acol. CPBD; IV. De acolythis. Idem. M

9

VI. Idem Isidori¹ de subdiaconibus²

Subdiaconi qui apud Grecos hipodiaconi vocitantur, in Esdra inveniuntur appellanturque ibi Nathanei, id est, in humilitate Domino servientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanel³, qui in evangelio Iohannis divina prodizione commonitus, Salvatorem meruit confiteri, quique etiam ad primum Divinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente, Ecce vere Isrelita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt a populis. Isti obediunt officiis levitarum, isti quoque vasa corporis et sanguinis Christi diaconibus ad altaria Domini offerunt. De quibus quidem placuit patribus, ut qui sacra misteria contrectant, casti et continentes sint ab uxoribus, et ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis propheta dicente iubetur, Mundamini, qui fertis vasa Domini. Hi igitur cum ordinantur, sicut sacerdotes et levite, manus impositionem non suscipiunt, sed

---

¹ VI Idem Isid. CBD; VI. Isid. P; V M

² Idem *add.* M

³ [Nathanei] *add.* M

patenam tantum et calicem de manu episcopi, et ab archidiacono sciphum aque cum aquamanile⁴ et manutergium accipiunt.

(*lib. II, c. 10*).

---

⁴ aquamanile CVBD; -ili C²; -ille P; aqua, manile [aquamanili] M

10

VII. Item Isidori de diaconibus¹

Diaconorum ordo a tribu Levi accepit exordium. Precepit enim Dominus Moysi ut, post ordinationem Aaron sacerdotis et filiorum eius, rursus Levi² tribus in divini cultus ministerio ordinarentur, et consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, et servirent pro Israel coram Aaron et filiis eius in tabernaculo Dei, excubantes in templo Dei die ac nocte, ipsique gestarent arcam et tabernaculum, et omnia vasa eius, et in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, et in promovendo tabernaculo ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginti quinque annis et supra, in tabernaculo illis servire mandatum est. Quam regulam sancti patres, et in Novo Testamento constituerunt in evangelio autem primordia eorum, in actibus apostolorum ita leguntur, Convocantes autem duodecim apostoli multitudinem discipulorum dixerunt, Non placet nos relinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Quid ergo est fratres? Considerate ex vobis viros boni testimonii septem, plenos spiritu sapientie³, quos constituamus in hanc rem, nos vero erimus orationi et ministerio sermonis instantes. Et placuit hic sermo coram multitudine, et elegerunt statim Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, Philippum et Prochorum, Nicanorem et Timonem, Parmenam et Nicolaum advenam Antiochensem. Hos statuerunt ante apostolos, et cum orassent, imposuerunt illis manus, verbumque Dei crescebat, et multiplicabatur numerus credentium. Ex hinc iam decreverunt apostoli, vel successores apostolorum, ut per omnes ecclesias septem diacones, qui sublimiori gradu ceteris, proxime circa aram Christi quasi colonne altaris assisterent, et non sine aliquo septenarii numeri misterio. Hi enim sunt, quos in Apocalipsi legimus, septem angeli tuba canentes. Hi sunt septem candelabra aurea; hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum preconis, admonent cunctos, sive in orando, sive in flectendis genibus, sive in psallendo, sive lectiones audiendo. Ipsi etiam ut aures habeamus ad Dominum clamant, ipsi quoque evangelizant. Sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam, sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro sacramenti dispensatio est. Ille orare, hic psallere mandat. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam sacerdotibus propter presumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit a diaconibus. Levite inferunt oblationes in altaria; Levite componunt mensam Domini; Levite operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta misteriorum que operiuntur a Levitis, ne videant qui videre non debent, et sumant qui servare non possunt. Qui propterea altario albis induti assistunt, ut celestem vitam habeant, candidique ad hostias et immaculati accedant, mundi scilicet corpore et incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim diaconi ordinentur Paulus apostolus plenissime scribit ad Timotheum. Nam, cum premisisset de sacerdotum electione,

---

¹ VII - diacon. CPD; VI. De diaconis. Ibidem M

² rursus Levi CPD; Levi [rursus Levi, etc.] M

³ [Spiritu sancto et sapientia] *add. Fr*

continuo subiunxit, Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est sine macula, sicut episcopi; Pudici utique, id est, a libidine continentes; non bilingues, scilicet ne conturbent habentes pacem; non multo vino dediti, quia ubi ebrietas, ibi libido dominatur et furor; non turpe lucrum sectantes, ne de celesti misterio lucra terrena sectentur. Est quoque et turpis lucri appetitus, plus de presentibus quam de futuris cogitare. Post hec subiecit, Hi autem probentur primum, et sic ministrent nullum crimen habentes. Hi utique sicut episcopi, ante ordinationem probari debent, si digni sint, et sic postea ministrare.

(*lib. II, c. 8*).

11

*VIII Item Isidori de presbiteris*¹

Presbiterorum ordo exordium sumpsit, ut dictum est², a filiis³ Aaron. Qui enim sacerdotes vocabantur in Veteri Testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbiteri. Et qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc episcopi nominantur. Presbiteri autem interpretantur seniores, quia seniores etate Greci presbiteros vocant. His enim, sicut episcopis, dispensatio misteriorum Dei commissa est. Presunt enim ecclesie Christi, et in confectione divini corporis et sanguinis consortes cum episcopis sunt. Similiter et in doctrina populorum, et in officio predicandi. Ad solam auctoritatem summi sacerdotii clericorum ordinatio et consecratio reservata est, ne a multis disciplina ecclesie vindicata concordiam solveret, et scandala generaret. Nam Paulus apostolus eosdem presbiteros, ut vere sacerdotes sub nomine episcoporum ita asseverat, loquens ad Titum, Huius, inquit, rei gratia reliqui te Crete, ut ea que desunt corrigas, et constituas per civitates presbiteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxurie, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit etiam presbiteros sub episcoporum nomine taxari. Unde ad Timotheum de ordinatione episcopi et diaconi scribens, de presbiteris omnino tacuit, quia eos in episcoporum nomine comprehendit. Secundus enim primo⁴ coniunctus gradus est, sicut et ad Philippenses, episcopis et diaconibus, scribit, cum una civitas plures episcopos habere non possit. Et in actibus apostolorum presbiteros ecclesie, iturus Hierosolimam congregavit, quibus inter cetera, ait, Videte gregem, in quo vos Spiritus sanctus episcopos ordinavit. Unde etiam tales in ecclesia presbiteros constituendos esse sicut episcopos et apostolus ad Titum loquitur, et canones ipsi testantur; presbiteros autem merito et sapientia dici, non etate⁵. Nam et Moisi precipitur, ut eligat presbiteros. Unde in Proverbiis dicitur, Gloria senum canities. Que est hec canities? Haud dubium quin sapientia, de qua scriptum est, Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos et amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbiter, id est senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbiteri nominantur. Quod si ita est, mirum⁶ cur insipientes constituuntur.

¹ VIII - de presb. PBD; Item Isidori de presb. VIII C; VII. De presbyteris. Idem [Ibidem Fr] M

² exordium - est CPM; ut dictum est exord. sumpsit D

³ Israhel *add. and canc.* D

⁴ [al. et pene] *add. Fr*

⁵ (Anacletus, Ep. 2, c. 2) *add. Fr*

⁶ [miror] *add. M*

(lib. 2, ca. 7)

12

Ex concilio Carthaginensi IV,¹ huic² interfuit Augustinus. Qualiter debent³ ordinari presbyteri

Presbyter, cum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri qui presentes sunt, manus suas iuxta manum episcopi super caput illius teneant.

Ctp 2.18.3] IP 3.33 (Dist. 23, cap. Presbyter.)

---

¹ cap. 3 add. M, om. CPDH

² huic CPDH; cui M

³ -ent CPDH; -eant M

13

Quemadmodum diacones constituentur¹, cap. 4.

Diaconus, cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit, manus² super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Ctp 2.18.4] IP 3.34 (Dist. 23, cap. Diaconus.)

---

¹ Quemadm. - const. CPDH; Qualiter ordinandi sint diaconi. Ibidem M

² -us CPDM; -um Fr

14

Quemadmodum subdiaconi ordinentur¹

Subdiaconus, cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam² de manu episcopi accipiat vacuum et calicem vacuum³. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua et aquamanile ac⁴ manutergium.

Ctp 2.18.5] IP 3.35 (Dist. 25, cap. Subdiaconus.)

---

¹ Quemadm. - ord. CPDH; De ordinatione subdiaconorum. Ibidem M; cap. 5 add. DM

² patenam CPHM; calicem D

³ vacuum et cal. vacuum CPHM; vacuum et patenam vacuum D

⁴ cum aqua et aquam. ac CPH; cum aqua et aquam et manile et D; cum aqua, manile et M

15

Quemadmodum acolithi ordinentur¹, cap. 6²

Acolithus, cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter³ in officio suo agere debeat; sed ab⁴ archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda ecclesie luminaria mancipari. Accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

Ctp 2.18.6] IP 3.36 (Dist. 23, c. Acolythus.)

---

¹ Quemadm. - ord. CPD; De ordinatione acolythorum M

² cap. 6 RPBDHM; 6 cap. C

³ in mg. C

⁴ ss C

16*Qualiter exorciste constituentur¹, cap. 7²*

Exorcista, cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo, Accipe et commenda memorie, et habeto potestatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum³.

Ctp 2.18.7] IP 3.37 (Dist. 23, c. Exorcista.)

---

¹ Qual. - const. CPD; Qualiter – ordinentur H; De ordinatione exorcistarum M

² cap. 7 RPDM; 7 cap. C; 7 B

³ -num et -tum et -num CPM; -nos et -tos et -nos D

17*Qualiter lectores fiant¹, cap. 8*

²Lector, cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem, ac vitam atque ingenium. Post hec spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus³ est, dicens, Accipe et esto relator verbi Dei, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministraverint.

Ctp 2.18.8] IP 3.38 (Dist. 23, c. Lector.)

---

¹ Qual. - fiant CPDH; De ordinatione lectorum M

² B lacks text of c17, insc. of c18

³ lect- PDM; locut- C

18*Qualiter ostiarii ordinentur¹, cap. 9²*

Ostiarius, cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradit ei episcopus claves ecclesie de³ altario, dicens ei, Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, que istis clavibus recluduntur.

Ctp 2.18.9] IP 3.39 (Dist. 23, c. Ostiarius.)

---

¹ Qual. - ord. CPDH; De ordinatione ostiariorum M

² B lacks insc.

³ after corr. P

19*Qualiter psalmiste¹, cap. 10*

Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola iussione presbiteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbitero, Vide ut quod ore cantas, corde credas; et quod corde credis, operibus probes.

Ctp 2.18.10] IP 3.40 (Dist. 23, c. Psalmista.)

---

¹ psalmiste CPDH; psalmista ordinetur M

20

¹Incipit epistola Isidori episcopi Hispalensis² ad Ludefredum³ Cordubensem episcopum directa

Perlectis sanctitatis tue litteris gavisus sum quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem⁴ in consequentibus insinuare eloquii tui sermo studuit, gratias ago Deo⁵ quod sollicitudinem officii pastoralis⁶ impendis, qualiterque ecclesiastica officia ordinentur perquiris. Et licet omnia prudentie vestre⁷ sint cognita, tamen, quia affectu fraterno me consulis, ex parte qua⁸ valeo expediam, et de omnibus ecclesie gradibus quid ad quem⁹ pertineat eloquar. Ad ostiarium namque pertinent claves ecclesie, ut claudat et aperiat templum Dei, et omnia que sunt intus extraque custodiat, fideles recipiat, excommunicatos et infideles excipiat. Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos et catechumenos in exorcizando imponere. Ad acolitum pertinet preparatio luminariorum in sacrario. Ipse cereum portat, ipse suggesta¹⁰ pro eucharistia calicis¹¹ preparat. Ad psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, sacrificium¹², responsoria, et quicquid pertinet ad cantandi peritiam. Ad lectorem pertinet lectiones pronuntiare, et ea que prophete vaticinaverunt populis predicare. Ad subdiaconum pertinet calicem et patenam¹³ ad altare Christi deferre, et levitis tradere eisque¹⁴ ministrare. Urceolum quoque et aquemanile¹⁵ et manutergium tenere, episcopo et¹⁶ presbitero, et levitis pro¹⁷ lavandis ante altare manibus aquam prebere. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, et ministrare in omnibus que aguntur in¹⁸ sacramentis Christi, in baptismo scilicet¹⁹, in chrismate, in patena et calice; oblationes quoque inferre et disponere in altare²⁰, componere etiam mensam Domini atque vestire, crucem ferre, et predicare evangelium, et apostolum²¹. Nam sicut lectoribus Vetus Testamentum, ita diaconibus Novum predicare preceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium precum²² et recitatio nominum. Ipse premonet²³ aures²⁴ ad Dominum, ipse hortatur orare, ipse clamat, et pacem ipse annuntiat. Ad presbiterum

¹ Qualiter ecclesiastica officia ordinentur, et in omnibus gradibus quid ad quemque pertineat. *add. as rubr. M*

² Incipit - Hisp. CP; Epist. Isid. ep. Bipsalensis D; Epist. Isid. Hisp. ep. M

³ Ludefredum CP?M; Iubestum D

⁴ que *add. P²M, om. CPVDB*

⁵ ago Deo CPM; Deo ago D

⁶ sol. off. past. CPM; off. past. sol. D

⁷ vestre CPDM; tue *Fr*

⁸ qua CPM; que D

⁹ -que *add. Fr, om. CPDM*

¹⁰ [al. vasa sug.] *add. Fr*

¹¹ [calices subdiaconis] *add. Fr*

¹² [al. laudis sacrif.] *add. Fr*

¹³ *corr. fr. -tin- D*

¹⁴ -que *ss C*

¹⁵ et aquamanile C; et aquamanilem PB; et aquemanilem VD; cum aqua, manile M

¹⁶ ep. et CPD; episcopo M; episcopoque *Fr*

¹⁷ presb. et lev. pro CPM; lev. et pres. et D

¹⁸ ecclesia Dei videlicet in *add. D, om. CPM*

¹⁹ scilicet CPM; *om. D*

²⁰ -are CPDB; -ari C²M

²¹ [forte epistolam] *add. Fr*

²² *corr. fr. precium D*

²³ premonet CPM; preponit D

²⁴ habere *add. M, om. CPD*

pertinet sacramentum corporis et sanguinis Domini in altario Dei conficere²⁵, orationes dicere, et benedicere dona Dei. Ad episcopum pertinet basilicarum consecratio, unctio altaris et confectio chrismatis. Ipse predicta officia et ordines ecclesiasticos²⁶ distribuit, ipse sacras virgines benedicit. Et dum precessit unusquisque in singulis, ipse tamen est preordinator²⁷ in cunctis. Hi sunt ordines et ministeria clericorum, que tamen auctoritate pontificali in archidiaconi cura, et primicerii ac²⁸ thesaurarii sollicitudine dividuntur. Archidiaconus enim imperat subdiaconis et levitis, ad quem ista pertinent²⁹ ministeria, ordinatio vestiendi altaris a levitis, cura incensi, et sacrificii necessaria sollicitudo, quis levitarum apostolum³⁰ et evangelium legat, quis preces dicat seu responsorium in dominicis diebus aut solemnitatum³¹ decantet. Sollicitudo quoque parochiarum et ordinatio et iurgia ad eius pertinent curam; pro reparandis diocesanis basilicis, ipse suggerit sacerdoti. Ipse inquit parochias cum iussione episcopi, et ornamenta, vel res³² basilicarum vel parochiarum, gesta libertatum ecclesiasticarum episcopo idem refert. Collectam pecuniam de communione ipse accipit, et episcopo defert, et cleri³³ partes proprias idem distribuit. Ab archidiacono nuntiantur episcopo excessus diaconorum. Ipse denuntiat sacerdoti in sacrario ieiuniorum dies atque solemnitatum, et ab ipso publice in ecclesia predicantur³⁴. Quando vero archidiaconus absens est, vicem eius diaconus sequens adimplet.³⁵ Ad primicerium pertinent acoliti, exorciste, psalmiste atque lectores, signum quoque dandum pro officio clericorum, pro vite honestate, et officium cantandi³⁶, et peragendi sollicite³⁷ lectiones, benedictiones, psalmum, laudes, offertorium, et responsoria, quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque et modus psallendi in choro pro solemnitatem et tempore, ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Si quid etiam necessarium est pro reparatione basilicarum que sunt in urbe, ipse denuntiat³⁸ sacerdoti. Epistolas episcopi pro diebus ieiuniorum parochianis per ostiarios ipse dirigat. Clericos quos delinquere cognoscit ipse distringat, quos vero emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem episcopi deferat. Basilicarios iste³⁹ constituat, et matriculas ipse disponat. Quando autem primicerius absens est, ea que predicta sunt ipse exquirat, qui ei aut longe⁴⁰ est proximus, aut eruditione his explendis certus Ad thesaurarium⁴¹ pertinet ostiarii basilicarum ordinatio, incensi

²⁵ *corr. fr.* perf- D

²⁶ ipse *add. and canc.* P

²⁷ est pre. CPD; pre. est M

²⁸ ac CPM; aut D

²⁹ ista pert. CP; pert. ista DM

³⁰ [Gratianus, epistolam] *add. Fr*

³¹ -tum CPBDM; -tem *Fr*

³² res CP²VBDM; vires P

³³ cleri CDM; clericis B*Fr*; cleris PV

³⁴ [praedicatur] *add. Fr*

³⁵ Archipresbyter se esse sub archidiacono, eiusque praeceptis sicut episcopi sui obedire sciat, et quod specialiter ad eius ministerium pertinet, super omnes presbyteros in ordine positos curam gerere, et assidue in Ecclesia stare, et quando episcopi sui absentia contigerit, ipse vice eius missarum solemniam celebret, et collectas dicat, vel cui ipse iniunxerit. *add. M., om. CRPVB* [Haec non habentur in codice regio suspectaque mihi perpetuo visa sunt quod archipresbyter subdatur archidiaconis quod vetustum non esse, in canonibus conciliorum vel mediocriter versatus nemo ignorat. Io. Molinaeus] *add. M²*

³⁶ [officii meditandi] *add. Fr*

³⁷ sollicite CPM; sollicitare D

³⁸ -iat CPD; -iet M

³⁹ iste CPD; ipse M

⁴⁰ longe CPBDM; lege *Fr*

⁴¹ -aurarium P²VBM; -aurium CP -aurum ecclesie D

preparatio, cura chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi, preparatio luminariorum in sacrificio et sacrificii⁴²
Ctp 3.10.1; IP 3.41 (Dist. 25, c. Perlectis.)

⁴² [al. sacrario et sacrificiis.] *add. Fr*

21

¹*Ex concilio Nannetensi, cap. 3*

Episcopus quando ordinationes facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium² accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem una cum presbiteris³ qui eos representare debent. Et tunc episcopus e latere suo⁴ eligere debet sacerdotes, et alios prudentes viros gnaros legis divine, et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, etatem, institutionem, locum ubi educati⁵ sunt, si sint bene litterati, si in lege Domini instructi, diligenter investigent. Ante omnia si fidem catholicam firmiter teneant, et verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus⁶ committitur cavere debent, ne aut favoris gratia aut cuiuscumque muneris cupiditate illecti a vero devient, ut indignum et minus idoneum, ad sacros gradus suscipiendos episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, et ille qui indigne accesserit⁷ ab altari removebitur, et illi qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo iam⁸ condemnati, ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur per tres continuos dies diligenter⁹ examinentur, et sic sabbato qui probati inventi sunt episcopo represententur¹⁰.
[cap. 6].BD 2.1] Ctp 3.10.2; IP 3.21 (Dist. 24, c. Quando episcopus.)

¹ Qualiter ordinandi ab episcopo examinandi sint. *add. as rubr. M*

² ministerium CPHM; misterium D

³ [al. archipresb.] *add. Fr*

⁴ ep. e latere suo CPH; a latere suo ep. D; ep. a latere suo M

⁵ -ati CBDHM; -andi P

⁶ hoc *add. Fr, om. CPDM*

⁷ ind. acc. (*corr. fr. -int P*) CPM; acc. ind. D

⁸ *ss D*

⁹ dil. CPDM; *om. Fr*

¹⁰ *corr. fr. -sentur P*

22

Que presbiteri necessario discere et scire debeant. Ex dictis Augustini

Que ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est liber sacramentorum, lectionarius, baptisterium, computus, canon penitentialis, psalterium, homilie¹ per circulum anni dominicis diebus et singulis festivitibus apte. Ex quibus omnibus si unum defuerit sacerdotis nomen vix in eo² constabit, quia valde periculose sunt mine evangelice quibus³ dicitur, Si cecus ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadunt.

Cap. Haito c.15; BD 2.2] IP 3.24

¹ *after corr. P*

² vix in eo CPD; in eo vix M

³ quia valde - quibus CPM; quod valde periculosum est quod in evangelio D

23

De eadem re¹. Ex epistola² Zepherini pape, fratribus per Egiptum³ missa, cap. 10⁴

Ordinationes vero presbiterorum et levitarum⁵, tempore congruo et multis coram⁶ astantibus⁷ solempniter agite, et probabiles ac⁸ doctos viros ad hoc constituite⁹, ut¹⁰ illorum societate et adiumento plurimum gaudeatis¹¹.
[23].Ps. Remed. 42; BD 2.3] (Dist., 75, c. Ordinationes.)

¹ De ead. re CPDH; om. B; De ordinationibus presbyterorum ac diaconorum M

² 2 add. M

³ -ptum CVBDHM; -ptiis P

⁴ 10 CPBHM; 11 D

⁵ et levitarum CPBDH; diaconorum [et levitarum] M

⁶ ss D

⁷ astantibus CPBDH; positis [adstantibus] M

⁸ ac CBHM; et PVD

⁹ [ad hoc opus provehite c 52] add. Fr

¹⁰ de add. Fr, om. CPDM

¹¹ plur. gaud. CPBHM; gaud. plur. D

24

Quod ordinationes fieri non debeant, nisi in loco certo et religioso. Ex concilio Meldensi, cap. 6

Si¹ qui ordinari petuntur², nullatenus ordinentur, nisi in loco certo et religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita et conversatione atque doctrina illorum certitudo possit agnosc³.

[52] BD 2.4] IP 3.26

¹ Si CRPDM; Hi H

² -untur CPHD; -unt M

³ agn- CPBHM; cogn- D

25

Quod Abraham primus sit appellatus¹ presbiter, et cur presbiter nominetur². Ex³ epistola Anacleti pape omnibus episcopis in Italia constitutis missa⁴, cap. 22⁵

Porro et Moisi precipitur ut eligat presbiteros, id est seniores. Unde et in Proverbiis dicitur, Gloria senum canities. Hec vero canities sapientiam designat, de qua scriptum est, Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos et amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius primus appellatus est presbiter, id est senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbiteri nominantur. Initium enim sacerdotii Aaron fuit, licet Melchisedech prior obtulit sacrificium Deo, et post hec⁶ Abraham, Isaac, et Iacob. Sed hi spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate ista fecerunt.
(epist. 2, c. 2) BD 2.5] (Dist. 84, c. Porro et Moysi.)

¹ sit app. CPBD; app. sit M

² -etur CPBM; -atur D

³ Ex CVDH; om. P

⁴ missa CPD; om. M

⁵ Ex - 22 om. B

⁶ [post hunc] add. M

26

Quod nullus ex¹ ecclesiastico ordine absolute debeat ordinari². Ex concilio Chalcedonensi, cap. 6³

Nullum absolute ordinari debere presbiterum⁴ aut diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter ecclesie, civitatis, aut possessionis, aut martirii, aut monasterii cui ordinandus est, pronuntietur. Qui vero absolute ordinantur, decrevit synodus irritam haberi huiuscemodi manus impositionem, et nusquam posse ministrare ad ordinantis iniuriam.

(*actione XV*).BD 2.6] IP 3.27 (Dist. 70, c. Neminem.)

¹ ex CP²VBH; om. PD

² nullus - ord. CPBHD; nulli ordinandi sint, nisi alicubi attitulati sint M

³ 6 CBDHM BD; 11 PV

⁴ deb. pr. CPBM; pr. deb. D

27

Quod sub aspectu audientium ordinationes celebrari non debeant¹. Ex concilio Laodicensi, cap. 4

Quod non oporteat ordinationes sub audientium aspectu celebrari².

BD 2.7]

¹ Quod - debeant CPD; non oporteat ordinationes celebrari sub aspectu audientium M

² (De catechumenis sentit, quos audientes vocat) add. M²

28

Quod turbis electionem promovendorum facere non liceat¹. Ex eodem, cap. 13²

Quod non sit permittendum turbis electiones³ eorum facere qui sunt ad sacerdotium provehendi.

BD 2.8] (Dist. 63, c. Non est permittendum.)

¹ turbis (turpibus D) - lic. CPBD; electione turbarum sacerdos promovendus non est M

² Ex eodem cap. 13 PBM BD; om. C (cf c29) ; Ex conc. Meldensi, cap. 15 D

³ turbis electiones CPM; turbis electionem B; turpibus electionem D

29

Quod episcopum vel¹ presbiterum ante triginta annos ordinare² non liceat³. Ex eodem, cap. 13⁴

Episcopum vero⁵ vel presbiterum, ante triginta annos⁶, id est antequam ad viri perfecti etatem⁷ perveniat⁸ nullus metropolitanorum ordinare presumat, ne per etatem (quod aliquotiens evenit) aliquo errore detineantur⁹.

¹ vel.CBDHM BD; om. PV

² ordinare CPBHD; ordinari M; et diaconos ante 25 annos ordinari Fr

³ -eat CPBD; -et M

⁴ Ex eodem cap. 13 (14 M) CM; Ex conc. Laodicensi cap. xiii H; om. PVBD

⁵ vero CPBH; om. DM

⁶ annos trig. marked for reversal D

⁷ perfecti etatem CPBDH; perfectionem [perfecti aetatem] M

(conc. Agat., c. 17.) BD 2.9] IP 3.28 (Dist. 77, c. Episcopus.)

⁸ et diaconos ante 25 add. Fr, om. CPBDM

⁹ [culpentur] add. M

30

De presbiteris qui ante triginta¹ annos ordinantur². Ex decretis Fabiani pape orientalibus missis

Si quis triginta etatis sue non impleverit annos, nullo modo presbiter ordinetur, etiam si valde sit dignus; quia et ipse Dominus triginta annorum baptizatus est, et sic cepit docere. Non³ oportet ergo eum qui ordinandus est usque⁴ ad⁵ hanc etatem legitimam consecrari.

BD 2.10] IP 3.29 (Dist. 78, c. Si quis.)

¹ trig. CPBD; 25 M

² presb. - ord. CRPBD; Presb. ante triginta annos non ordinandis H; eadem re M

³ Non CPBM; om. D

⁴ usque CPBM; om. D

⁵ short erasure follows P

31

Quod ante viginti quinque annos diaconi non sint ordinandi. ¹Carthaginensi concilio², cap. 16³

Placuit ut ante viginti quinque annos etatis nec diaconi ordinentur nec virgines consecrentur, et ut lector populum non salutet.

(Carth. III, c. 4). BD 2.11] IP 3.30 (Dist. 77, c. Placuit.)

¹ Ex add. MD

² Cart. conc. CPBM; conc. Cart. D; Ex conc. Karthag' H

³ 16 CPB; 7 D; 20 M

32

Quod in veteri lege precipiatur¹ ut ante viginti quinque annos levite in tabernaculo non serviant². Ex concilio Toletano V³, cap. 20⁴

In veteri lege ab anno 25 levite in tabernaculo servire precipiuntur; cuius auctoritatem in canonibus sancti patres⁵ secuti sunt. Nos et divine legis, et conciliorum precepti immemores, infantes et pueros levitas facimus, ante legitimam etatem, et ante experientiam vite. Ideoque ne ulterius fiat a nobis, et divine legis, et canonum admonemur sententiis, sed 25 annorum diaconi⁶ ordinentur, ita ut secundum apostolicum preceptum probentur primum, et sic ministrent nullum crimen habentes.

BD 2.12] IP 3.31 (Dist. 77, c. In veteri lege, num. 8.)

¹ -iatur CP; -iebatur D

² Quod - serviant CPD; De eadem re M

³ V CPD; IV M

⁴ 20 CPBDFr; 19 M

⁵ in can. s. patres CPM; s. patres in can. D

⁶ diac. CDM; presbiteri PB

33

De presbiteris qui¹ sine examine sunt provecti². Ex concilio Niceno, cap. 9

Si qui presbiteri sine examine sunt provecti, id est, cum discuterentur peccata sua confessi sunt, et homines contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt, tales regula non admittit, quia quod irreprehensibile est, catholica defendit ecclesia.

BD 2.13] (Dist. 81, c. Si qui sine.)

---

¹ qui CPHD; om. M

² sunt provecti CPDH; provectis M

34

De clericis qui a¹ medicorum incisione claudi efficiuntur. Ex concilio Hilerdensi, cap. 20²

Si quis in infirmitate positus clericus, in medicorum incisione claudus efficitur, promoveri eum ad sacros ordines non denegamus³.

(habetur in fragmentis huius concilii). BD 2.15] IP 3.42 (Dist. 55, c. Si quis.)

---

¹ a CPDH; om. M

² 20 CPHM; 30 D

³ after complex corr. P

35

De illis qui invident fratrum provectionibus. Ex concilio Africano, cap. 54¹

Clericus invidens fratrum provectionibus, donec in vitio est, non promoveatur. (conc. Carth., IV, c. 54). BD 2.16] (Dist. 46, c. Clericus invidens.)

---

¹ 54 CPM; 4 D

36

Ut seditonarii non ordinentur. Ex eodem, cap. 67

Seditonarios¹ nunquam ordinari² clericos decernimus, sicut nec usurarios, vel³ iniuriarum suarum ultores.

BD 2.17] (Dist. 46, c. Seditonarios.)

---

¹ Sed- CPHM; Med- D; Ded- L

² -ari CPDM; -andos Fr

³ vel CPHM; nec DFr

37

Quod illitteratus, et aliquo membro imminutus provehi non debeat. Ex epistola Gelasii pape, cap. 16

Illitteratos quoque, aut¹ aliqua parte corporis imminutos nullus presumat ad clerum² provehere; quia nec litteris carens sacris³ esse potest aptus officiis, et

---

¹ in add. DM, om CP

² clerum P²VDLHM; cl'r C; clericum PB

³ sacris CPM; om. D

vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia precepta sanxerunt⁴. Similiter qui seipsos abscidunt.

(*epist. 9 universis episcopis per Lucaniam, cap. 18*). BD 2.18] IP 3.47

---

⁴ *corr. to sancx- P*

38

De bonis illorum qui a dominis propriis¹ libertate donantur. Ex concilio Toletano, cap. 2

De rebus vero illorum vel peculiari, qui a dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat, quicquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere voluerint, an sibi retinere.

BD 2.23]

---

¹ dom. prop. CPD; prop. dom. M

39

De filiis concubinarum. Ex concilio Aurelianensi¹, cap. 10

De his qui ex concubinis filios habent, et uxores legitimas post habuerint, et defunctis uxoribus sibi concubinas publice sociant, id observandum censuimus, ut sicut eos qui iam clerici per ignorantiam ordinati sunt, non removemus, iam statuimus ne ulterius ordinentur.

(*Aurel. III, c. 9*). BD 2.19]

---

¹ Aurel. PBD BD; Arelatensi CH; Aurel. [Arelatensi] M

40

Ut demonibus similibusque¹ passionibus irretiti sacra tractare non debeant². Ex epistola Gelasii pape, cap. 19³

Usque adeo sane comperimus illicita queque prorumpere, ut demonibus⁴ similibusque passionibus irretitis, misteria sacrosancta tractanda tribuantur. Et post pauca. Si corpore sauciatum aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permisit, quanto magis doni celestis dispensatores esse non convenit (quod est deterius) mente percussos⁵.

(*epist. universis episc. per Lucaniam, cap. 21*). BD 2.20] (*Dist. 33, c. Usque adeo.*)

---

¹ -que ss D

² tract. non deb. CPD; non tractent M

³ 19 CPDM; 21 Fr

⁴ [daemonialis] add. Fr

⁵ -ulsos CDM; -ussos PVB

41

Ut¹ de servili conditione nisi prius a dominis propriis libertatem habeant nulli² ordinentur. Ex concilio Triburiensi, cap. 5

Ut nulli de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi prius a dominis propriis legitimam³ libertatem consequantur. Cuius libertatis carta ante⁴ ordinationem in ambone publice legatur, et si nullus contradixerit, rite consecrabuntur. Porro servus non canonice consecratus postquam de gradu deciderit, eius conditionis sit cuius fuerat ante gradum.

(Cap. 29) BD 2.21] Ctp 3.10.3; IP 3.48 (dist. 54, c. Nulli.)

---

¹ nulli add. PM, om. CVBD

² a dominis - nulli (non H) CRPDH; liberi facti M

³ legit. CPM; om. D

⁴ ss over erasure D

42

¹Ex concilio Carthaginensi

Si qui clerici ab episcopis suis promoveri contempserint, nec illic maneant, unde recedere noluerunt.

(Cap. 31) Ctp 3.10.4 (dist. 74, c. Si qui.)

²Cap. 31

Placuit ut quicumque clerici vel diaconi pro necessitatibus ecclesiasticarum rerum non obtemperaverint episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in ecclesia sua promovere, nec illic ministrent in gradu suo, unde recedere noluerunt.

BD 2.178] Ctp 3.10.5 (Dist 74, c. Placuit.)

---

¹ Ut qui ab episcopis suis promoveri contemnunt, nec cum illis remaneant ubi volunt. add. as rubr. M

² Ex eodem concilio add. as rubr. M

43

¹Ex registro Gelasii pape

Qui proficere noluerunt, suis reddantur inferioribus posteriores, ipsaque commoda presbiteri propensius quam diaconi consequantur, ut hac saltem ratione constricti et honorem quem fugiunt, appetere nitantur et questum.

CB Varia II 86; Ctp 1.46.22]

---

¹ De eadem re. add. as rubr. M

44

*Presbyteri septuaginta discipulorum*¹. *Anacletus papa*² *in secundo*³ *decretali*⁴

Electi ab apostolis sunt septuaginta⁵ discipuli, quorum tipum gerunt presbyteri, atque in eorum loco sunt constituti in ecclesia, de quorum ordinatione, et reliquorum ministrorum supra dixisse sufficiat.

(*ep. 2, c. 2*). *cf Ctp 1.2.15 med.*]

---

¹ Presbyteri septuaginta discipulorum CPB; Pres. sept. disc. tipum gerant D; Quod presbyteri septuaginta discipulorum typum gerant M

² papa CPM; *om.* D

³ *added in black* D

⁴ suo *add.* M

⁵ duo *add.* *Fr*

45

*Quanto meliores*² *sunt sacerdotes, tanto facilius exaudiri*³. *Alexander in secundo*⁴ *decretali*⁵

Ipsi sacerdotes pro populo interpellant et peccata condemnant⁶, quia suis precibus ea delent atque consumunt. Qui quanto digniores fuerint, tanto facilius in necessariis tatibus pro quibus clamant exaudiuntur.

(*1, q. 1, c. Ipsi sacerdotes.*) *Ctp 1.4.6]*

---

¹ Quod *add.* M

² mel. CPD; digniores M

³ exaud. CPD; exaudiantur M

⁴ *in black in mg.* D

⁵ suo *add.* M

⁶ condemnant CPD; comedunt M; populi comedunt *Fr*

46

Ne clericus comam nutriat. Anicius papa

Prohibete, fratres, per universas¹ regionum vestrarum² ecclesias, ut clerici, iuxta apostolum, comam non nutrant, sed desuper caput in modum sphere radant.

(*Anicetus IV ep. Gallie.*) *Ctp 1.9.7]* (*Dist. 23, c. Prohibete.*)

---

¹ -ersas CPH; -ersarum DM

² vestr- CPHM; nostr- D

47

*Quales et qualiter ordinandi sint*¹ *sacerdotes. Zephirinus papa in primo decretali suo*²

Ordinationes vero presbyterorum et levitarum tempore congruo et multis coram astantibus solempniter agite, et probabiles ac doctos viros ad hoc opus provehite, ut de eorum societate et adiumento plurimum gaudeatis. Ponite indesinenter corda vestra in virtute Dei, et enarrate hec, et cetera divina verba in progenies alteras, quoniam hic est Deus Deus noster in eternum, et ipse reget nos in secula.

(*vide supra, c. 23*). *Ctp 1.13.3]*

---

¹ sint CP?M; sunt D

² suo CBDM; *om.* PV

48

De lapsis¹. Calixtus papa Benedicto episcopo²

Si quis lapsus quoquomodo fuerit, portemus eum, et fraterno corripiamus affectu, sicut ait beatus apostolus, Si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu levitatis, considerans teipsum ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Porro sanctus David de criminibus mortiferis egit penitentiam, et tamen in honore permansit. Beatus quoque Petrus amarissimas lacrimas fudit, quando Dominum negasse penituit, sed tamen apostolus permansit. Et Dominus per prophetam peccantibus pollicetur dicens, Peccator in quacumque die conversus ingemuerit, omnium iniquitatum illius non recordabor.

Sacerdotes per penitentiam redire post lapsum³

Errant enim qui putant sacerdotes post lapsum si condignam egerint penitentiam Domino ministrare non posse, et suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, et suum sacerdotium condigne custodierint. Et ipsi qui hoc putant non solum errant, sed etiam traditas ecclesie claves despicere videntur, de quibus dictum est, Quicumque solveritis in terra erunt soluta et in celo. Alioquin hec sententia aut Domini non est, aut vera⁴. Nos vero⁵ indubitanter tam Domini sacerdotes, quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per prophetam, Numquid qui cadit non adiciet ut resurgat? Et qui aversus est non revertetur? Et alibi. Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Et propheta David penitentiam agens dicit, Redde mihi letitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Ipse namque post penitentiam et alios docuit, et sacrificium Deo obtulit, dans exemplum doctoribus sancte ecclesie si lapsi fuerint, et condignam penitentiam Deo gesserint utrumque facere posse. Docuit enim quando dixit, Doceam⁶ iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Et sacrificium Deo pro se obtulit, dum dicebat, Sacrificium Deo spiritus contribulatus.

(*epist. 2 ad omnes Galliarum episcopos*) Ctp 1.14.9-10] IP 3.148 from Errant qui putant - spiritus contribulatus, but has more.

¹ et eorum reparatione *add.* M

² Cal. papa Ben. ep. CPM; Ben. ep. Cal. papa D

³ Sac. - lapsum CPV; Quod sac. - lapsum possunt H; *om.* BDM

⁴ est *add.* M, *om.* CPBD

⁵ *ss* C

⁶ -eam CPH; -ebo DM

49

Non prohibendam esse misericordiam¹

Sententiam², fratres, que misericordiam vetat, non solum tenere, sed et audire refugite; quia potior est misericordia omnibus holocaustomatibus et sacrificiis. (*eadem epist. sub finem*). Ctp 1.14.11] IP 3.148 end

¹ Idem *add.* M. as here D; no break in C(though rubric)P, which has rubric as text

² Sententiam CPHM; Pen<i>tentiam D

50

De clericis incontinentibus. Siricius papa Himerio Tarraconensi episcopo

Plurimos sacerdotes Christi atque levitas post longa consecrationis sue tempora, tam de coniugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac prescriptione¹ defendere, quia in veteri testamento² sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc quisquis ille est sectator libidinum, preceptorque³ vitiorum, si estimat quod in lege Moisi passim sacris ordinibus a Deo nostro laxata sunt frena luxurie, cur eos quibus commitebantur Sancta sanctorum premonet dicens, Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procul a domibus suis, anno vicis sue in templo habitare iussi sunt sacerdotes? He videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientie integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus expleto deservitionis sue tempore, uxoris⁴ usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi quisquam ad Dei ministerium preceptus est admitti. Item⁵. Quia aliquanti de quibus loquimur (ut tua sanctitas retulit) ignorantia lapsos se esse deflent, his hac conditione, misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc quo detecti⁶ sunt quandiu vixerint officio perseverent, si tamen post hec continentes se studuerint exhibere. Hi vero qui illiciti privilegii excusatione nituntur, et sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolice sedis auctoritate deiectionis, nec unquam posse veneranda atrectare misteria, quibus se ipsi dum obscenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla presentia cavere nos premonent in futurum, si quilibet episcopus presbyter atque diaconus (quod non optamus) deinceps fuerit talis inventus, iam nunc sibi omnem per nos indulgentie aditum intelligat obseratum; quia ferro necesse est abscindantur⁷ vulnera, que fomentorum non senserint medicinam.

(*epist. 1, c. 7.*) *Ctp 1.36.4*] (*Dist. 82, c. Plurimos sacerdotes.*)

¹ prescriptione CP; presumptione DM, [praescriptione] add. M

² test. CPD; lege M

³ est ille sectator lib. prec. in upper mg. D

⁴ [al. uxorius] add. Fr

⁵ (Paulo post) add. M²

⁶ [deiecti] add. M

⁷ in mg. C

51

Quod¹ clericus qui secundam uxorem² duxerit deponatur, cap. 11

Quisquis sane clericus aut viduam aut certe secundam coniugem duxerit, omni ecclesiastice dignitatis privilegio mox nudetur, laica tantum sibi communione concessa. Quam ita demum poterit possidere, si nihil postea propter quod hanc perdat, admittat.

Ctp 1.36.6] (*Dist. 84, c. Quisquis clericus.*)

¹ Quod CPDH; Ut M

² in mg. C

52

Que femine cum clericis habitent¹, cap. 12

Feminas vero non esse alias² patimur in domibus clericorum, nisi eas tantum quas propter solas necessitudinum causas habitare cum eisdem sinodus Nicena permisit.

Ctp 1.36.7] (Dist. 81, c. Feminas.)

¹ habitent CP; habitare debeant D; habitare possint M

² non esse al. CPD; al. non esse M

53

De monachorum promotione, cap. 13

Monachos quoque, quos tamen morum gravitas, et vite ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus.

Ctp 1.36.8] (16, q. 1, c. Monachos quoque.)

54

Quod penitens non¹ fiat clericus, cap. 14

Illud quoque nos par fuit providere, ut sicut penitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum, ita et post penitudinem ac reconciliationem, nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci.

Ctp 1.36.9] (Dist. 50, c. Illud quoque.)

¹ Quod pen. non CPHD; Ne poenitens M

55

Ut si laicus¹ viduam duxerit², clericus non fiat³. Innocentius papa Victorico⁴ episcopo

Ut is qui viduam licet laicus duxerit uxorem⁵, seu ante baptismum⁶, sive post baptismum⁷, non admittatur ad clerum, quia eodem vitio videtur exclusus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non accepte uxoris consortium relaxatur.

(ep. 2, c. 5). Ctp. 1.38.6] (Dist. 34, c. Si viduam licet.)

¹ laicus si marked for reversal D

² uxorem add. D, om. CPM

³ cler. non fiat CPHM; non fiat cler. D

⁴ Victorico CPDH; I Victorino MFr, [Victicio] add. Fr

⁵ dux. ux. C(preceded by lacuna)BH; viduam dux. ux. P; ux. D; ux. dux. M

⁶ duxerit add. D

⁷ sive post. bapt. in mg. D

56

Ut clericus non fiat qui secundam habuerit uxorem¹, cap. 6²

Ne is³ qui secundam duxerit uxorem clericus fiat, quia scriptum est, Unius uxoris virum, et iterum, Sacerdotes mei semel nubant.

Ctp 1.38.7]

¹ Ut - ux. CPDH; De eadem re M

² cap. 6 CRPDM; cap. 16 B; om. H

³ Ne (lacuna follows C) is CP; De his RD; De is B; Nec his D³M; obsc. corr. H (Ctp divided)

57

De incontinentia sacerdotum vel levitarum. ¹*Eiusdem ad Exuperium Tolosanum episcopum*

Proposuisti quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio, aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse aut fuisse generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum est disciplina, et beate recordationis viri, Siricii episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiastico privarentur, nec admitterentur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri.

(ep. 3, c. 1). Ctp 1.38.10] (Dist. 82, c. Proposuisti.)

---

¹ Ex epistola add. M

58

Incipit eiusdem pape Innocentii¹ ad Felicem episcopum Nucerinum. Si quis² volens partem sibi³ corporis amputaverit⁴ clericus esse non potest, nolens autem potest⁵

Innocentius Felici episcopo Nucerino salutem. Qui igitur partem cuiuslibet digiti sibi ipse⁶ volens abscidit, hunc ad clerum canones non admittunt. Cui vero casu⁷ aliquo contigit⁸, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones precipiunt et clericos fieri, et si in clero fuerint reperti⁹, non abici. In illis enim voluntas est iudicata, que sibi ausa¹⁰ fuit ferrum inicere, quod scilicet, et alii id facere dubitare¹¹ non possit. In istis vero casus veniam meruit.

(ep. 4, c. 1). Ctp 1.38.11] IP 3.43 (Dist. 55, c. Qui partem.)

---

¹ Inc. (om. D) - Innoc. CPBD; Ex epist. eiusdem M

² Si quis CPBH; Si quis sibi D; Quod si M

³ sibi CPM; om. D

⁴ amputaverit CPBD; absciderit M

⁵ Si quis vol. - potest in black as text CPV; here as rubric BDH; Si quis - autem possit before insc. M

⁶ ipse CPD; ipsi M

⁷ fter corr. C

⁸ -igit C²PM; -ingit CD

⁹ fu. rep. CPM; rep. fu. D

¹⁰ ausa CPM; causa D

¹¹ -are CPDM; -ari Fr

59

Item cuius supra¹. Quod non admittantur clerici² ab hereticis ordinati

Innocentius Rufo et Eusebio et ceteris episcopis Macedonibus. Ventum³ est ad tertiam questionem, que pro sui difficultate longiorem exigit disputationem, cum nos dicamus ab hereticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput. Ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Que sanitas post vulnus secuta⁴ sine cicatrice esse non poterit, atque ubi penitentiae

---

¹ Item - sup. after rubr. M

² clerici CPD; ad clerum M

³ Vent- CVBHM; Invent- P?D

⁴ sec. CPD; consecuta est M

remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse⁵. Nam si, ut legitur, quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo ei tribuetur quod munditia ac puritas consuevit accipere? Sed econtra asseritur eum qui honorem amisit honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere. Acquiescimus, et verum est certe, qui⁶ quod non habuit dare non potuit. Dampnationem utique quam habuit per pravam manus impositionem dedit. Et qui particeps factus est dampnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire⁷ non possum. Et⁸ dicitur vera ac iusta legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium quod a vitioso fuerat⁹ iniectum.

(*epist. 22, c. 3*) *Ctp 1.38.12*] *cf IP 3.130a (1, q. 1, c. Ventum est.)*

⁵ decernimus *add. Fr*

⁶ qui CP; quia DM

⁷ invenire CPM; videre D

⁸ Et CPDM; At *Fr*

⁹ fuerat CP*Fr*; fuerit DM

60

Quod in ordinationibus crimina vel vicia non bene credantur auferri¹, cap. 4

Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri² atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putentur³ auferri. Nullus sit penitentiae locus, quia id potest prestare ordinatio quod longa satisfactio prestare consuevit. Sed nostre lex est ecclesiae venientibus ab hereticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

(*Ibidem continuo.*) *Ctp 1.38.13*] *IP 3.130b, 3.58* *from nostre lex*

¹ crimina vel vicia non - auf. CP; criminalia peccata non - auf. D; non auferuntur M

² sac. ad. CPM; ad. sac. D

³ -entur CPDM; -antur *Fr*

61

Quod in ecclesia peccatum populi inultum soleat preteriri¹, cap. 6

Pervideat² ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, et advertite quod utique, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace iam ecclesias constitutas non posse presumere. Sed, ut sepe accidit, quotiens a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum soleat transire. Priora ergo dico dimittenda Dei iudicio, et de reliquo maxima sollicitudine precavendum.

Ctp 1.38.14] (*1, q. 7, c. Quoties a populis.*)

¹ soleat (soleant P, solet M) pret. CPVHM; remaneat vel preteriri soleant D

² Perv- CPVDM; Prev- BH

62

Ut quicumque tales¹ ordinati fuerint, cum ordinatoribus² deponantur, cap. 3³

¹ tales CPH; adversus formas canonum D; contra formas canonum M

² suis *add. M*

³ cap. 3 CPHM; *om. D*

Innocentius universis episcopis in Tolosana sinodo constitutis. Si quis adversus formas canonum ad ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverit, una cum ordinatoribus suis, ipso in quo inventi fuerint ordine et honore priventur. Et quamvis dilectioni vestre, fratres charissimi, regule Nicene sint cognite, secundum quas ordines faciendos esse per sententiam decernimus, tamen aliquam partem que de ordinationibus est provisum, inserendam putavi, ut secundum eam ordinationes in posterum celebrandas esse sciamus, ne cui interpretandi aliter liberum arbitrium relinquatur. Ac primum que sunt prohibita⁴ digerantur.
(*ep. 23, c. 3*) Ctp 1.38.16]

⁴ dirigantur vel *add. D, om. CPHM*

63

De commemoratione Niceni concilii¹ in qua² supradicta prohibentur³

Prohibendum est⁴ de curialibus aliquem ad ecclesiasticum ordinem venire posse, qui post baptismum vel coronati fuerunt, vel sacerdotium quod dicitur sustinuerint, et editiones publicas celebraverint. Nam et hoc de curialibus est cavendum, ne idem qui ex curialibus fuerint, aliquando a suis curiis (quod frequenter videmus accidere) reposcantur, que omnia rationabiliter prohibita, oportet modis omnibus custodiri.
(*ibid., c. 4*). Ctp 1.38.17]

¹ comm. Nic. conc. CPDH; Nicaeno concilio M

² qua CP; quo DHM

³ supr. proh. PBHD; proh. supr. C; predicta proh. Idem M

⁴ ut *add. D, om. CPHM*

64

Leo¹ omnibus episcopis per Campaniam et Picenum². Ut nullus episcoporum servum alterius ad clericatus officium promovere presumat³

Admittuntur passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur, et qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt, ad fastigium sacerdotii (tanquam servilis vilitas hunc honorem iure capiat) provehuntur, et probari posse Deo creditur, qui Domino suo necdum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est, quod est sacrum ministerium talis consortii vilitate polluitur, et dominorum quantum ad illicite usurpationis temeritatem pertinet, iura solvuntur. Ab his itaque, fratres charissimi, omnes vestre provincie abstineant sacerdotes, et non tantum ab his, sed ab aliis etiam, qui aut originali⁴ aut alicui conditioni obligati sunt, volumus temperari nisi forte eorum petitio aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis, qui divine militie fuerit aggregandus, ut a castris dominicis, quibus nomen eius ascribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur.
(*Leo I, epist. 1, cap. 1*). Ctp 1.43.5] (*Dist. 54, c. Admittuntur passim.*)

¹ papa *add. M*

² -num CPM; -na D

³ *rubr. before insc. DM*

⁴ [al. origini] *add. Fr*

65

Quod usuras non solum clerici exigere¹ non debeant, sed nec laici, cap. 2

Nec hoc quoque pretereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos usurariam exercere pecuniam, et fenore velle ditescere. Quod nos, ut non dicamus eos qui sunt in clericali officio constituti, sed et in laicos cadere qui Christianos se dici cupiunt, condolemus quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur².

[3 Fr]. Ctp 1.43.6] (14, q. 4, c. Nec hoc.)

---

¹ -x- ss C

² corr. fr. opor- adm- C

66

Ut clericus nec suo nec alieno nomine fenus exercent, cap. 3

Illud etiam duximus premonendum¹, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere fenus attentet. Indecens enim est crimen suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus a Domino² qui multipliciter et in perpetuum mansura retribuit³ recipere valeamus.

[4].Ctp 1.43.7] (Dist. 46, c. Sicut non suo.)

---

¹ prem- CPM; prop- D

² [ab eod.] add. Fr

³ retribuit CBDHM; tribuit PV

67

Quod presbyteri aut diaconi si in aliquo crimine prolapsi¹ fuerint non possunt per manus impositionem penitentiae remedium consequi². Leo Rustico Narbonensi episcopo, cap. 2

Alienum est a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore aut diaconii fuerint gradu consecrati, ii pro crimine aliquo suo, per manus impositionem remedium accipiant penitendi, quod sine dubio ex apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est, Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo? Unde huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei, privata est expetenda secessio³, ubi si illis satisfactio fuerit digna, sit etiam fructuosa.

(epist. 92). Ctp 1.43.9] (Dist. 50, c. Alienum est.)

---

¹ crim. prol. CVHD; prol. crim. P

² Quod - cons. CPDH; Quomodo presbyteri vel diaconi in crimine lapsi reconciliari debeant M

³ [successio vel concessio] add. M²

68

Quod diaconi sicut¹ episcopus et presbiter cessare debent ab opere coniugali, non tamen repudiare coniugia², cap. 3

Lex³ continentie eadem est altaris ministris que episcopis atque⁴ presbiteris. Qui cum essent laici sive lectores, licito⁵ et uxores ducere, et filios procreare potuerunt. Sed cum ad predictos pervenerint⁶ gradus, cepit eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spirituale⁷ coniugium, oportet eos nec dimittere uxores, et quasi non habeant sic habere, quo et salva sit charitas connubiorum, et cessent opera nuptiarum.

cf BD 2.114; Ctp 1.43.10] IP 3.106 (Dist. 31, c. Lex continentie.)

¹ *corr. fr.* si P

² Quod - coniugia PBD; Quod - opere coniugali C; Quod diac. sicut ep et pr. cessent ab op. con. nec non repudient coniugia H; Quod diaconibus eadem lex continentiae est, quae episcopis et presbyteris M

³ Lex C; Rex R

⁴ atque CPM; et D

⁵ -ito CPD; -ite M

⁶ pervenerint CPH; perveniunt D; pervenerunt M

⁷ fiat sp. CPM; sp. fiat D

69

Ut nullus alienum clericum sollicitet invito episcopo suo. Leo Anastasio Thessalonicensi episcopo, cap. 9¹

Alienum clericum invito episcopo ipsius nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis, id inter dantem et accipientem conveniat. Nam gravis iniurie reus est, qui de fratris ecclesia, id quod est utilius aut pretiosius, audet vel allicere vel tenere. Itaque si intra provinciam res agitur, transfugam clericum ad ecclesiam suam metropolitanus redire compellat. Si autem longius recessit, sui precepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur. *(ep. 84). Ctp 1.43.26] (19, q. 2, c. Alienum clericum.)*

¹ Leo - ep. cap. 9 CDH; cap. 9. Leo - episcopo PVB; cap. 9 M

71¹

Ex epistola Leonis ad Dioscorum². Ut in die Resurrectionis levitica et sacerdotalis³ fiat ordinatio

Quod die dominico ordinationes sacerdotum celebrantur non tantum ex consuetudine, sed etiam ex apostolica novimus venire doctrina scriptura manifestante, quod cum apostoli Paulum et Barnabam ex Spiritus sancti precepto ad evangelium gentibus mitterent⁴ predicandum, ieiunantes et orantes imposuerunt eis⁵ manus, ut intelligamus quanta et dantium et accipientium devotione curandum sit ne tante benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie et laudabiliter apostolicis morem⁶ gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam, per

¹ 71, 70 CPBDHM, 70, 71 Fr

² Ex - Diosc. CPD; Ex - Diosc. Alexandrinum episcopum M; Ad eundem *after rubric* Fr

³ lev. et sac. CPD; sac. et lev. M

⁴ gent. mitt. CPM; mitt. gent. D

⁵ eis CP²VM; *om.* P; illis D

⁶ morem CPM; *om.* D

ecclesias, quibus Dominus preesse te⁷ voluit, etiam ipse servaveris, ut his qui consecrandi sunt nunquam benedictio, nisi in die Resurrectionis dominice⁸ tribuatur. Cui a vespere sabbati initium constat ascribi⁹, que¹⁰ tantis divinarum dispensationum misteriis est consecrata ut quicquid a Domino eius insigniis¹¹ constitutum¹², in huius diei dignitate sit gestum. In hoc¹³ mundus sumpsit exordium. In hac per resurrectionem Christi et mors interitum, et vita accepit principium¹⁴.

(*ibidem*). Ctp 1.43.36] IP 3.13 (Dist. 75, c. Quod die.)

⁷ Dom. pr. te CPM; te Dom. pr. D

⁸ Res. dom. CPM; dom. Res. D

⁹ const. (*repeated and canc.* D) asc. PBDM; asc. const. ? *before corr.* C

¹⁰ que CPDM; et Fr

¹¹ a Dom. eius insigniis (-ius B) CPBHD; a Dom. est insignius P²VFr; est a Dom. eius insignius M

¹² est *add.* D, *om.* CPM

¹³ hoc CPBH; hac DM

¹⁴ principium CPM; initium D

70

Quod mane dominico continuato ieiunio sabbati possit fieri ordinatio, cap.1¹

Leo Dioscoro episcopo Alexandrino. Quod a patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis quoque volumus² custodiri, ut non passim diebus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati eiusque noctis que in prima sabbati lucebat exordio³ consecrandi eligantur, in quibus his qui consecrandi sunt ieiunis, et a ieiunantibus sacra benedictio conferatur. Quod eiusdem observantie erit, si mane ipso dominico die continuato sabbati ieiunio celebretur, a quo tempore precedentis noctis initia non recedunt⁴, quod ad diem Resurrectionis (sicut etiam in Pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est.

(*ep. 81, c. 1*). Ctp 1.43.40] (Dist. 75, c. Quod presbyteris.)

¹ cap. 1 CVBDHM; cap. 9 P?; Epistola Leonis ad Dioscorum Alexandrinum episc. Fr

² -umus CPDH; -uimus M

³ -dio CPD; -dia M

⁴ *corr. fr.* -ant P

72

Quid plus habeant episcopi quam chorepiscopi¹ vel presbyteri²

Leo Romane ecclesie et apostolice sedis episcopus universis Germaniarum atque Galliarum regionum³ episcopis. Quamvis cum episcopis plurima chorepiscopis ministeriorum communis sit dispensatio, quedam tamen auctoritate veteris legis, quedam novellis, et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverit sicut presbiterorum et diaconorum, ac virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec ecclesias vel altaria consecrare permittimus, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis, vel conversis de heresi Paracletum Spiritum sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publice quidem in missa quemquam penitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Hec etenim omnia illicita sunt

¹ chorep. CPBDFr; archiep- M

² Item eiusdem *add.* M

³ reg. CPM; *om.* D

chorepiscopis, qui ad exemplum et formam LXX discipulorum esse noscuntur, vel presbiteris, qui eandem gestant figuram, quoniam quamquam consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habent. Que omnia solis deberi summis pontificibus auctoritate canonum precipitur, ut per hoc et discretio graduum, et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur. Sed neque coram episcopo licere presbiteris in baptisterium introire, nec presente antistite infantem tingere, aut signare, nec penitentem sine preceptione episcopi sui reconciliare, nec eo presente, nisi illo iubente, sacramentum corporis et sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere vel benedicere, aut salutare, nec plebem utique exhortari.
(*epist.* 88). *Ctp* 1.43.41]

73

*Ex decretis Silverii pape. Quod priorem dignitatem amittit, qui quod non accepit usurpat*¹

Sic decet fidem sanctorum patrum in ecclesia servari catholica, ut quod habuit amittat, qui improbabili temeritate quod non accepit, assumpserit².
(*epist. ult. quae est ad Verg. episcop.*). *Ctp* 1.51.1] (25, q. 2, c. Sic decet.)

¹ Quod - us. *as rubr. here* PV, *before insc.* DM, *as first line of text* CH, *om.* B

² assumpserit CPDH; usurpaverit [assumpserit] M

74

Ordinationes non esse faciendas, nisi in ieiunio Quatuor Temporum. Ex decretis Gelasii pape, cap. 13

Ordinationes etiam presbiterorum et diaconorum nisi certis temporibus et diebus exerceri non debent, id est quarti mensis ieiunio, septimi et decimi, sed etiam Quadragesimalis initii, ac mediane Quadragesime die sabbati, ieiunia circa vesperam noverint celebranda¹ nec cuiuslibet utilitatis² seu presbiterum seu diaconum his preferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.
(*epist. ad epis. per Lucaniam, cap. 13*) *Ctp* 1.46.9] IP 3.25 (*Dist.* 75, c. *Ordinationes.*)

¹ [hebdomadae et sabbati ieiunio circa vesperam, ipsas ordinationes noverint celebrandas] *add.* M²

² causa *add.* M, *om.* CPD

75

Ne illitteratus vel¹ membro imminutus ad clerum promoveatur. ²*Cap. 18*

Illitteratos quoque et nonnulla parte corporis imminutos, sine ullo respectu ad ecclesiasticum didicimus venire servitium, quod simul antiqua traditio, et apostolice sedis vetus forma non recepit, quia nec litteris carens sacris esse potest aptus officiis, et vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia precepta sanxerunt. Itaque de cetero modis omnibus hec vitentur, nec quisquam talis suscipiatur in clerum.
Ctp 1.46.10]

¹ in *add.* D, *om.* CPM

² Ex eodem *add.* M

76

De ministris incontinentibus. Gregorius civibus Rome

Oportet sacerdotes, ad quorum curam Domini¹ populus commissus est, cum magna animi constantia vigilare super dominicas oves, ut lupinis morsibus, id est, diaboli stimulis non lanientur. Neque enim hoc silere debeo (quod cum grandi animi tristitia dico) sacerdotes cum feminis habitare conspicio, quod nefarium est dicere et audire, et contra sanctorum canonum sancita. Ubi enim talis fuerit commorantium cohabitatio, antiqui hostis stimuli non desunt. Ideoque admonendi sunt ut non antiqui hostis decipiantur fraude, quatenus, iuxta apostoli vocem, Non vituperetur ministerium nostrum. Cavere enim nos oportet, fratres, ab illicitis, ut mundas valeamus ad Dominum levare manus. Scriptum est enim, Sancti estote quia ego sanctus sum. Si quis vero presumpserit aliter agere, sacerdotii sui honore privetur. Unde omnino cavendum est, fratres, ne fallamus populum, et impleatur in nobis prophete dictum, Sacerdotes mei contaminant sancta, et reprobant legem. Quos et alius propheta increpat dicens, Vos, o sacerdotes qui fallitis nomen meum, et dixistis, In qua re fallimus nomen tuum? Quibus responsum est, Offerentes ad altare meum panes pollutos. Non mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, et sacrificium non accipiam de manibus vestris, quia polluti estis.

Ctp 1.55.52] (Dist. 81, c. Oportet.)

¹ Domini CPDH; Dei M

77

De vitanda familiaritate mulierum¹. Idem in registro

Legitur quod beatus Augustinus nec cum sorore² habitare consenserit, dicens, Que cum sorore mea sunt, sorores mee non sunt. Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse³ instructio.

(lib. VII, indict. 2, ep. 39). Ctp 1.55.53] (Dist. 81, c. Legitur. Possid. in Vita B. Aug.)

¹ fam. mul. CPBDM; mul. fam. RH

² sua *add. Fr, om.* CPBDM

³ *in mg. for insertion before debet C*

78

Item in eodem. Ianuario episcopo Caralitano. De non reparandis lapsis¹

Pervenit etiam ad nos, quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post penitentiam, vel ante penitentiam ad ministerii sui officium revocari; quod omnino prohibemus, et in hac re sacratissimi² canones contradicunt. Qui igitur³ post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccato⁴ carnis fuerit⁵, sacro ordine ita careat ut ad⁶ altaris ministerium ulterius non accedat.

(lib. III, ep. 26). Ctp 1.55.54] IP 3.133 (Dist. 50, c. Pervenit.)

¹ Item in eodem. Ian. - Caralitano. De - lapsis CPD; De - lapsis. Idem ad Ianuarium episcopum Caralitatum M

² quoque *add. Fr, om.* CPDM

³ igitur CP; ergo DM

⁴ -ato CPDM; -atum *Fr*

⁵ carn. fu. CPM; fu. carn. D

⁶ ad CPM; *om.* D

79

Item in¹ eodem.² Constantino Mediolanensium³ episcopo. De eodem⁴

Iovinum⁵ de portu Veneris⁶ quondam⁷ diaconum et abbatem suo decrevimus privandum officio, atque ut alter in loco eius debeat ordinari scripsimus. Similiter et tres subdiaconos, quos fraternitas vestra lapsos innotuit, a suo semper vacare, ac decernimus esse privatos officio, quibus nihil aliud nisi inter laicos sacra est prebenda communio.

(lib. IV, ep. 17). Ctp 1.55.55]

---

¹ Item in CPDH; De M

² Idem add. M

³ -ium CPD; -i M

⁴ De eodem CPD; om. M

⁵ Iovinum CPD; Iobinum [Iovinum] M

⁶ por. Ven. CPM; portune meum D

⁷ quondam CPDM; quodam Fr

80

Idem ad eundem. De eodem¹

Si lapsis ad suum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonice procul dubio frangitur² discipline, dum per reversionis spem³ prave actionis desideria quisque concipere non formidat. Et post pauca. Illud⁴ pre omnibus studete, ut lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo revocare suadeat, ne huiusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur esse vindicta.

(ibidem; principium est epistole). Ctp 1.55.56] IP 3.145 (Dist. 50, c. Si lapsis.)

---

¹ Item ad eundem. De eodem CPDH; Item de eodem. Ad eundem M

² can. proc. dub. frangitur CPM; proc. dub. can. rumpitur D

³ per rev. spem CPM; perversionis speciem D; pro rev. spe Fr

⁴ igitur add. M, om. CPD

81

Cum quibus feminis sacerdotes possint habitare¹. Idem Simmacho²

Volumus³ ut sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, excepta duntaxat matre vel sorore⁴, vel uxore que caste regenda est.

(lib. I, ep. 50). Ctp 1.55.61] (Dist. 81, c. Volumus.)

---

¹ poss. hab. CPHM; debeant hab. vel possint D

² defensori add M, om. CP?BDH

³ corr. fr. Nol- D

⁴ vel sor. after regenda est D

82

Non fieri debere reordinationes¹. Gregorius² episcopo Iohanni³ Ravennati

Illud quod dicitis, ut ille qui ordinatus est iterum ordinetur, valde ridiculum⁴ est. Sicut enim baptizatus semel iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel in eodem ordine non valet iterum⁵ consecrari. Sed si quis cum levi forsitan culpa ad sacerdotium venit, pro culpa⁶ indici penitentia debet, et tamen ordo servari. (l. II, indict. 10, ep. 32). Ctp 1.55.64] IP 3.76 (Dist. 68, cap. Sicut semel.)

¹ Non – reord. CPBDM; om. RH

² Greg. CPD; Idem M

³ ep. Ioh. CPDM; Ioh. ep. Fr

⁴ -lum CPM; -losum DH

⁵ non valet (debet Fr) it. CPHM; it. non valet D

⁶ ad sac. venit pro culpa CPHM; om. D

83

*Idem Venantio Lunensi episcopo¹. De eo² qui post depositionem sacrificare
presumpsit³*

Accedens ad Gorgonam insulam fraternitas vestra discutiat, id quod ad nos de Saturnino⁴ expresbitero⁵ est perlatum. Pervenit namque ad nos quia, postquam pro crimine lapsus sui a sacerdotii ordine est deiectus, ad explendum presbiterii ministerium presumpsit accedere, et omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita factum fraternitas vestra repererit, eum sacri corporis et sanguinis dominici participatione privatum in penitentiam redigat, ita ut usque ad diem obitus sui in eadem excommunicatione permaneat, et viaticum tantummodo exitus sui tempore percipiat. Sin autem eum talem penitentiam agere fraternitas tua cognoverit ut ei iuste ad recipiendam communionem inter laicos, et ante exitum debeat misereri, hoc in tue fraternitatis ponimus potestate.

(lib. IV, ep. 5). Ctp 1.55.66] (Dist. 50, c. Accedens.)

¹ rubric before insc. M

² eo CVBDH; illo P; presbytero M

³ -sit CPH; -serit DM

⁴ nos de Saturnino CPHM; quos de Saturno D

⁵ expresbitero CPH; presbitero DM, [ex presbytero] add. M

84

*Idem Iohanni episcopo Panormi¹. Quod que non² fuit legitima uxor diaconi³ possit
nubere alteri*

Itaque pervenit ad nos Fantinum⁴ defensorem ultionem exercere in Petrum latorem presentium voluisse, pro eo quod (quantum dicitur) relictam cuiusdam diaconi, tempore quo conductor fuerat, marito tradiderit. Sed quoniam iste coniugem diaconi asserit non fuisse, dicens nec illam virginem ad eum venisse, denique nec religiosam vestem mutasse, postquam ille in ordine sacro promotus est, adiciens et priusquam ad diaconatum veniret, et postea, prava illam opinione vixisse, ideo

¹ -ormi CPH; -omi D; -itano with rubric before insc. M

² non CPDH; om. M

³ leg. ux. diaconi (diani D) CPD; ux. leg. diaconi non M

⁴ Fantinum CPHM; Fotinum D, [Fotinum] add. M

fraternitatem tuam his hortamur affatibus, ut cum Dei (sicut decet) timore, causam hanc subtili omnino investigatione perquiras, et si in coniugio diaconi mulierem de qua agitur fuisse constiterit, et suprascriptus lator memorato defensori et rectori patri monasterii⁵ ad vindictam modis omnibus tradatur, et cum competenti emendatione hi qui male sociati sunt disiungantur. Si vero in eius coniugio non fuerit, memoratum Fantinum, ex nostro mandato commonere te volumus, ut ei facere nihil presumat, nec falsa illum accusatio apud eum in aliquo pregravet.

(lib. II, ep. 62). Ctp 1.55.68b]

⁵ patri monasterii CPDM; patrimonii [patrimonasterii] Fr

85

Beatus Gregorius¹ ad Secundinum² inclusum³. Quomodo lapsi possint restitui

Sanctitas tua hoc a nobis requisivit ut tibi rescriberem de sacerdotali officio post lapsum resurgendi, dum dicis de hoc canones diversos te legisse, diversasque sententias, alias resurgendi, alias nequaquam. Nam nos generaliter a Nicena synodo⁴ incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramus, que ipsam sequentes in cunctis sententiis unanimes⁵ concordant. Nos ergo precedentes pat res sequimur, quia auctore Deo a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes usque in quartum altaris ministrum, hanc formam servandam cognoscimus, ut quem minorem maior precedit, sicut est maior honore ita sit in crimine; et quem maior sequitur culpa, maior ei implicetur vindicta, et sic postea penitentia credatur esse fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum eius non colligere? Aut domum construere⁶, et non illic habitare? Post dignam enim satisfactionem credimus lapsum redire posse⁷ ad honorem, propheta dicente, Numquid qui cadit non adiciet ut resurgat? Et qui aversus est, non revertetur? Idem peccatori ait, In quacumque die conversus ingemueris⁸ tunc salvus eris. Unde et⁹ psalmista ait, Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova¹⁰ in visceribus meis. Ne proicias me a facie tua, et Spiritum sanctum¹¹ tuum ne auferas a me¹². Alienam quippe rex et propheta rapuisse se¹³ uxorem tremefactus expavit. ¹⁴Propheta indicante flagitium suum, et penitentiam agens, addit, Redde mihi letitiam Salutaris tui¹⁵, et spiritu principali confirma me¹⁶. Si enim ipse dignam Deo penitentiam non fecisset, nequaquam aliis predicaret? Ait enim, Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur¹⁷. Dum enim peccata sua

¹ Beatus Greg. CPH; Beatus Augustinus D; Idem M

² servum Dei add. M, om. CPDH

³ rubric before insc. M

⁴ Nic. sin. CP; syn. Nic. DM

⁵ unan. CPM; om. D

⁶ domum add. and canc. D

⁷ red. posse CPD; posse red. M

⁸ conv. ing. CPM; ing. conv. D

⁹ et CPD; om. M

¹⁰ corde et add. D, om. CPM

¹¹ sanctum PBD; s. V; om. C

¹² et Sp. - me CPBD; etc M

¹³ se CPM; om. D

¹⁴ Et add. Fr, om. CPDM

¹⁵ (ibidem) add. M²

¹⁶ et sp. princ. - me CPBD; etc M

¹⁷ et impii - conv. CPD; om. M, (ibid.) add. M²

prospexit¹⁸ per penitentiam mundata, non dubitavit predicando castigare¹⁹ aliena. Et sic sacrificium de semetipso²⁰ offerre Deo studuit cum dixit, Sacrificium Deo spiritus contribulatus²¹. Ad hec ista sufficerent, sed omnis sententia quo plus sacre scripture testimoniis confirmatur, facilius creditur. De hoc enim propheta dicit²², Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. De hoc peccantibus dicitur, Peccator, in quacumque die conversus ingemuerit, omnes iniquitates eius in oblivionem tradentur. Si enim Redemptor noster qui peccatores non perdere, sed iustificare venit, in oblivione delicta peccantium²³ derelinquit, quis hominum condemnanda reservet, cum dicat²⁴ apostolus, Si Deus iustificat, quis est qui condempnet? Ad fontem²⁵ misericordie recurrentes evangelicam proferamus sententiam. Gaudebo²⁶, inquit, super uno peccatore penitentiam agente²⁷ quam super nonaginta²⁸ novem iustis²⁹ qui non indigent penitentia, et ovem perditam nonaginta novem non errantibus relictis, in humero ad ovile reportavit³⁰. Si ovis errans post inventionem ad ovile humero reportatur, cur lapsus post penam³¹ ad ministerium non revocetur? Quid³² est³³ ergo gravius³⁴ carnale delictum admittere, sine quo pauci inveniuntur, aut Dei Filium³⁵ negare? In quo peccato³⁶ ipsum beatum principem apostolorum³⁷ Petrum, ad cuius nunc corpus³⁸ indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem penitentia secuta est, et post negationem penitentia data quia³⁹ illum ab apostolatu non deiecit, quem ante seipsum negaturum esse predixit. Tibi hec, fili charissime, dicta sufficiant, ut illum quem conspicias delicta⁴⁰ fletu delere⁴¹, non dubites⁴² in conspectu divinitatis misericordiam consequi, quia nullum peccantem reversum despicit⁴³, qui peccatores sanguine suo⁴⁴ redimere venit.

(lib. VII, ind. 2, ep. 54). Ctp 1.55.77] IP 3.147 (Dist. 50, c. Quia sanctitas tua.)

¹⁸ pro- CP; per- DM

¹⁹ [al. curare] add. Fr

²⁰ semetipso CPM; se ipso D

²¹ sp. cont. CPD; etc M

²² proph. dic. CPM; Dominus D

²³ del. pecc. CPM; peccata delinquentium D

²⁴ -at CPD; -it M

²⁵ -tem PBDM; -tes C

²⁶ -ebo CPBD; -eo M

²⁷ magis add. Fr, om. CPBDM

²⁸ ss P

²⁹ -tis CPM; -tos D

³⁰ ad ov. rep. CPDH; rep. ad ov. M

³¹ penam CPH; penitentiam DM

³² Quid CPBDFr; Quod M

³³ est CPDM; om. B

³⁴ aut add. Fr, om. CPDM

³⁵ iureiurando add. Fr

³⁶ [al. verbo] add. Fr

³⁷ b. pr. ap. CPD; pr. ap. b. M

³⁸ nunc corp. CBDHM; corp. nunc PV

³⁹ neg. pen. data quia CPHM; penitentiam indulgentiam data est et D; penitentiam misericordia data est quia Fr

⁴⁰ cum add. D, om. CPM

⁴¹ delere CPH; diluere DM

⁴² non add. D, om. CPM

⁴³ after corr. P

⁴⁴ sang. suo C²PBDH; sang. C; suo sang. M

86

Gregorius Augustino¹

Si qui sunt clerici extra sacros ordines constituti qui se continere² non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere³ et de eisdem patribus⁴ de quibus prefati sumus novimus scriptum, quod dividebatur singulis prout cuique opus erat. De eorum quoque⁵ stipendio cogitandum atque providendum est, et⁶ sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus illicitis et cor et linguam et corpus⁷ Deo auctore conservent. (*responsione ad secundam August. interrogationem*). Ctp 1.55.87] IP 3.108 (Dist. 32, c. Si qui sunt clerici.)

¹ Greg. Aug. CRPD; Greg. Aug. Cantuariensi H; Quid agendum sit de clericis incontinentibus. Idem Augustino episcopo M

² -re ss P

³ Quia add. M, om. CPD

⁴ patr- CPM; part- D

⁵ [ergo] add. M

⁶ corr. fr. ut P

⁷ et corpus CPHM; om. D

87

Ut incontinens presbiter non ministret. Clemens in secunda epistola

Ad dominica autem ministeria¹ tales eligantur, qui ante ordinationem coniuges suas noverint. Quod si post ordinationem ministro contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad dominici corporis portationem accedat; sed aquam tantum sacerdotum manibus porrigat, ostia² forinsecus claudat, minora gestet officia, urceum sane ad altare suggerat³.

Ctp 1.1.16] cf. 2.86A above

¹ minist- CPM; mist- D

² [al. nec aquam sacerdotibus porr. ad manus. Os.] add. Fr

³ [al. sive calicem ad altare non sufferat] add. Fr

88

Non distrahenda¹ a presbiteris² ecclesie ornamenta³

Si forte quispiam⁴ presbiter sive diaconus sacrarii sindonem vel velum subtracta vendiderit, Iude similis estimabitur Iscariotis. Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus, noverit se supradicti Iude suscepturum penam.

Ctp 1.1.17] cf. 2.86B above (17, q. 4, c. Si forte.)

¹ Non dist. CP²VD; Non abst. P; De non distrahendis M

² -eris CPD; -ero M

³ -enta CPD; -entis. Item eiusdem M; whole rubr. om. with no break B

⁴ quispiam PBDM; quisquam (vel quispiam in mg.) C

89

De vitanda familiaritate feminarum¹

Clericus vero solus ad femine tabernaculum non accedat, nec properet sine maioris natu iussione. Nec presbiter solus cum sola adiungatur, sed duobus adductis testibus visitet infirmam; nec solus cum sola femina fabulas misceat; nec archidiaconus, nec diaconus sub pretextu humilitatis vel officii **frequentet** domicilia matronarum, aut forte per clericos aut domesticos eius matrone mandent secreti aliquid. Si cognitum fuerit, et ille deponatur, et illa a liminibus arceatur ecclesie. Sed si forte aliqua intercessio fuerit, episcopo suggeratur. Et si talis est, ad quam debeat ire pro interventu, ipse pergat. Sin autem, de latere suo dirigat cum duobus aut tribus qui hoc debeant sanari².

Ctp 1.1.18] (Dist. 81, c. Clericus solus.)

¹ Item de vit. – fem. H; Idem eiusdem *add.* M

² -ari CPB; -are C²DHM

90

Nihil agendum clericis absque licentia episcopi eiusdem¹

Cunctis fidelibus, et summopere omnibus presbiteris et diaconibus, ac reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque episcopi proprii licentia agant. Non utique missas sine eius iussu quisque presbiterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quidquam absque eius permissu faciat. Similiter et reliqui populi maiores scilicet et minores per eius licentiam quicquid agendum est, agant; nec sine eius permissu a sua parochia abscedant, vel in ea adventantes morari presumant. Anime enim eorum ei credite sunt, ideo omnia eius consilio agere debent, et eo inconsulto nihil.

(epist. 3). Ctp 1.1.21] (16, q. 1, c. Cunctis fidelibus.)

¹ eiusdem CPD; sui. Item eiusdem M

91

Quomodo ad sacros gradus¹ ascendendum sit². Siricius papa Himerio Tarraconensi episcopo

Quicumque itaque³ se ecclesie vovit obsequiis a sua infantia, ante pubertatis annos baptizari, et lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentie usque ad trigesimum⁴ etatis annum, si probabiliter vixerit, una tantum et ea, quam virginem communi per sacerdotem benedictione percepit, uxore contentus, acolitus et subdiaconus esse debet; posteaque ad diaconii gradum, si se ipse primitus continentia preeunte dignum probaverit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministrarit, congrue presbiteratum consequatur. Exinde post decennium⁵ episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hec tempora integritas vite et fidei eius fuerit approbata.

(epist. 1, c. 9). Ctp 1.36.10 (Dist. 77, c. Quicumque itaque.)

¹ gradus CPHD; ordines BM

² rubric after *insc.* D

³ itaque CP; ita H; *om.* DM

⁴ [al., vigesimum] *add.* Fr

⁵ [al. quinquennium] *add.* M

92

Idem¹. Quomodo laicus sit provehendus

Qui vero iam etate grandevus melioris propositi conversatione provocatus, ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore, statim lectorum aut exorcistarum numero societur, si tamen unam habuisse vel habere, et hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit expleto biennio, per quinquennium aliud acolithus et subdiaconus fiat, et sic ad diaconatum, si per hec tempora dignus iudicatus fuerit, provehatur. Exinde iam accessu temporum presbiterio vel episcopatu, si eum plebis ac cleri evocaverit electio, non immerito societur.

(*ibid.*, c. 10) Ctp 1.36.11]

---

¹ after promovendus M

93

Anastasius¹ cunctis Germanicis². Non sedendum quando legitur evangelium

Significatis³ enim quosdam sacerdotes in ecclesia quando evangelia leguntur⁴ sedere, et Domini⁵ Salvatoris verba non stantes, sed sedentes audire, et hoc ex maiorum traditione se accepisse narrant. Quod nullatenus fieri deinceps sinatis, apostolica auctoritate mandamus, sed dum sancta evangelia in ecclesia recitantur, sacerdotes et ceteri omnes presentes⁶ fideles non sedentes, sed venerabiliter curvi in conspectu evangelii stantes, dominica verba intente audiant, et fideliter adorent.

(*Anast. I, epist. 1, c. 1*) Ctp 1.37.1] (*De cons. dist. 1, c. Apostolica.*)

---

¹ papa add. M

² rubr. before insc. M

³ -atis CPM; -astis D

⁴ evang. leguntur CP; legitur Evangelium DM

⁵ et add. M, om. CPD

⁶ omn. praes. add. in mg. M

94

De castitate sacerdotum et levitarum. Innocentius Victorico¹ Rothomagensi episcopo

Preterea quod dignum et² pudicum et³ honestum est tenere⁴ ecclesia omnimodo⁵ debet⁶, ut sacerdotes et levite cum uxoribus suis non misceantur, quia ministerii cotidiani⁷ necessitatibus occupantur. Scriptum est enim, Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester. Nam priscis temporibus de templo Dei sacerdotes⁸ anno vicis sue non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris

---

¹ Victorico CPDM; Victricio HFr

² et CPD; quod M

³ et CPD; quod M

⁴ est tenere CPM; tenere in D

⁵ omnimodo CPBH; omnino DM

⁶ -etur D?

⁷ -iani CPM; -ianis D

⁸ sac. before de templo D

usus fuerat relaxatus, quia⁹ ex alia tribu et preter ex semine Aaron ad sacerdotium nullus fuerat preceptus accedere, quanto magis ii¹⁰ sacerdotes vel¹¹ levite pudicitiam ex die ordinationis sue servare debent, quibus vel sacerdotium¹² vel ministerium sine successione est, nec preterit dies qua vel a sacrificiis divinis aut a¹³ baptismatis officio vacent?

(*epist. 2, c. 9*). Ctp 1.38.21] cf 6.194 below; IP 3.94 (*Dist. 31, c. Tenere debet.*)

⁹ et *add. M, om. CPD*

¹⁰ ii CP; hi DM

¹¹ vel CPM; et D

¹² -otium CPM; -otum D

¹³ div. aut a CHM; div. vel a PV; vel D

95

*Non repellendos omnes laicos a clericatu. Idem Exuperio Tolosano inter cetera*¹

De laicis vero religio tua consuluit, quos canones ordinari prohibent. Certum est quidem hoc et regulas ecclesiasticas continere, sed non ita diffinitum est, ut de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci et non fieri possunt. Sed designata sunt genera, de quibus ad clericatum pervenire non possunt, id est si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit, si quis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est, quoniam et si inveniantur huiusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen quoniam sepius ad curiam repetuntur cavendum ab his est, propter tribulationem que sepe de his ecclesie provenit. Laici² vero qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis iuncti sint, aut monasteriis ex quo baptizati sunt heserint³, si non concubinam, non⁴ pellicem norint⁵, sed in omnibus operibus⁶ vigilaverint, non prohibentur huiusmodi ad clericatus sortem⁷ assumi, ita sane ut in eis⁸ tempora a maioribus constituta servantur, ne cito quilibet lector cito acolitus, cito diaconus, cito sacerdos fiat.

(*epist. 4, c. 3, Felici Nuceriano episcopo*) Ctp 1.38.25] IP 3.45 from Laici vero qui (*Dist. 51, c. Designata sunt.*)

¹ inter cet. CPD; episcopo M

² *after corr.* P

³ hes- CPD; adhaes- M

⁴ non PBM; nec C

⁵ norint CPBD; noverint M

⁶ bonis *add. DM, om. CPB*

⁷ [partem] *add. M*

⁸ in eis *fter* constituta D

96

*Idem Maximo et Severo episcopis. De presbiteris filios generantibus*¹

Eos presbiteros qui in presbiterio filios procrearunt iubebitis in medio collocari, discussisque obiectionibus que ipsis presbiteris impinguntur, si convicti fuerint, a sacerdotali removeantur officio, quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt, atque alieni efficiantur a ministerio quod vivendo illicite polluerunt. Miramur

¹ gener. CPHM; procreantibus D; *rubric before insc.* M

autem hec eorum dissimulare episcopos, ut aut cohibere², aut nescire esse illicita, iudicentur.

(*epist. 5*). *Ctp 1.38.26, A form*](*Dist. 81, c. Maximilianus.*)

---

² [al. connivere] *add. Fr*

97

Ianuario¹ episcopo Aquileiensi². De revertentibus ab heresi³

Saluberrimum enim⁴ et⁵ spiritualis medicine utilitate plenissimum est, ut sive presbyteri, sive diaconi, vel subdiaconi, aut cuiuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad catholicam fidem quam pridem amiserant, rursum reverti ambiunt, prius errores suos et ipsos auctores erroris a se dampnatos, sine ambiguitate fateantur; et sensibus pravis etiam peremptis, nulla sperandi supersit occasio, nec ullum membrum talium possit societate violari, cum per omnia illis professio propria ceperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem precipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.

[*Leo I, ep. 1*]. *Ctp 1.43.45*] (*1, q. 7, c. Saluberrimum.*)

---

¹ [al. Iuliano] *add. Fr*

² Idem Ian. - Aquil. *after rubric M*

³ Leo primus *add H*

⁴ enim CPD; *om. M*

⁵ Sal. - et *om. H*

98

Idem¹ Anastasio episcopo Thessalonicensi². De castitate ministrorum

Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hec que in aliis membris ecclesie non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendum tamen perfecte continentie puritatem, nec subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur; ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo vel secundo, tertiove servandum est, ne aut levitico, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus estimetur, qui se a voluptate luxurie³ necdum refrenasse detegitur?

(*ep. 84, c. 3 et 4*); *Ctp 1.43.48*; *IP 3.100 (med. only)*; *Dist. 32 c 1.*

---

¹ Idem CPD; Item M

² Thessalonicensi CPD; Thessalon' M; M *has insc. before rubric.*

³ [uxoria] *add. Fr*

99

*Ne diaconi baptizent¹ sine episcopo vel presbitero. Gelasius² universis episcopis per
Lucaniam et Siciliam³*

Diaconos quoque propriam constituimus servare⁴ mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum quidpiam tentare permittimus, nihil eorum suo ministerio penitus applicare, que prioribus ordinibus proprie decrevit antiquitas. Absque episcopo vel presbitero baptizare non presumant, nisi predictis fortassis officiis longius constitutis necessitas extrema compellat, quod et la eis Christianis facere pierumque conceditur. Hos non in presbiterio residere cum divina celebrantur, vel ecclesiasticus celebratur⁵ quicumque tractatus, sacrique corporis prorogationem⁶, sub conspectu episcopi vel presbiteri, nisi his absentibus, ius non habeant exercendi. (*epist. 9, c. 9*). Ctp 1.46.13] cf 1.252 above

¹ habiteant D [sic]

² papa add. C, om. PBDM

³ et Sic. CBD; vel Sic. P (with obsc. mg. add.); om. M

⁴ servare CPDM; om. Fr

⁵ [al. habetur] add. Fr

⁶ [al. praerog.] add. Fr

100

De non recipiendis servis ad clerum. Idem¹

Generalis etiam querele vitanda presumptio est², qua propemodum causantur universi passim servos et originarios dominorum iura possessionemque fugientes, sub religiose conversationis obtentu, vel ad monasteria sese conferre, vel ad ecclesiasticum famulatum conniventibus quoque presulibus indifferenter admitti. Que modis omnibus est amovenda pernicies, ne per Christiani nominis institutum, aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti, precipue cum nec ipsam ministerii clericalis hac obligatione fuscari conveniat dignitatem, cogaturque pro statu militantium sibi, conditioneque iurgari, aut videri (quod absit) obnoxia. Quibus sollicita competenter interdictione prohibitis, quisquis episcopus, presbiter, vel diaconus, vel eorum qui monasteriis preesse noscuntur, huiusmodi personas apud se tenentes, non restituendas patronis, aut deinceps vel ecclesiastice servituti, vel religiosis congregationibus putaverit applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum subscriptionis testimonio primitus absolutas, vel legitima transactione concessas, periculum se honoris proprii non ambigant communionisque subituros, si super hac re cuiusquam verax nos querela pulsaverit. Magnis quippe studiis, secundum beatum apostolum, precavendum est, ne fides et disciplina Domini blasphemetur. (*ibid., c. 16*). Ctp 1.46.16] (*Dist. 54, c. Generalis.*)

¹ Gelasius add. M, om. CPD; Gelasius before De H, Idem before De D

² pres. est CPHM; est pres. D

101

Ex concilio Neocesariensi¹. De baptizatis in egritudine, cap. 12

Si quis in egritudine constitutus fuerit baptizatus², presbiter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est, nisi forte postea ipsius studium et fides probabilis fuerit, aut hominum caritas³ cogat.

Ctp 2.3.8] (Dist 57, c. Si quis in egritudine.)

¹ Ex conc. Neoc. *after* aegritudine M

² fu. bapt. CPM; bapt. fu. D

³ car- CPBDM; rar- Fr

102

Ex concilio Spalensi¹. Ne presbiter diaconum aut presbiterum ordinet, cap. 5

Quinto iudicio ad cognitionem² nostri examinis³ Gabrensis⁴ diaconi relatu deductum est, de quibusdam ipsius ecclesie clericis, quorum dum unus ad presbiterium, duo ad levitarum ministerium sacrarentur, episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur super eos manum suam tantum posuisse, et presbiter quidam illis, contra ecclesiasticum ordinem, benedictionem dedisse. Qui licet propter tantam presumptionis audaciam poterat accusatus iudicio presenti dampnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione preventus. Sed quia iam ille examini divino relictus, humano iudicio accusari non potest, hi qui supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed ignominie potius elogium perceperunt, ne sibi licentiam talis ultra usurpatio faciat, decrevimus ut a gradu sacerdotali vel levitici ordinis, quem perverse adepti sunt depositi, equo iudicio abiciantur. Tales enim merito iudicati sunt removendi, quia prave inventi sunt constituti.

(Dist. 23, c. Quorundam.)

¹ II *add.* M, *which has* Ex - Spal. *after* ordinet.

² cogn. CPD; agn. M

³ [nostram Aniani] *add.* Fr

⁴ Gabrensis CPM; appensis D

103

Ex eodem concilio¹. Quod non debeant presbiteri basilicas² consecrare vel altaria erigere, cap. 7

Septimo examine relatum est nobis venerandissimum quondam Agapium, Cordubensis urbis episcopum, frequenter presbiteros vel chorepiscopos (qui tamen iuxta canones unus sunt) destinasse, qui absente pontifice altaria erigerent, basilicas consecrarent. Quod quidem non est mirum id precepisse virum, ecclesiastice discipline ignarum, et statim a seculari militia in sacerdotale ministerium delegatum. Ergo ne ultra talis a nobis licentia usurpetur communi sententia statuendum oportuit, scientes quia sicut presbitero vel chorepiscopo illicita consecratio est altaris, ita et constitutio. In divinis enim litteris precipiente Domino, solus Moises³ in tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit utique, quia summus sacerdos Dei erat, sicut scriptum est de eo, Moises et Aaron in sacerdotibus eius.

¹ Ex - conc. *after* erigere M

² bas. CPBD; ecclesias M

³ [Aaron] *add.* M

104

¹*Rufino et Aprili episcopis Gelasius*²

Quis enim aut leges principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas dicat debere contempni, nisi qui impunitum sibi tantum estimet³ transire commissum? Auctores⁴ siquidem filie nostre, illustris et magnifice femine Maxime petitorii nobis insinuatione conquesti sunt Silvestrum atque Candidum originarios suos, supra⁵ constitutiones que supradicte sunt, etiam contradictione preeunte, a Lucerino pontifice diaconos ordinatos. Et ideo, fratres charissimi, tante prevaricationis excessus noveritis sagacius inquirendos. Et si constiterit querelam veritate fulciri, continuo qui contradictione preeunte non legitime sunt creati, a sacris officiis repellantur.

CB Gel. 22; Ctp 1.46.28] cf 4.179 above; IP 2.150 as 4.179 (Dist. 54, c. Quis aut.)

¹ De servis super interdictum dominorum ordinatis *add. as rubr.* M

² Gel. *before* Rufino M

³ -et CPHM; -at D

⁴ Auct- CPD; Act- M

⁵ supra CPDM; contra *Fr*

105

¹*Gelasius Iusto episcopo*

Dilectio tua, quesita omnium fideliter rerum veritate, si de spatiis quibus memoratur orta contentio, diffinitio dudum certa processit, intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione² temporum, si qua pars fidei, prebeat sacramentum, ut tamen que hactenus possedissee probabitur. iusiurandum sinatur offerre.

CB Gel. 23; Ctp 1.46.29] cf 3.135 above; IP 2.69; C 16 q 3 c 7

¹ De iureiurando possessoris *add. as rubr.* M

² per- CPD; pre- M

106

¹*Gelasius Victori episcopo*

Consuluit dilectio tua de suorum promissione² clericorum, perhibens quod diaconi ad presbyterii gradum, quo ecclesiam tuam commemoras indigere, venire detrectant. Quapropter quia invitos fieri ecclesiastica moderatio gravitasque non patitur, ut ex nolentibus sint³ volentes, ordinatio illa potest proficere, quia scilicet si quos habes vel in acolitis, vel in subdiaconibus maturioris etatis, et quorum sit vita probabilis, hos, in presbyteratum studeas promovere.

CB Gel. 27a; Ctp 1.46.30] (Dist. 74, c. Consuluit.)

¹ Ne invitus aliquis ordinetur *add. as rubr.* M

² promissione CPVBDM; promotione P²Fr

³ [al. fiant] *add. Fr*

107

¹*Gelasius Palladio episcopo*

Precepta canonum quibus ecclesiastica regitur disciplina, sicut ad sacerdotium debiles corpore non patitur² venire, ita et si quis in eo actu fuerit constitutus, ac fuerit sauciatus, amittere non potest quod tempore sue sinceritatis accepit. Stephanus siquidem presbiter petitorio nobis deflevit³ oblato⁴, quod habebatur⁵ in subditis, olim sibi ante annos plurimos⁶ collatam presbiterii dignitatem, quam revera immaculati corporis iudicio suscepit, sed nuper propter provincie vastitatem, quam Thuscie pre omnibus⁷ barbarorum⁸ diversa sectantium, et ambiguitas invexit animorum, cum imminentes gladios evadere fuge presidio niteretur⁹, acutis sudibus occurrentia sibi septa transiliens, inferiores¹⁰ partes corporis¹¹ inseruisse¹² suggessit, que vix adhibita curatione biennio potuisset abstergi. Et ideo, frater charissime, supradicto locum suum, dignitatemque restitue quatenus sacrosancta misteria sicut consuevit exerceat. Nec¹³ enim convenit ob hoc¹⁴ auferri ante susceptum ordinem, in quo postmodum invaliditudinem corporis casu¹⁵ probatur faciente collapsus¹⁶.

CB Gel. 31; Ctp 1.46.31] IP 3.55 (Dist. 55, cap. Precepta canonica.)

¹ Quod sauciatus et debilitatus, in sacerdotio ordinem non amittat *add. as rubr. M*

² -itur CPBD; -iuntur M

³ deflevit C²RPBHM; defluit C; retulit D

⁴ vel deflevit *add. D, om. CPM*

⁵ habebatur CPHD; haberet M; haberet [habetur] *Fr*

⁶ ann. plur. CPH; annos B; plur. ann. DM

⁷ [vastitatem Thusciae, quam prae omnibus provinciis] *add. M²*

⁸ feritas *add. Fr, om. CPBDM*

⁹ -etur CPM; -entur D

¹⁰ [al. inter] *add. Fr*

¹¹ part. corp. CPM; corp. part. D

¹² [forte insecuisse] *add. Fr*

¹³ Nec CP; Neque DM

¹⁴ conv. ob hoc CPM; ob hoc conv. D

¹⁵ casu CVDHM; causu P; *om. B*

¹⁶ coll- CPHM; prol- D

108

¹*Gelasius Crispino et² Sabino episcopis*

Silvester et Faustinianus ecclesie Grumentie clerici lacrimosa nobis insinuatione conquesti sunt, libertatem sibi Domini sui benignitate concessam, heredum eius oppressionem pulsari, sibi in clericatus officio pene ab incunabulis servientibus, etiam manumissores viventes, in eodem actu nihilominus constitutis, divinis ministeriis impendere servitium non licere, cum (si petitionem veritas subsequatur) contra patris et auctoris sui factum venientibus, ut indignis hereditas legibus auferatur, nec eis liceat hereditatem capientibus contra auctoris sui prosilire iudicium. Et ideo, fratres charissimi, quoniam se etiam ab archidiacono predictae ecclesie queruntur oppressos, qui per eorum absentiam moderatoris iudicium promisit eos esse secuturos, calcatis omnibus³ et que contra leges divinas et publicas pulsatis, forum suum putavit⁴ auferri, in vestro iudicio, queso, ille qui⁵ clericum lacessit

¹ Ut qui a dominis suis manumissi sunt, post ordines ab haeredibus non repetantur *add. as rubr. M*

² et CBDM; *om. P*

³ [rationibus] *add. Fr*

⁴ *ss P*

adveniat, ut ecclesie iura que vetusti principes assidua sanctione firmarunt, impetitis clericis non negentur⁶.

CB Gel. 50; Ctp 1.46.41] (11, q. 1, c. Sylvester.)

⁵ [al., quisquis ille est qui] *add. Fr*

⁶ neg- PBDM; leg- CH

109

¹*Gelasius Fortunato episcopo*

Irreligiosum² prorsus et execrabile iudicamus, si quisquam vel extraneos, in sua tuitione susceptos, non omni fide et tota animi sui educaverit sanctitate. Ac cum Olimpius diaconus dilectionis tue, Felicis atque Olimpium suggeratur avunculus, eosque parvulos tutele vice suscepit nutriendos, ultra latrocinium esse iudicamus, quod eos bonisculis parentum (sicut asserunt) reliquit extorres, alia retinendo, alia contra leges et iura³ vendendo.

CB Gel. 57; Ctp 1.46.49] (Dist. 87, c. Irreligiosum.)

¹ De eo qui nepotem suum tutandum suscepit, et paternis bonis privavit *add. as rubr. M*

² *corr. fr. Irril- C*

³ tenendo et *add. D, om. CPM*

110

¹*Gelasius² Helpidio episcopo*

Sacrosancta religio, que catholicam continet disciplinam, tantam sibi reverentiam vindicat ut ad eam quilibet nisi pura conscientia non audeat pervenire. Nam quomodo ad divini misterii consecrationem celestis Spiritus invocatus adveniet, si sacerdos et qui eum adesse deprecatur criminosis plenus actionibus reprobetur?

CB Gel. 58; Ctp 1.46.50] cf 2.90 above (1, q. 1, c. Sacrosancta.)

¹ Quod ad invocationem criminosi sacerdotis Spiritus sanctus non adveniat *add. as rubr. M*

² Gel. CPD; Idem M

111

¹*Pelagius Rufino episcopo*

Illi cui erutus oculus² est, non possunt iuxta canones sacerdotii iura concedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod oculum invitatus amisit, cum nec volens quisquam oculum amisisse credendus est. Nec sacratissimi³ canones aliquem casum in amissionem oculi, ei⁴ qui ad sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus, sed hoc tantum modo ad prohibitionem fecisse videmus patribus, ut qui careret oculo, sacerdotii officium adipisci non possit. Sed nec illi ullatenus quasi in compensationem iniurie, sacratus ordo concedi poterit, qui ad tantam sacerdotem proprium potuit iracundiam provocare, ut et ille officium in quo erat amitteret, et iste provectus sui perderet facultatem.

CB Pel. 21(2); Ctp 1.54.14 (Dist. 55, c. Si evangelica.)

¹ Ut qui caret oculo, sacerdotii officium adipisci non possit *add. as rubr. M*

² er. oc. CPHM; oc. er. D

³ -issimi CPB²DH; -issimis B; -issimos M

⁴ [haec vox abest ab orig. et Grat.] *add. Fr*

112

¹*Pelagius Tuliano*² *episcopo Grumentino*

Litteras caritatis tue suscepimus, quibus significas Latinum diaconum tuum ad episcopatum ecclesie Marcellianensis a clero, et ab omnibus illic convenientibus postulari, de quo, iam ante hoc tempus, retinemus nobis a visitatore et quibusdam loci habitatoribus fuisse relatum. Sed nos credentes quia iam dimissoriam ipsius a tua charitate perceperint, scripsimus cum venire debere. Verum quia nunc consulis utrum nobis de persona eius placeat, et a te debeat relaxari, ad nos nihil attinet, nisi ut qui sacerdotem necessarium habent, concorditer personam eligant, cui canones obviare non possint. Sed et nunc hoc dicimus, ut si eum omnes eligunt, et vis eum concedere, gratum nobis esse cognosce et si potest ante diem sanctum festinet occurrere, ut vel sabbato ipso nostis magne post baptismum, cum Dei gratia valeat ordinari. Alioquin necesse est eos usque ad quarti mensis ieiunia sustinere

CB Pel. 43; Ctp 1.54.21 (Dist. 63, c. Litteras charitatis.)

¹ Ut qui episcopum necessarium habent, concorditer eligant *add. as rubr.* M

² Tul- CRPBDM; Iul- H

113

¹*Pelagius Marcello episcopo Atoniensi*

Valentinum clericum², cui ³mulier cum alio ante velata non tamen ei nupta, sed virgo permanens, post mortem eius, cum quo velata erat sponso⁴, coniugali est copula sociata, quia interim velamen accepit, nullum in promovendo generetur obstaculum, quia nihil est, quantum ad hunc articulum pertinet, quod ei de canonicis obviet constitutis⁵.

CB Pel. 44; Ctp 1.54.22 (Dist. 34, c. Valentino.)

¹ De eo qui uxorem duxit cum alio ante velatam *add. as rubr.* M

² Valentinum clericum CPD; Valentino clerico M

³ cui CRPBDM; cuius H

⁴ sponso CP; sponsa [sponso] M

⁵ const- CPD; inst- M

114

¹*Iohannes VIII Cennemoco Veneticensi episcopo*²

Miror minus doctam scientiam tuam sacerdotem putare post perpetratum homicidium posse in sacerdotio ministrare, immo, quod est ineptius³, nobis suadere velle ut ipsi tali presumptioni⁴ preberemus assensum. Quis enim tam demens tamque perversi sensus tale quid estimaret⁵, vel post quantamcumque penitentiam concedendum cum omni⁶ sit canonicè discipline contrarium? Debet ergo sacerdotio

¹ Quod sacerdos homicida non potest in sacerdotio permanere *add. as rubr.* M

² Veneticensi ep. CBDH; Veneciensi ep. PV; ep. Venetiensi M

³ ineptius CPBD; peius M

⁴ *lacuna follows in* C

⁵ -aret CPM; -are D

⁶ [omnino] *add.* M

privatus lacrimarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus, salutis possit invenire suffragium.

(*Cenomantico Uticensi episcopo in fragmentis*). *CB Joh. VIII 48a; Ctp 1.63.6] cf 10.5 below; IP 3.153 (Dist. 50, c. Miror minus.)*

115

*Idem Ludovico imperatori*¹

Vides, fili charissime, quia quod contra leges accipitur per leges dissolvi meretur. Item. Facientis procul dubio culpam habet, qui quod potest corrigere negligit emendare. Scriptum quippe est, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participes iudicantur. Et libat Domino prospera, qui ab afflictis pellit adversa. Et negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est quam fovere, nec caret scrupulo consensionis occulte, qui manifesto facinori desinit obviare. Et probat odisse se vitia, qui condempnat errantes nec relinquit sibi locum deviandi, qui non pepercerit excedenti. Et primus innocentie gradus est, odisse nefanda. Et latum pandit delinquentibus aditum, qui iungit cum pravitate consensum, et nihil prodest alicui non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato.

(*Dist. 10, c. Vides.*) *CB Joh. VIII 49; Ctp 1.63.7-8] (Dist. 86, c. Facientis.)*

¹ Lud. imp. CPD; ad Ludovicum imperatorem, non consentiendum malis. M

116

*¹Gregorius secundus universis*²

Si quis vero, quod non optamus, adversando Bonifacio misso nostro prepedire conatus fuerit laborem, aut contrarius extiterit ministerio sibi credito, successorumque eius eundem laborem intransium, ex divina sententia anathematis vinculo percellatur, ac perpetue dampnationi subiaceat.

(*epist. 4*). *CB Bon. 2; Ctp 1.57.1]*

¹ Ne quis misso papae contradicat *add. as rubr.* M

² episcopis *add. M, om.* CPD

117

¹Gregorius II² Bonifatio presbitero

Presbiteros quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi a quibus sunt ordinati, et dubium est fuisse episcopos, an non, qui eos ordinarunt, si bone actionis et catholici viri sunt presbiteri ipsi, et in ministerio Christo omnique lege sancta edocti, a patre vel episcopo suo³ benedictionem presbiteratus suscipiant, et consecrentur, et sic ministerio sacro fungantur.

(*epist. 5*). *CB Bon. 3; Ctp 1.57.2] (Dist. 68, c. Presbyteri.)*

¹ De reordinandis presbyteris ab incognitis episcopis ordinatis *add. as rubr.* M

² II CP; III M

³ [al. apti, ab Episc. Origin.] *add. Fr*

118

¹*Stephanus Roberto Metensi episcopo*

Lator presentium, Flavinus scilicet clericus², ad sanctam sedem apostolicam veniens, detulit a te nobis directam epistolam, qua indagare studuisti eum a Northmannis nuperrime captum sinistre manus digitum habere³ abscissum, sciscitans⁴ si ob hoc ad ecclesiasticum ordinem valeat promoveri, an non. Quod et nos reperientes, quia solertia tua magis super hoc⁵ sollicita a sede apostolica doceri flagitat, normam iustitiae semper sequi exoptans, studium⁶ tue sanctitatis merito collaudamus, reverentiam tuam, scire volentes quoniam si ita est quod a Northmannis digitum ipsum⁷ habeat abscissum, ad promovendum, si alias dignus fuerit, nil ei nocebit, eo quod quid de his qui a dominis vel medicis sive⁸ a paganis non sponte tale quid patiuntur sacri censeant canones, dilectionem tuam latere non credimus, quos eis obviare debere, si ita est, minime reperimus, monentes religionem tuam, ut circa illum ita peragat, quatenus et mercedem pro eo magnam incurrat, et desiderium istius canonica ei auctoritate in aliis non obviante, Deo adiuvante perficiat.

CB Steph. V 28; Ctp 1.64.8] IP 3.44 (Dist. 55, c. Lator presentium.)

¹ De licita promotione eius cui digitus ab hostibus abscissus est *add. as rubr.* M

² clericus CRPHM; diaconus D

³ -ere CRVHD; -eret M; PB *unclear*

⁴ *corr. fr.* sisc- D

⁵ super hoc CPM; *om.* D

⁶ -d- ss P

⁷ ipsum CPM; *om.* D

⁸ sive CPM; seu D

119

¹*Adoni Viennensi archiepiscopo*

De illo clerico, Alvico nomine, quem per ordines ecclesiasticos, usque ad subdiaconatum vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit miramur, eo quod nulli unquam, exceptis illis quos ecclesiastica regula habere permittit uxorem, ducendi licentiam dedimus².

(inter fragmenta epist. Nicolai I). Ctp 1.62.45] Dist. 32, c. De illo clerico.)

¹ De subdiacono, qui uxorem duxit post ordines *as rubr.* Stephanus *add.* M

² dedimus CPB; dederimus DM

120

¹*Nicolaus Wilfredo*² *Morinensis ecclesie episcopo*

Clericum autem³ qui paganum occiderit non oportet ad gradum⁴ maiorem provehi, qui carere debet etiam acquisito; homicida enim est. Nam cum discreti sint milites seculi a militibus ecclesie, non convenit militem ecclesie seculo militare, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire. Denique sicut turpe ac perniciosum est laicum missas facere, sacramenta corporis et sanguinis Christi conficere, ita ridiculum est et inconveniens, clericum arma sustollere, et ad bella

¹ Quod clericus si paganum occiderit promoveri non possit *add. as rubr.* M

² Wilf- RPHM; Wif- CBD

³ autem CRPBDM; *om.* H

⁴ [honorem] *add.* M

procedere, cum Paulus apostolus dicat, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Ac si liquido versa vice⁵ dicat, Nemo militans mundo implicat se negotiis spiritualibus.

(in rescriptis Nicolai I collectis ex Gratiano, tit. 12).Ctp 1.62.48] (Dist. 50, c. Clericum.)

---

⁵ in mg. C

121

¹*Idem Nicolaus Radulpho Bituricensi*² *archiepiscopo*

Sciscitaris utrum solis presbiteris, an et³ diaconibus debeant, cum ordinantur, manus chrismatis liquore perungi. Quod in sancta hac Romana, cui Deo auctore deservimus, ecclesia neutris agitur. Sed et quia sit a nove legis ministris actum, nusquam (nisi nos fallat oblivio) legimus. Ergo ad beati Innocentii pape canonica decreta sanctitatem tuam transmittimus, et que tibi sint in consecrationibus, et ordinibus observanda, principia pagine ad Decentium Eugubinum episcopum misse, te affatim edocebunt.

(Nicol. I, ep. 19, cap. 3).Ctp 1.62.51] (Dist. 23, c. Preterea.)

---

¹ Ne presbyteris et diaconis cum ordinantur manus chrismate inungantur *add. as rubr.* M

² -icensi CP²VHM; -iensi PD

³ an et CBHM; annon et PV; an etiam D

122

¹*Idem Salomoni Constantiensi episcopo*

Presbiter vel diaconus quem asseris crimina nolle publice confiteri, sed velle cum sacramento defendere se, et tamen notum est episcopo esse scelus ab ipso perpetratum, non potest per aliquam penitentiam sacerdotali vel diaconali officio potiri. Sed mirandum, si ipse confessus non fuerit, quomodo notum possit esse episcopo scelus ab ipso perpetratum, nisi accusatore forte idoneo per testes idoneos approbante. Unde si examinante episcopo causam presbiteri vel diaconi, non fuerit per testium approbationem ille presbiter vel diaconus forte convictus, non est scelus episcopo legitime manifestum², nisi presbiter vel diaconus sua sponte scelus ipsum confiteatur. Quod nisi fecerit, interim non videmus suo debere presbiterum vel diaconum officio privari. Sola ergo spontanea confessio, et canonicus numerus vel qualitas testium, decernentibus episcopis, et accusatore quod obiecerat comprobante, clericum³ privat proprio gradu.

Ctp 1.62.55] (15, q. 5, c. Presbyter, vel diaconus.)

---

¹ Quod nemo damnandus sit nisi sponte confessus, vel canonice convictus *add. as rubr.* M

² -estum CPV; -estatum M

³ ille presbiter vel diaconus forte – clericum] presbiter ille vel diaconus – clericum *over erasure and partly in mg.* V²

123¹*Canones*² *VI*³ *sinodi cap. 7*

Precipimus ne diaconus quamvis in dignitate, hoc est⁴ in officio quolibet ecclesiastico, sit ante presbyterum sedeat, nisi cum vices habuerit proprii patriarche aut metropolitani pro aliquo capitulo. Tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur. Si quis vero presumpserit hoc tyrannice facere, a proprio gradu repulsus, ultimus omnium fiat in ordine suo.

Ctp 2.11.3] (Dist. 93, c. Precipimus.)

---

¹ Ne diaconus ante presbyterum sedeat *add. as rubr.* M

² -ones CPBD; -onum M

³ VI CPBDFr; VII M

⁴ *ss* C

124¹*Cap. 10*

Qui pro culpis suis irrecuperabiliter depositi sunt, et in locum laicorum redacti, si sponte sua convertantur ad Deum, peccato renuntiantes pro quo depositi sunt, et omnino se alienant ab eo, clericalem tonsuram non perdant. Si vero peccato adhererint, quemadmodum laici comas dimittant, quia mundanam conversationem celesti vite preposuerunt.

[cap. 21].Ctp 2.11.9]

---

¹ De irrecuperabiliter depositis *add. as rubr.* M; Canones VI synodi *add.* H

125

*Ut servus*¹ *nesciente domino suo ordinari non debeat*². *Ex concilio Aurelianensi, cap. 5*

Servus si absente aut nesciente domino³ episcopo autem sciente quod servus sit, diaconus aut presbyter fuerit ordinatus, ipso in clericatus officio permanente, episcopus eum domino duplici satisfactione compenset. Si vero episcopus eum servum nescierit, qui testimonium perhibet, aut eum supplicaverint ordinari, simili redibitione teneantur obnoxii.

(conc. Aur. II, c. 10). BD 2.24] (Dist. 54, c. Si servus.)

---

¹ servus *after* suo D

² ord. non debeat CPBDH; non ordinetur M

³ aut nesc. dom. CPB; dom. aut nesc. DM

126

*De his qui libertatem a dominis suis*¹ *ita percipiunt*² *ut nullum sibi*³ *obsequium retentent. Ex concilio Toletano, cap. 74*⁴

Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt ut nullum sibimet in eis obsequium patronus retentet, isti si⁵ sine crimine capitali sunt, ad clericatus ordinem

---

¹ a dom. suis CPBHD; *om.* M

² percipiunt CPBDH; consequuntur M

³ domini *add.* M, *om.* CPDH

⁴ 74 CRPBDM; 72 H

liberi⁶ suscipiantur⁷, quia directa manumissione absoluti esse noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc patroni servitute tenentur⁸ obnoxii, nullatenus ad ecclesiasticum ordinem promovendi⁹, ne quando voluerint eorum domini fiant ex clericis servi.

(*conc. Tol. IV, c. 73*).BD 2.25] IP 3.46 (*Dist. 54, c. Quicumque.*)

---

⁵ ss C

⁶ -eri CPBDM; -ere Fr

⁷ -iantur CPM; -iuntur D

⁸ ten- CPM; vid- D

⁹ prom. CPB; sunt prom. *after corr.* D; prom. sunt M

127

De servis ordinandis secundum ecclesiastica mandata¹ quomodo ingenui fieri debeant. Ex concilio Remensi, cap. 1

Auctoritas ecclesiastica patenter admonet, insuper et maiestas regia canonicè religioni assensum prebet, ut quemcumque ad sacros ordines ex familia propria promovere ecclesia queque delegaverit, in presentia sacerdotum canonicorum, simul et nobilium laicorum, eius cui subiectus est subscriptione vel manumissione, sub libertatis testamento, solempniter roboretur.

BD 2.26a]

---

¹ sec. eccl. mand. CPBD; *om.* M

128

¹Ex concilio Toletano

Debent autem suprascripte ingenuitatis carte non solum nomen illius qui has fieri rogat, sed etiam nomina sacerdotum et nobilium laicorum qui ibi fuerint, in ordine digesta, cum signis propria manu impressis continere. Nam sine horum astipulatione pagina auctoritate testium nudata pro nihilo deputatur. Oportet etiam ut locus, dies, annus, princeps, et indictiones in fine vel in margine adnotata habeantur in hunc modum. Actum in illa civitate, in domo Sancti Petri, Kalendis illis, anno dominice Incarnationis illo, regnante illo rege, et presidente in cathedra supradicte civitatis episcopo illo vel in monasterio illo² (quatuor hec verba non sunt in originali), indictione illa, in Dei nomine feliciter. Amen. Ait enim Romana auctoritas, Quecumque leges sine die et consule fuerint prolate, non valeant.

(*in fragmentis conc. Tolet. I*) BD 2.27]

---

¹ De eodem *add. as rubr.* M

² rege et pres. - illo *in mg.* D

129

¹De eodem. Ex eodem concilio

Instruendi sunt preterea² laici ut sciant quod nullatenus alio loco manumittere proprios possunt servos, quos dominicis castris aggregari decreverunt, nisi in sacrosancta ecclesia ordine supranotato. Quomodo enim clerici extra sanctam

---

¹ Item *add.* M

² preterea CDHM BD; propterea PVB

ecclesiam libertatem consequi possunt, qui a lege mundana extranei sunt? Et quibus interdicitur ne ad seculare iudicium procedant, quomodo seculari iudicio a iugo servitutis absolvuntur? Sed fortasse dicit aliquis³, Clericus fieri non permittitur, nisi ante susceptum clericatus officium, ingenuitate potiatur. Revera verum dicit, Et ideo quod infirmari vel vituperari potest, precaveri⁴ debet.

(*ibidem*). BD 2.28]

³ Sed fort. dic. al. *in upper mg.* D

⁴ precaveri CPHM; previderi D

130

¹*De eodem. Ex*²*eodem concilio*

Non solum autem qui ad clericatus ordinem³ promovendi sunt⁴ manumittendi sunt, verum etiam⁵ hi quos quisque⁶ pro remedio anime sue emancipari vult, quia sic scriptum quippe⁷ est in pacto Francorum.

(*ibidem*). BD 2.29]

¹ Item *add.* M

² eodem Ex CPM; *om.* D

³ ordinem CPM; auctoritatem D

⁴ in ecclesia *add. Fr, om.* CPDM

⁵ etiam CPM; et D

⁶ *ss* D

⁷ scr. quippe CPFr; quippe scr. D; scr. M

131

Exemplar libertatis de proprio servo. Ex eodem concilio

Qui debitum sibi nexum atque competens relaxat servitium, premium in futuro apud Dominum sibi provenire non dubitet. Quapropter ego, in Dei nomine, illum pro remedio anime mee, vel eterna retributione in ecclesia Sancti Petri, vel illius sancti, sub presentia episcopi vel sacerdotum ibi consistentium, ac nobilium laicorum, ante cornu altaris istius ecclesie, absolvo servum meum illum, per hanc cartam absolutionis, et ingenuitatis, ab omni vinculo servitutis, ita ut ab hac die, et deinceps ingenuus sit, et ingenuus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus, aut procreatus. Eam pergat partem quam maluerit, vel quam ei auctoritas canonica permittit, et sicut alii ingenui vitam ducat ingenuam. Nulli autem heredum meorum, ac proheredum, nec cuiquam persone alii quidquam debeat servitutis, vel libertatis obsequium, nisi soli Deo, cui omnia subiecta sunt, vel pro cuius amore ipsum devotus ad eius servitium obtuli. Peculiare vero suum quod Dominus ei dederit, vel deinceps, Deo auxiliante, assequi¹ potuerit, concessum in perpetuum habeat, ut inde faciat quicquid illi placuerit, secundum ecclesiasticas sanctiones. Si quis vero (quod futurum esse non credo) si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quolibet opposita persona, contra hanc ingenuitatis cartam venire tentaverit, aut eam quolibet modo infringere voluerit, inprimis iram Dei incurrat, et a liminibus sancte ecclesie extraneus efficiatur, et insuper qui litem intulit sexaginta² solidos persolvat, et³ quod repetit

¹ [al. laborare] *add. Fr*

² sexaginta CPH; quadraginta DM, [sexaginta] *add.* M

³ et CPM; eo D

vindicare non valeat; sed presens ingenuitas mea vel aliorum bonorum hominum manibus roborata cum⁴ astipulatione⁵ subnixa⁶ omni tempore maneat inconvulsa⁷.
(*ibidem*). BD 2.30]

---

⁴ cum CPHM; eum D; aut *Fr*

⁵ *corr. fr.* aust- C

⁶ subnixa CPH; subiecta D; subiuncta M; [al. subnixa] *add. Fr*

⁷ *corr. fr.* inconcussa B

132

De servorum ordinatione. Ex eodem concilio, cap. 32

De servorum ordinatione qui passim ad gradus ecclesiasticos in discrete promoventur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere, et statutum est ut nullus episcoporum deinceps, eos ad sacros ordines promovere presumat, nisi prius a dominis propriis consecuti fuerint libertatem. Et si quilibet servus dominum suum fugiens aut latitans, aut adhibitis testibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, et dominus eius eum recipiat. Si vero avus aut pater ab alia patria in aliam migrans in eadem provincia filium genuerit, et ipse filius ibidem educatus ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, et utrum servus sit ignotum sit, et postea veniens dominus illius legibus eum adquisierit, sancitum est ut si dominus eius¹ libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si vero eum catena servitutis a castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat; quia iuxta sacros canones vilis persona manens, sacerdotii dignitate fungi non potest.

BD 2.31] IP 3.163 from Si quilibet servus dominum (*Dist. 54, c. De servorum.*)

---

¹ eius CPD; ei [eius] M

133

De ecclesiarum servis. Ex eodem concilio, cap. 33

De ecclesiarum vero servis communi sententia est decretum, ut archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem sequantur. Suffraganei autem illorum exemplar illius penes se habeant, et quandocumque de familia ecclesie utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, te coram sacerdotibus et omni clero ante cornu altaris (sicut in nostra auctoritate continetur) remota qualibet calliditate, libertatem consequatur, et tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur.

(*ibidem*). BD 2.32]

134

Ut penitentes vel bigami¹ non promoveantur. Ex concilio Arelatensi III², cap. 3

Ut digami³ vel penitentes vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur.

BD 2.33] IP 3.59a (*Dist. 55, c. Nullus penitentem.*)

---

¹ big- CRPBDM; dig- H

² *corr. fr.* IIII P

³ dig- CPBH; big- DM

135

Energumini non solum¹ assumendi sunt ad clerum sed inventi ab officio removendi².

Ex concilio Arausico, cap. 6

Energumeni non solum assumendi non sunt ad ullum ordinem clericatus, sed etiam illi³ qui ordinati sunt, ab imposito officio repellendi sunt.

(Araus. I). BD 2.34] IP 3.59b as P, i.e. has rubric as end of c.134

---

¹ non add. D, om. C²P

² Energ. - remov. CP(in black as end of previous canon)BD; De energumenis M

³ illi CPD; om. M

136

Ut nullus ex penitentibus ordinetur¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. 78²

Ex penitentibus, quamvis³ bonus, clericus non ordinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero; quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse in penitentia.⁴

(Cart. IV, c. 68). BD 2.35] IP 3.60 (Dist. 50, c. Ex penitentibus.)

---

¹ Ut - ord. CPDH; Item ne poenitentes ordinentur M

² 78 CPBDH; 77 M

³ sit add. Fr, om. CPDM

⁴ Si autem sciens episcopus ordinaverit talem, etiam ab episcopatus sui, ordinandi duntaxat, potestate privetur. add. Fr, om. CPBDHM

137

De auctoribus¹ et procuratoribus si ordinari debeant. Ex eodem concilio, cap. 9

Magnus episcopus Astuagensis dixit, Quid dilectioni vestre² videtur, procuratores et actores, etiam executores pupillorum, si debeant ordinari? Gratus episcopus dixit, Si post disposita universa et redditata ratiocinia, actus vite ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent et cum laude clericatus si postulatum fuerit, honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerint ordinati, ecclesia infamatur. Universi dixerunt, Recte omnia statuit sanctitas tua, ideoque ita nostra est quoque³ sententia.

BD 2.36]

---

¹ auct- CPD; act- M

² dil. vestre CBD; dil. PH; vestre dil. M

³ nostra est quoque CPHM; est nostra D

138

Ut de penitentibus nullus admittatur ad clerum¹. Ex concilio Toletano, cap. 1²

Item placuit ut penitentes non admittantur ad clerum, nisi tantum si necessitas aut usus exegerit³ inter ostiarios deputentur⁴ vel inter lectores, ita ut evangelia et

---

¹ Ut de - ad clerum CPBD; Item de poenitentibus M

² Ex conc. Tol. cap. 1 CP; cap. 1 D; Ex Toletano concilio I, cap. 2 M

³ ex- ss D

⁴ [et tunc deputentur] add. M

apostolum⁵ non legant. Si qui autem ante ordinati sunt, inter subdiaconos habeantur⁶, ita ut manum non imponant, aut sacra contingant⁷. Eum vero penitentem dicimus qui post baptismum aut⁸ pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis⁹ publicam penitentiam gerens, sub cilicio¹⁰ divino fuerit reconciliatus altario.
BD 2.37] IP 3.61 (Dist. 50, c. Placuit.)

---

⁵ ev. et ap. CPM; ap. et ev. D

⁶ *corr. fr.* -entur D

⁷ -ant CVBDM; -uant P

⁸ aut CPB; *om.* DM

⁹ grav. pecc. CPM; et pecc. gravissimis D

¹⁰ cil. CPM; concilio D

139

Laicus, si secundam uxorem duxerit, clericus non fiat. Ex concilio Aurelianensi¹, cap. 8

Si quis de laicis post uxorem aliam cuiusque² conditionis cognoverit mulierem, in clerum nullatenus admittatur.

(Aurel. III, cap. 9). BD 2.38] IP 3.62

---

¹ -ianensi CPD; Aurel' B; -iensi M

² cuiusque CPB; cuiuscumque DM

140

Ut nullus alterius parochianum retinere presumat. Ex decretis Adriani pape, cap. 15

Nullus episcopus alterius¹ parochianum presumat retinere aut ordinare absque eius voluntate, vel iudicare; quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita et iudicium; quoniam censemus nullum alterius iudicis, nisi sui sententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare ullatenus potest².

(inter 80 canones contra falsos accusatores episcoporum). BD 2.39]

---

¹ -te- ss D

² potest CPBDM; poterit *Fr*

141

Ut ab alieno¹ episcopo ordinatus in clero non maneat. Ex concilio Magontiensi, cap. 4

Ordinatus clericus ab alio episcopo, non deprecante vel consentiente suo, in clero non maneat.

BD 2.40]

---

¹ alieno CPBHD; alio M

142

De quodam episcopo qui alterius episcopi¹ clericum eo nolente ordinaverat. Ex concilio Africano, cap. 42

Epigonius episcopus dixit, In multis conciliis hoc statutum² est, etiam³ nunc confirmandum est a vestra prudentia, fratres beatissimi⁴ ut clericum alienum nullus sibi praeipiat episcopus, praeter eius arbitrium cuius fuerit clericus. Dico autem Iulianum, qui ingratus est Dei beneficiis, per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem extitisse, ut eum qui a me baptizatus est, cum esset puer egentissimus mihi ab eodem commendatus, cumque multis annis a me aleretur, atque incretaret, hunc ut dixi baptizatum esse in ecclesia mea, per manum parvitas mee constat, idem in diocesi Mapaliensi lector esse ceperat, imo annis ferme duobus legerat. Nam⁵ nescio quo contemptu⁶ immanissimo idem Iulianus eum arripuit, quem dicit quasi proprium civem sui loci Vazaritani me inconsulto usurpare. Nam et diaconem illum ordinavit. Hoc si liceat, pateat hec licentia a vobis, beatissimi fratres. Sin minus, tam impudens cohibeatur ne se misceat communioni cuiusquam. Numidius episcopus dixit, Si non postulata neque consulta tua dignatione, id videtur fecisse Iulianus, iudicamus omnes inique factum atque indigne. Quapropter idem Iulianus si non correxerit errorem suum, et cum satisfactione eundem clericum quem fuit ausus ordinare, revocaverit tue plebi, contra statuta concilii faciens, contumacie sue separatus a nobis excipiet iudicium. Epigonius episcopus dixit, Etate pater, et ipse promotione antiquissimus vir laudabilis frater et collega noster Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

(*Carth. III, c. 44*). *BD 2.41*]

---

¹ episc. CPM; *om. D*

² statutum CPM; factum D

³ etiam CPD; et M

⁴ beatissimi CPD; charissimi [beatissimi] M

⁵ Nam CPDM; *om. Fr*

⁶ [al. humilitatis meae] *add. Fr*

143

Ut nemo clericum alienum suscipiat sine voluntate sui episcopi¹. Ex concilio Carthaginiensi, cap. 20²

Ut clericum alienum non concedente proprio episcopo nemo audeat vel retinere, vel promovere in ecclesia sibi credita. Clericorum autem nomen etiam lectores, et psalmiste et ostiarii retineant.

(*Carth. III, c. 2*). *BD 2.42*] (*Dist. 72, c. Alienum clericum*)

---

¹ Ut – sui episcopi (ep. sui H) CPBDH; Ne alienum clericum quis retineat M

² 20 CDHM; 25 PV; 5 B

144

Ut nullus episcopus alienum clericum sine litteris sui episcopi¹ suscipiat. Ex eodem², cap. 6

Privatus³ episcopus Begesilitanus⁴ dixit, Suggesto sanctitati vestre ut statuatis non licere clericum alienum ab aliquo suscipi sine litteris episcopi sui, neque apud se retinere, nec laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet sine conscientia episcopi eius, de cuius plebe est. Gratus episcopus dixit, Hoc observare⁵ pacem custodit. Nam in mensa concilii sanctissimi Sardicensis similiter statutum est⁶, ut nemo alterius plebis hominem usurpet. Sed, si forte erit necessarium⁷, petat a collega suo, et⁸ consensum habeat.

(*Carth. I, c. 5*). *BD 2.43*] (*Dist. 71, c. Privatus.*)

¹ sui ep. CPB; ep. sui DM

² concilio *add.* DM, *om.* CPB

³ Priv- CPBDM; Prim- *Fr*

⁴ Beg- CPBDM; Veg- *Fr*

⁵ Hoc observare CPD; Hoc obs. [Hec observantia] M; Hec obs. *Fr*

⁶ in mensa - est CPD; et memini in sanctissimo concilio Sardicensi similiter (*om. Fr*) statutum M; (c. 16, 18, 19) *add. Fr*

⁷ -ium CPD; -ius [-ium] M; -ius *Fr*

⁸ per *add. Fr, om.* CPBM

145

De presbiteris et diaconibus qui sine litteris episcopi sui ambulant. Ex concilio Agathensi, cap. 5

Presbiter et¹ diaconus, aut clericus si sine antistitis sui epistolis² ambulant, communionem eis nullus impendat.

(*cap. 52*). *BD 2.44*]

¹ et CPHM; aut D

² ant. sui epist. CPHM; epist. ant. sui D

146

De eadem re¹. Ex concilio Laodicensi, cap. 41²

Quod non oporteat³ sacerdotem vel clericum sine litteris proficisci canonicis. *BD 2.45*] (*De cons., dist. 5, c. Non oportet.*)

¹ eadem re CPD; eodem M

² 41 CPM; 1 D

³ *corr. fr.* -et D

147

Ut quisque ordinatus¹ litteras ab ordinatore suo accipiat. Ex concilio Milevitano, cap. 14

Deinde placuit ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur, litteras accipiant ab ordinantibus suis manu eorum subscriptas, continentes annum Domini et diem², ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

¹ quisque ordinatus CPBD; unusquisque presbyter cum ordinatur M

² [consulem et diem] *add. Fr*

BD 2.46]

148

Ut ordinatus quisque in illis locis permaneat ad que ordinatus est¹. Ex concilio Agathensi, cap. 2

De his qui in quibuscumque² locis ordinati fuerint, ministri in ipsis locis perseverent.

BD 2.47]

¹ Ut ord. quisque in illis locis perm. ad que ord. est CPH; Ut ord. in locis ad quae ord. est. perm. M

² -cumque CPDH; -dam M

149

De presbitero qui confessus fuerit quod ante ordinationem peccaverit¹. Ex concilio Cabilonensi, cap. 25

Si quis presbiter ante ordinationem peccaverit, et post ordinationem peccata confessus fuerit quod ante erraverit², non offerat sed tantum³ pro religione⁴ nomen presbiteri portet. Si autem non ipse confessus, sed ab⁵ alio publice convictus; nec hoc ipsum habeat, ut nomen presbiteri portet. Similiter et de diaconibus observandum est, ut si ipse confessus fuerit, ordinem subdiaconi retineat.

(cap. 25, syno. Greca a Marti. episc. Brac. collectarum). BD 2.48] IP 3.150 (25, q. 8, c. Si quis presbyter.)

¹ quod ante ord. pecc. CP; ante ord. se peccasse M

² -erit CPM; -it D

³ sed tantum CP²VB; tantum P; sed tamen DM

⁴ -li- ss D

⁵ ab repeated and canc. D

150

De eodem¹. Ex concilio Neocesariensi², cap. 8³

Presbiter si preoccupatus corporali⁴ peccato promoveatur, et confessus fuerit de se quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum⁵. Quod si de se ipse⁶ confessus non fuerit, et argui manifeste nequiverit, potestatis sue iudicio⁷ relinquatur.

[cap. 9]. BD 2.49] IP 3.151 (15, q. 8, c. Qui admisit.)

¹ eodem CRPD; presbitero qui confessus fuerit quod ante ordinationem peccaverit H; eadem re M

² Neoc. CRPM; Cabilonensi H

³ 8 CPBD; 13 M

⁴ corp. CPM; criminali D

⁵ stud. bon. CPM; bon. stud. D

⁶ se ipse CPD; se B; seipso M

⁷ ss P

151

De ministerio¹ presbiterorum, vel² quid eis commissum sit. Ex dictis³ Augustini

Vos presbiteri veraciter⁴ nosse debetis, et semper meminisse, quia nos quibus regendarum animarum cura commissa est, pro his qui nostra negligentia pereunt, rationem reddituri sumus; pro his vero quos verbis et exemplis lucrati fuerimus, premium eterne vite percipiemus. Nobis enim a Domino dictum est, Vos estis sal terre. Quod si populus fidelis cibus est Dei, eiusdem cibi condimentum nos sumus. Scitote vestrum gradum nostro gradui secundum, et pene coniunctum esse. Sicut enim episcopi apostolorum in ecclesia, ita nimirum presbiteri ceterorum discipulorum Domini vicem tenent. Et illi tenent gradum summi pontificis Aaron, isti vero filiorum eius. Unde oportet vos semper memores esse tante dignitatis, memores vestre consecrationis, memores sacre, quam in manibus suscepistis, unctionis, ut nec ab eadem dignitate degeneretis, nec vestram consecrationem irritam faciatis, nec manus sacro unguine delibutas peccando polluat, sed cordis et corporis munditiam conservantes plebibus exemplum bene vivendi prebentes, his quibus preestis ducatum ad celestia regna⁵ prebeatis.

BD 2.55]

---

¹ -erio CPDH; -eriis M

² vel CPD; et M

³ Ex dictis CPHM; *om.* D

⁴ veraciter CPH; *om.* DM

⁵ cel. regna CPHM; reg. cel. D

152

Ut singuli presbiteri singulos habeant clericos¹. Ex concilio Nannetensi, cap. 8²

Ut quisque presbiter qui plebem³ regit, clericum habeat qui secum cantet, et Epistolam et lectionem legat, et qui scholam possit tenere, et admoneat suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat.

BD 2.56]

---

¹ hab. cler. CPD; cler. hab. M

² 8 CRPDM; ? B; 9 H

³ pbebem H

153

Quod presbiterorum fides primum discutienda sit¹. Ex concilio Maticensi, cap. 3

Primo omnium discutienda est fides sacerdotum, qualiter credant, et alios credere doceant. Ibi exempla proponenda sunt, quatenus creatura Creator quantumcumque possit intelligi.

BD 2.57]

---

¹ Quod - sit. CPD; De discutienda fide presbyterorum M

154

De eadem re¹. Ex dictis Augustini

Hortamur vos paratos esse ad docendas plebes vestras. Qui scripturas scit, predicet scripturas; qui vero nescit, saltem hoc quod notissimum habet plebibus dicat, ut declinent a malo et faciant bonum, inquirant pacem et sequantur eam. Quia oculi Domini super iustos, et aures eius in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Nullus ergo excusare se poterit, quod non habeat linguam unde aliquam possit edificare. Mox enim ut quemlibet errantem viderit, prout valet et potest, aut arguendo, vel obsecrando, vel increpando ab errore retrahat, et ad peragendum opus bonum² hortetur.

BD 2.58]

---

¹ De eadem re CPD; Quomodo vel quid presbyteri sibi commissos docere debeant M

² op. bon. CPM; bon. op. D

155

Quod in primis predicandum sit qualiter credere debeant¹. Ex concilio Rothomagensi, cap. 6

In primis predicandum est omnibus generaliter, ut credant Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unum esse Deum omnipotentem, qui omnia fecit, et unam esse deitatem et substantiam, et maiestatem in tribus personis Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

BD 2.59]

---

¹ Quod - debeant CPD; De eadem re M

156

¹De eadem re. Ex eodem concilio, cap. 2

Item predicandum est quomodo Filius Dei incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, pro salute humani generis passus, sepultus, tertia die resurrexit, et in celum ascendit, in fine mundi venturus iudicare omnes homines secundum opera propria, quomodo impii cum diabolo in ignem eternum mittentur, iusti cum Christo in vita eterna² erunt.

BD 2.60]

---

¹ Item add. M

² vita eterna CRM; vitam eternam PVD

157

De eadem re¹, cap. 3

Item predicandum est quod omnes homines in propria carne resurgent.

BD 2.61]

---

¹ De eadem re CPD; Item de eodem M

158

Ut omnis presbiter parochianis suis symbolum et orationem dominicam insinuet. Ex concilio Remensi, cap. 8

Ut omnis presbiter omnibus parochianis suis symbolum et orationem dominicam, aut ipse per se insinuet, aut aliis insinuandum iniungat, ut cum ad confessionem tempore quadragesimali veniunt, hec ab unoquoque memoriter sibi decantari faciat, nec ante sanctam communionem alicui tradat, nisi hec ex corde pronuntiare noverit. Siquidem sine horam scientia, nullus salvus esse poterit. In uno enim fides et credulitas Christiana continetur, in alio quid orare et petere a Deo debeamus exprimitur. Quod vero sine fide nemo possit esse salvus Dominus ostendit, cum dicit, Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Nullus autem credere potest quod nescit, nec audivit. Ait enim Paulus, Quomodo credent ei, quem non audierunt? Nec sola sufficit fides in corde, nisi etiam verbis enuntietur, ut idem apostolus testis est, Corde enim, inquit, creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nullus autem de stoliditate sensus vel tenuitate ingenii causetur; quia hec tam parva sunt, ut nemo tam hebes et barbarus sit qui hoc discere et verbis communibus pronuntiare non possit; tam magna, ut qui horum scientiam pleniter capere potuerit, sufficere sibi credatur ad salutem perpetuam. Illud etiam observandum ut nullus suscipiat infantem in baptismo a sacro fonte, antequam idem symbolum et orationem dominicam coram presbitero¹ decantent. Et tunc presbiter omnibus patrinis annuntiet, quod debitores sint suis filiis cum ad intelligibilem etatem venerint, hec eadem insinuare.

BD 2.62]

---

¹ presb. CPD; populo [presbytero] M

159

De eadem re¹. Ex concilio Cabilonensi, cap. 3

Iubendum est ut oratio dominica in qua omnia necessaria humane vite comprehenduntur, et symbolum apostolorum in quo fides catholica ex integro comprehenditur, ab omnibus discatur, tam Latine quam barbarice, ut quod ore confitentur, corde credant.

BD 2.63 var.]

---

¹ De ead. re] Ut oratio dominica et symbolum ab omnibus discatur H

160

De¹ dilectione Dei et proximi. Ex eodem², cap. 5

Item predicandum est de dilectione Dei et proximi, de fide, et spe in Deo, de humilitate, patientia, castitate, benignitate, misericordia, de eleemosinis, de confessione ut fratribus ex corde remittatur, quia qui hec et similia agunt, regnum Dei consequuntur.

BD 2.64]

---

¹ praedicanda add. M

² concilio add. D, om. CPM

161

De criminibus quibus homines cum diabolo deputantur¹. Ex eodem², cap. 4³

Item predicandum est, pro quibus criminibus homines cum diabolo deputantur, que apostolus sic enumerat, Fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitie, contentiones, emulationes, ire, rixe, dissensiones, secte, invidie, homicidia, ebrietates, comessationes et his similia. Qui talia agunt, regnum Dei⁴ non consequentur. Et ideo hec omnia cum omni studio prohibeantur.
BD 2.65]

---

¹ criminibus - deput. CPD; criminalibus peccatis M

² Ex eodem CBM; Item ex eodem PV; Ex eodem concilio D

³ 4 CPDM BD; 5 B; 3 Fr

⁴ in mg. C

162

Ut de auditorio nullus egrediatur sacerdote verbum faciente. Ex concilio Carthaginiensi¹, cap. 24

Sacerdote in ecclesia² verbum faciente, qui egressus de auditorio fuerit sine gravi necessitate³, excommunicetur.
BD 2.66] (*De cons., dist. 1, c. Sacerdote.*)

---

¹ -iensi CPD; -ensi BH; -iensi IV M

² erasure follows in C

³ [haec tria verba desunt in orig.] add. Fr

163

De eadem re. Ex canone apostolorum¹

Omnes fideles qui conveniunt in solempnitatibus sacris ad ecclesiam, et scripturas apostolorum et evangelium audiunt, non autem perseverant in oratione usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines ecclesie commoventes, convenit communionem privari.
BD 2.67] (*De cons., dist. 1, c. Omnes fideles.*)

---

¹ can. ap. CPBD; canonibus ap. , cap. 10. M

164

De eadem re¹. Ex canone apostolorum

Omnes Christiani qui ingrediuntur² ecclesiam Dei, et scripturas sacras audiunt, neque communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sacre communionis avertunt, hi de ecclesia removeantur, donec per confessionem penitentiae fructus³ ostendant.
BD 2.68]

---

¹ De eadem re CPD; Item de eodem M

² in add. DM, om. CP

³ -tus CPM; -tum D

165

De precibus post allocutionem. Ex concilio Laodicensi, cap. 19

Quod oporteat seorsum primum post allocutionem episcoporum vel presbiterorum orationes super catechumenos celebrari, et postquam catechumeni egressi fuerint, super eos qui sunt¹ in penitentia² preces fieri, his etiam accedentibus ad manum sacerdotis et discedentibus, tres orationes consummari fidelium, ita ut prima quidem sub silentio, secunda vero et tertia per exclamationes solitas expleantur.³

BD 2.69

---

¹ super -sunt in mg. D

² penitentia CPM; ecclesia penitentes D

³ Et ita demum pacem sibi invicem dabunt. Et postea quam dederit episcopus presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent, et ita sancta celebrabitur oblatio. add. Fr, om. CPBDM with BD

166

De admonitione presbiterorum¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 4

Ut sacerdotes admoneant populum, ut elemosinam dent, et orationes faciant pro diversis plagis, quas assidue pro peccatis nostris patimur.

BD 2.72]

---

¹ De adm. presb. CPD; Quae admonere debeant presbyteri M

167

Quomodo unusquisque orare debeat. Ex eodem¹, cap. 6

Item instruendus est populus² ut singulis diebus qui amplius non potest, saltem duabus vicibus oret, mane scilicet et vespere, dicens Simbolum et orationem dominicam, sive, Qui plasmasti me miserere mei, vel etiam, Deus, propitius esto mihi peccatori, et Deo gratias agens pro cotidiane vite commeatibus, et quia se ad imaginem suam creare dignatus sit, et a pecudibus segregare. His ita peractis et solo Deo creatore suo adorato, sanctos invocet, ut pro se intercedere apud maiestatem divinam dignentur. Hec faciant, quibus basilice locus prope est, in basilica; qui vero in itinere, aut pro qualibet occasione in silvis, aut in agris ubicumque eos ipsa hora matutinalis vel vespertina invenerit, sic faciant, scientes Deum ubique presentem esse, dicente psalmista in omni loco dominationes³ eius.

BD 2.73]

---

¹ concilio add. D, om. CPM

² instr. est pop. CPM; ammonendus est populus et instruendus D

³ -nes CPM; -nis D

168

De filiis quomodo parentibus obedire debeant. Ex concilio apud Avernas, cap. 3¹

Admonendi sunt fideles sancte² Dei ecclesie³, ut filii vel⁴ filie parentibus suis obedientiam exhibeant, dicente Domino, Fili, honorifica patrem tuum. Nam, ut ipsi

---

¹ 3 CPD; 6 [3] M

² erasure follows in C

³ Dei eccl. CPD; eccl. Dei M

parentes erga filios suos ac filias modeste se agant, admonendi sunt, dicente apostolo, Et vos parentes, nolite ad iracundiam provocare filios vestros. Nam et hoc dicendum est eis, ut si illi genitali affectu parcere velint iniuriis filiorum, non hos impunitos Dominus sinit, nisi forte penitentiae subiciantur. Sed tamen levius est filiis parentum quolibet flagella suscipere, quam Dei iram incurrere.

[3]. BD 2.74]

⁴ vel CPD; et M

169

Ut ad salutationes sacerdotales ad missam¹ omnes devote² respondeant. Ex concilio Aurelianensi, cap. 2³

Item intimandum est, ut ad sacerdotales salutationes⁴ congrue responsiones discantur⁵, ubi non solum clerici et Deo dicati, sacerdoti responsiones offerant, sed omnis plebs devote consona voce⁶ respondere debet.

BD 2.79]

¹ -tales ad missam CPD; -tis in missa M

² devote CPD; om. M

³ 2 CPDM; om. Fr

⁴ sac. sal. CP; sal. sac. DM

⁵ disc- CPM; dic-D

⁶ dev. cons. voce CP; cons. voce dev. DM

170

Ut nullus ordinatus per sancta discurrat, ecclesie sue cura derelicta¹. Ex dictis Augustini

Interdicendum est ut nullus ordinatus migret de sua parochia ad aliam nec in limina apostolorum causa orationis, sue ecclesie cura derelicta, nec ad palatium causa interpellandi. Quod si fecerit, nihil valet huiusmodi aut ordinatio aut² demigratio. Et hoc omnibus denuntiandum, ut qui causa orationis ad limina beatorum apostolorum pergere cupiunt, domi confiteantur peccata sua, et sic proficiscantur, quia a³ proprio episcopo suo, aut a⁴ sacerdote ligandi aut solvendi sunt, non ab extraneo.

BD 2.80] IP 3.71

¹ Ut nullus - derel. CPD; Ne presbyter relicta ecclesia sua, per sancta loca discurrat M

² aut CPBD; vel M

³ quia a CPDM; qui a Fr

⁴ ss C

171

Ex epistola Clementis. Nihil agendum sine licentia episcopi¹

Nullum enim presbiterum in alicuius episcopi parochia aliquid agere debere, absque eius permissu docebat. Cunctos presbiteros propriis episcopis in omnibus absque mora obediens, instituentem Domino, esse debere docebat. Nullum aliena concupiscere aut presumere que eorum erant, sed unumquemque suis sibi

¹ rubric before insc. M

commissis contentum esse docebat. Neminem etiam alicui aliquid facere, nisi quod sibi vult fieri, instruebat.

(*epist. 1, ante finem*). BD 2.94]

172

De eadem re¹. Ex concilio Arelatensi², cap. 2

De presbiteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt, et ad³ alia loca se transferunt, placuit ut hisdem⁴ locis ministrent⁵. Quod⁶ si derelictis locis suis ad alium se locum transferre voluerint, deponantur.

BD 2.95] IP 3.72

¹ De eadem re CPB; *om.* H; Ne presbyteri relictis locis sibi commissis ad alia transeant M

² primo *add.* Fr

³ ss P

⁴ hisdem CPB; iisdem C²M; isdem D

⁵ quibus prefixi sunt *add.* M, *om.* CPBD

⁶ Quod CPBDM; Qui Fr

173

Quod non liceat clericum in duarum civitatum simul conscribi¹ ecclesiis. Ex concilio Chalcedonensi, cap. 10

Non licere clericum in duarum civitatum conscribi simul ecclesiis, sed in qua ab initio ordinatus est ministret; nec ad aliam confugiat, quasi ad² potioem, ob inanis glorie cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debent ad suam ecclesiam, in qua primitus ordinati sunt, et ibi tantummodo ministrare.

(*actione 15*) BD 2.96] IP 3.73 (21, q. 1, c. Clericum duarum.)

¹ sim. cons. CPHM; cons. sim. D

² ad CPD; *om.* M

174

De ordinatis ne de civitate in civitatem contra ius canonum transferantur¹. Ex concilio Niceno, cap. 15

Propter multam perturbationem, et seditiones² que fiunt, placuit consuetudinem omnimodis amputari, que preter regulam in quibusdam partibus videtur admissa; ita de civitate in civitatem³ non episcopus, non presbiter, non diaconus transferatur. Si quis autem post diffinitionem sancti et magni concilii tale quid agere tentaverit, et se huiusmodi negotio manciparit, hoc factum prorsus irritum ducatur, et restituatur ecclesie cui fuerit, episcopus aut presbiter, aut diaconus ordinatus.

(*et Aquisgr., c. 43*). BD 2.97] (7, q. 1, c. Non oportet.)

¹ De - transferantur CPD; Ne quis ordinatus de civ. in civ. transferatur M

² et sedit. CP; seditionis D; seditionesque M

³ in civ. *in mg.* C

175

De eadem re. Ex eodem concilio, cap. 16

Quicumque temere ac¹ periculose neque timorem Domini pre oculis habentes, nec agnoscentes ecclesiasticam regulam discedunt² ab ecclesia commissa presbiteri aut diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas parochias revertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communione privari.

BD 2.98]

---

¹ ac CP; aut DVM

² agnoscentes – disc. ss V

176

Ne presbiteri causa legationis per diversa mittantur loca, cura animarum derelicta¹.

Ex concilio Arelatensi, cap. 3

Statutum² est ut presbiteri, sicut hactenus factum est, indiscrete per diversa non mittantur loca, nec ab episcopis nec ab aliis prelati, nec etiam a laicis, ne forte propter eorum absentiam et animarum pericula³ et ecclesiarum in quibus constituti sunt negligantur officia.

BD 2.99] IP 3.74

---

¹ causa leg. - derel. CPD; per diversa loca legati mittantur, dimissa cura sua [animarum Fr] M

² corr. fr. Statum P

³ fiant add. M, om. CPD

177

Quod presbiteri assidue legere debeant¹. Ex dictis Augustini

Presbiteri, oportet vos assiduitatem habere legendi et instantiam orandi, quia vita viri iusti lectione instruitur, oratione ornatur, et assiduitate lectionis munitur homo a peccato, iuxta illum qui dicebat, In corde meo abscondi eloquia tua ut non peccem tibi. Hec sunt enim arma videlicet lectio et oratio, quibus diabolus expugnatur². Hec sunt instrumenta quibus eterna beatitudo acquiritur; his armis vitia comprimuntur; his alimentis virtutes nutriuntur. Sed et si quando a lectione cessatur, debet manuum operatio subsequi, quia otiositas inimica est anime. Et antiquus hostis quem a lectione sive ab oratione vacantem invenerit, facile ad vitia rapit. Per usum namque lectionis discetis qualiter et vos vivatis, et alios doceatis. Per usum orationis et vobis, et³ his quibus in caritate coniuncti estis, prodesse valebitis. Per manuum operationem et corporis macerationem, et vitiis alimenta negabitis et vestris necessitatibus subvenietis, et habebitis unde necessitatem patientibus porrigatis.

BD 2.100]

---

¹ et orare add. M

² in mg. D

³ vobis et in mg. P

178

Quod¹ presbyteri sine orariis non vadant. Ex concilio Magontensi²

Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotalis dignitatis.

(sub Leone III cap. 28). BD 2.101]

---

¹ Quod CPD; Ut M

² -iensi CPM; -iacensi D

179

Ut clericus honesto artificio¹ victum² querat. Ex concilio Africano, cap. 51³

Clericus quilibet⁴ verbo Dei eruditus, artificio honesto victum querat.
(conc. Carth. IV, cap. 51). BD 2.102] (Dist. 91, cap. Clericus.)

---

¹ artificio CPM; officio D

² sibi add. M

³ cap. 51 CPD; om. M

⁴ [quantumlibet] add. M²

180

De eadem re¹. Ex eodem², cap. 3³

Clericus quilibet verbo Dei eruditus⁴ artificio vel agricultura, absque officii suiduntaxat detrimento, preparet sibi victum et vestimentum.

BD 2.103 mod.] (Dist. 91, c. Clericus victum.)

---

¹ De ead. re] Ut clericus honesto officio victum querat H

² concilio add. D, om. CPM

³ 3 CPBD; 52 M

⁴ vel add. P; om. CVBDM

181

De presbyteris quid matutinali officio expleto agere debeant. Ex concilio Nannetensi, cap. 60

Presbyter mane, matutinali officio expleto pensum servitutis sue canendo primam, tertiam, sextam, nonamque persolvat; ita tamen ut postea horis competentibus, et signis designantibus, iusta possibilitatem, aut a se, aut a scholaribus publice compleantur. Deinde peractis horis, infirmis visitatis, si voluerit ad opus rurale exeat ieiunus, ut iterum necessitatibus peregrinorum et hospitem, sive diversorum commeantium, infirmorum quoque atque defunctorum succurrere possit, usque ad statutam horam, pro qualitate temporis et opportunitate.

BD 2.104] (Dist. 91, c. Presbyter mane.)

182

De eadem re. Ex dictis sancti Benedicti

Propheta dicente, Septies in die laudem dixi tibi, qui septenarius¹ numerus a nobis sic implebitur, si matutino, prime, tertie, sexte, none, vespere, completorii

---

¹ sacratus add. C² RM, om. CPD

tempore nostre servitutis officia persolvamus, quia de his dixit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait, Media nocte surgebam ad confitendum tibi². Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro super iudicia iustitiae suae.

(*Regule sue cap. 16*) BD 2.105].

---

² (ibidem) *add.* M²

183

Quod magnum periculum¹ sit aliquem fieri iudicem vite aliene² qui nescit suam temperare³. Ex dictis Augustini

Admonendi sunt presbyteri ut perpendant quia quicquid a fidelibus datur, redemptio peccatorum est. Et ideo non gloriantur talibus sumptibus uti, sed magis timeant quod in Veteri Testamento de sacerdotibus dictum est, Iniquitatem populi eos debere portare. Et ideo cum magno timore super eos solliciti sint, quorum donis⁴ participantur, quia magnum periculum est iudicem fieri vite aliene, qui nescit tenere moderamina vite suae.

BD 2.106]

---

¹ mag. per. RPVBD; per. mag. C

² iud. vite aliene CBD; vite aliene (*corr. fr. alie*) iud. P

³ Quod - temperare CPBD; Ut presbyteri super eos solliciti sint quorum bonis participantur M

⁴ donis CPBD; bonis [donis] M

184

Ut presbyteri iuxta ecclesiam hospitentur. Ex concilio Meldensi, cap. 5

Ut presbyteri nullatenus ubique¹ hospitari sinantur, aut aliquo modo ipsi presumant, sed assidue omnes apud ecclesias suas esse studeant, propter sacra misteria vel ministeria fidelibus exhibenda, nec etiam alibi habitare permittantur. Neque mulieres quamcumque habitationem² habeant in locis, in quibus presbyteri aliquem recursum habuerint. Quod si observare parvipenderint ita ut transgressores, et qui contra interdicta fecerint, iudicentur.

(*cap. 36*). BD 2.107]

---

¹ ubique CPDM; ubicunque Fr

² [al. frequentationem] *add.* Fr

185

De presbitero¹ si uxorem acceperit² deponatur. Ex concilio Neocesariensi, cap. 1³

Presbyter si uxorem acceperit ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut adulterium⁴ perpetraverit, amplius pelli debet, et ad penitentiam redigi. Simili modo etiam diaconus, si eodem⁵ peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

BD 2.108] *cf* IP 3.91 (*Dist. 28, cap. Presbyter si uxorem, cap. 10.*)

---

¹ De presb. CPD; Ut presbyter M

² acc. CPD; duxerit M

³ cap. 1 *over erasure* C

⁴ ad- ss C

⁵ eodem PVBD; eidem C²RM; ? C

186*De eadem re¹. Ex concilio Niceno, cap. 3*

Interdixit per omnia magna sinodus² non episcopo, non presbitero, non diacono, vel³ alicui omnino qui in clero est licere subintroductam habere mulierem, nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas que suspensiones effugiunt.

BD 2.109] cf IP 3.112 (Dist. 32, c. Interdixit per omnia.)

---

¹ De ead. re CRPBDM; *om.* H

² mag.sin. CPHM; sin. mag. D

³ vel CPDM; nec *Fr*

187*De eadem re¹. Ex decretis Siricii pape, cap. 12*

Feminas vero non alias esse patimur² in domibus clericorum, nisi eas tantum quas propter solas necessitudinis causas habitare cum iisdem sinodus Nicena permisit. (*epist. 1*).*BD 2.110] (Dist. 18, c. Feminas.)*

---

¹ eadem re CPD; eodem M

² esse pat. CPM; pat. esse D

188*De eadem re¹. Ex decretis Siricii pape, cap. 5²*

Statutum est ab episcopis de presbiteris, qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc male opinionis suspicione denotantur; ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sanctorum canonum, canonica invectione feriantur.

[cap. 3].BD 2.111]

---

¹ De eadem re CPHD; Item de eodem M

² 5 CPDH; 2 M

189*Item de eadem re¹. Ex concilio Agathensi, cap. 3²*

Id etiam ad custodiendam vitam et famam³ speciali ordinatione precipimus, ut nullus clericorum extranee sit mulieri qualibet consolatione⁴, aut familiaritate coniunctus; et non solum in domum illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi extraneam mulierem habeat potestatem, sed cum matre tantum, et sorore, et nepte, si habuerit, aut voluerit, liberam habeat vivendi potestatem, de quibus nominibus nefas est aliud quam natura constituit suspicari.

[cap. 10].BD 2.112]

---

¹ Item de eadem re CPD; Cum quibus mulieribus presbytero habitare liceat M

² 3 CPD; 4 M

³ et famam CP; nostra D; et famam nostra M

⁴ [al. collatione] *add. Fr*

190

Ut ancille a cellario presbiterorum¹ removeantur. Ex concilio Remensi, cap. 4

Ancillas vel libertas a cellario, vel a secreto ministerio, et ab eadem mansione in qua clericus manet, placuit removeri.

(*Agathens. I. BD 2.113*)

---

¹ presb. CPD; fratrum M

191

De eodem¹. Ex concilio Turonico, cap. 6

Et quia diabolo nullum locum dare oportet, hoc precipue custodiendum decernimus, ut nulli clericorum cum extraneis feminis habeant familiaritatem, nec ullum male loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant, quia frequenter per hanc indecentem occasionem contingit ut diabolus qui insidiatur sicut leo in cubili suo de ruinis servorum Dei insultet. Si quis vero clericus post interdictum episcopi sui his inherere presumpserit², a communione habeatur alienus³.

(*con. Turo. I, c. 3. BD 2.115*)

---

¹ De eodem CPD; Ut nullus clericorum cum extraneis feminis habeat familiaritatem M

² [illicitis familiaritatibus extraneorum feminarum] *add. Fr*

³ a comm. hab. al. PBDM; al. a comm. hab. C

192

De eadem re. Ex concilio Nannetensi, cap. 10

Inhibendum¹, et modis omnibus interminandum² est ut nullus sacerdos eas personas feminarum (sicut et in canone insertum continetur) de quibus suspicio esse potest, in domo sua habeat; sed neque illas, quas canones concedunt, matrem, amitam, sororem, quia instigante diabolo etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis illarum. Sed si quis de his habuerit talem necessitatem patientem, cui sit necessaria sustentatio presbiteri, habeat in vico aut in villa domum longe a presbiteri conversatione, et ibi eis subministret que necessaria sunt. Sed hoc secundum auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum ut nulla femina ad altare presumat accedere, aut presbitero ministrare, aut infra cancellos stare aut sedere. [*cap. 3. BD 2.116*]

---

¹ *corr. fr.* Inib- D

² -imandum C

193

De incontinentibus¹. Ex canone² apostolorum, cap. 22

De presbiteris et diaconibus divinarum legum est disciplina, ut incontinentes in officiis talibus positi omni honore ecclesiastico priventur, et ad tale ministerium non recipiantur quod sola continentia oportet impleri.

BD 2.117

---

¹ clericis *add.* M

² -one CPD; -onibus M

194

De ordinatis si capti fuerint in fornicatione , periurio aut furto. Ex eodem¹

Preterea quod dignum et pudicum, et honestum est tenere² ecclesia omnino debet, ut sacerdotes et levite cum mulieribus non cocant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.

BD 2.118]

---

¹ De ord. - furto. Ex eodem CPD; De eadem re. Ex eisdem. M

² tenere CVBDM; temere P

194A (PV)

De ordinatis si usuras exercuerint. Ieronimus in epistola ad Epitalamium

Quos in ecclesiastico ordine videris usurarios, adulteros, concubenarios et ad cumulandam Mammone pecuniam semper intentos, velut hereticos devita. Si presbiter est, corpus et sanguinem Domini illum tractando non audieris, sed etiam tractare non permiseris.

194B (PV)

De eadem re

Non potestis, inquit Deus veritas, Deo servire et Mammone. Cui ergo servit qui Mammone servit? Vis audire cui? Idolorum culture. Audi apostolum, Avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Qui ergo propter suam aviditatem perdit regnum Dei, et efficitur idolatra potest dici Christicola? Non colit Christum, non sacrat corpus suum nec Christus per ipsum. Quid ergo? Iudicium et suam condemnationem tractat, non solum dico sibi sed et tibi, si sibi consentiens extiteris.

195

De eadem re¹. Ex concilio Nannetensi

Episcopus, presbiter, aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe dampnetur.

(Apost. can. 43) (cap. 195). BD 2.119] cf 13.15 below (dist. 47, c. Episcopus.)

---

¹ De eadem re CPB; De ordinatis si usuras exercuerint D; De clericis usuram exigentibus M

196

De eodem¹. Ex concilio Niceno, cap. 17

Quoniam multi sub regula constituti avaritiam et turpia lucra sectantur, oblique divine scripture dicentis, Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, mutuuum dantes centesimas exigunt, iuste censuit sancta et magna sinodus, ut si quis inventus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipiens, aut adinventionem aliqua, vel quolibet

---

¹ eodem CPD; eadem re M

modo negotium transigens, aut hemiolia, id est, sexcupla exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, deiciatur a clero, et alienus existat a regula. (cap. 17) BD 2.120] (Dist. 47, c. Quoniam multi.)

197

¹Ex concilio Tarraconensi, cap. 3²

Quicumque esse voluerit³ in clero, emendi vilius vel⁴ venundandi carius studio non utatur.⁵

(sub Hormisda). BD 2.122] (14, q. 4, c. Canonum.)

---

¹ Item de eadem re. add. as rubr. M

² 3 CPBD; 2 HM

³ esse vol. CPHM; vol. esse D

⁴ vel CPBH; et DM

⁵ Quod certe si voluerit exercere, cohibeatur a clero. add. Fr, om. CPDHM BD

197A (PVB)

Item de usurariis. Ex epistola Leonis pape, cap. 3

Nec hoc quoque pretereundum esse duximus, quosdam turpis lucri cupiditate captos usurariam exercere pecuniam et fenore velle ditescere. Quod non dicam in eos, id est in clericali officio constitutos sed in laicos cadere qui Christianos se dici cupiunt condolemus.

BD 2.123]

198

Quid sit usura¹. Ex concilio Cartaginensi, cap. 16²

Item placuit, ut clericus si commodaverit³ pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, eandem speciem, quantum dederit accipiat.

(can. 3, c. 16). BD 2.124] (14 q. 4, c. Nullus.)

---

¹ Quid sit usura PBD; De eadem re CRH; Item de eodem M

² Cartag. cap. 16 PBD; Agatensi, cap. 1 CRHM (cf 6.200 below)

³ commod- CPHM; commend- D

199

De eadem re¹. Ex concilio Aurelianensi², cap. 36³

Ut presbyteri a turpibus lucris et usuris non solum ipsi abstineant, verum etiam plebes sibi subditas abstinere instruant.

BD 2.125]

---

¹ De eadem re CPBD; Ut presbyteri plebes sibi commissas ab usuris abstinere doceant M

² [Arelatensi] add. M

³ 36 CPM; 26 D

¹200

*Quid sit usura*². *Ex concilio Agatensi, cap. 1*³

Usura est ubi amplius⁴ requiritur⁵ quam datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, et amplius requisieris, vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exegeris.

(*conc. Agat. cap. 16*). *BD 2.126*] *IP 3.161 (14, q. 3, c. Usura est.)*

¹ before c 198 in B

² Quid sit usura CRM; De eadem re PVBD

³ Agatensi cap. 1 PVBD with BD; Cartaginensi cap. 16 CRH; Cart. cap. 13 M (cf 6.198 above)

⁴ amplius CRPBDH; plus M

⁵ requiritur CPM; exigitur D

201

*De eadem re. Ex decreto*¹ *Iulii pape usurariis messis*², *cap. 131*

Quicumque enim³ tempore messis vel vindemie, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus⁴ denariis comparat modium unum⁵, et servat usque dum venundetur denariis quatuor aut sex, aut amplius⁶, hoc turpe lucrum dicimus.

Bd 2.127] *IP 3.162 (14, q. 4, c. Quicumque.)*

¹ -eto CP; -etis DM

² us. messis CP; om. D; us. missis HM

³ enim CPBDM; om. H

⁴ -bus ss P

⁵ verbi gratia - unum CPM; om. D

⁶ aut amplius CPM; om. D

202

*De eadem re*¹. *Ex decretis Leonis pape*

Qualitas luci negotiantem aut excusat aut arguit, quia est honestus questus et turpis. Verumtamen penitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negationis astringi, quia difficile est, inter ementis vendentisque commercium, non intervenire peccatum.

(*Leo I, epist. 90, ad Rusticum episc.*). *BD 2.128 var, and cf BD 19.95*] (*De cons. dist. 45, c. Qualitas.*)

¹ De eadem re CPDH; Quod qualitas luci, negotiantem aut excusat, aut arguit M

203

*Ut nullus ex ecclesiastico ordine edendi vel bibendi causa*¹ *tabernas ingrediatur. Ex dictis Augustini*²

Canonum statuta prohibent ut nullus ecclesiastici ordinis, sumendi cibi aut potus causa, nisi peregrinationis necessitate compulsus, tabernas ingredi habeat³. Sed si aliquis hec interdicta violaverit, ut sanctorum canonum contemptor, acerrimis corripiatur disciplinis.

BD 2.129]

¹ ex eccl. - causa CPD; ecclesiastici ordinis M

² dictis Aug. CPM; conc. Cartag' cap. 22 D

³ ingredi habeat CP; ingredi licentiam habeat D; ingrediatur [ingredi habeat] M

204

Ut nullus ex sacro ordine cibi vel potus¹ causa tabernas ingrediatur². Ex concilio Carthaginensi, cap. 25³

Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

(*conc. Cart. III, cap 27*). BD 2.130] (*Dist. 44, c. Clerici edendi.*)

---

¹ cibi vel potus CRPBD; edendi vel bibendi H

² Ut nullus - ingrediatur CPD; De eadem re M

³ 25 CPHM; 22 D

205

De eadem re¹. Ex concilio Laodicensi, cap. 24

Quod non oporteat sacro ministerio deditos a presbiteris usque ad diaconos, et reliquum ecclesiasticum ordinem, id est usque ad subdiaconos, lectores, cantores, exorcistas ostiarios et ex numero continentium et monachorum, ingredi tabernas.

BD 2.131] (*Dist. 44, c. Non oportet.*)

---

¹ De ead. re CPD; Item de eodem M

206

Ut illi quibus uxores ducendi licitum aliorum non est¹, nuptias devitent. Ex epistola Leonis pape, cap. 10²

Quibus licentia uxores ducendi non est alienarum nuptiarum evitent convivia. BD 2.132]

---

¹ illi quibus ux. licitum al. non est P; illi quibus ux. lic. non est al. V; illi quibus ux. al. non est C; licitum non est al. BD; illi quibus uxores ducere licitum non est H; illi quibus licentia nubendi non est M

² cap. 10 CPD; *om.* M

207

Quod non oporteat in bigami nuptiis orare presbiterum¹. Ex concilio Neocesariensi, cap. 7²

Presbiterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum penitentia bigamus egeat, quis erit presbiter, qui propter convivium, talibus nuptiis possit prebere³ consensum?

BD 2.133] (*13, q., c. De his qui.*)

---

¹ Quod - presb. CPDH; Ut presbyter bigami nuptiis non intersit M

² *corr. fr.* 8 C

³ possit preb. CPHM; preb. poss. D

208

De eadem re¹. Ex dictis Augustini

Presbyteri et² diaconi, vel³ deinceps quibus ducendi uxores non est licitum, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, neque his cetibus admisceantur ubi amatoria cantantur, et turpia carmina, aut obsceni motus corporum choris⁴ et saltationibus efferuntur, ne auditus et obtutus sacris misteriis⁵ deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.

(*conc. Veneti. I, c. 11, et Agat, c. 39.*).BD 2.134] (*Dist. 34, c. Presbyteri.*)

¹ De eadem re CPD; Ut presbyteri, et diaconi, et reliqui clerici nuptiarum evitent convivia M

² et CPDM; *om. Fr*

³ (subdiaconi, orig.) *add. Fr*

⁴ [al. choreis] *add. Fr, though there is an obelus with no text keyed to it here M*

⁵ [al. ministeriis] *add. Fr, though there is an obelus with no text keyed to it here M*

209

De eadem re. Ex decretis¹ Martini pape, cap. 1²

Non liceat sacerdotibus vel³ clericis aliqua spectacula in nuptiis vel conviviis spectare, sed oportet antequam ingrediantur ipsa spectacula, surgere et redire⁴ inde.

(*Bracar. cap. 60.*). BD 2.135]

¹ -etis CM; -eto P; decr' V; D?

² cap 1 CRPBDM; *om. H*

³ vel CPHM; aut D

⁴ [al. recedere] *add. Fr*

210

Ut nullus clericus in alia¹ civitate suscipiatur sine commendatitiis litteris². Ex canone apostolorum³.

Ut si quis clericus vel⁴ laicus ad alteram⁵ properat civitatem, et suscipitur preter commendatitias epistolas⁶, et qui suscepit, et qui susceptus est communione privetur.

BD 2.136] IP 3.65

¹ alia CPDH; aliena M

² comm. lit. PM; lit. comm. C; comm. epistolis VDH

³ can. ap. CPH; canonibus apostolorum, cap. 13 M

⁴ vel CPHM; aut D

⁵ alteram CPHM; aliam D

⁶ epist. CPDH; litteras M

211¹*De eadem re. Ex concilio Antiocheno, cap. 7*

Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis.

(*Ant. I, sub Iulio.*).BD 2.137] (*Dist. 71, c. Nullum absque.*)

¹ after 212 D

212

De clericis fugitivis ne ab aliis recipiantur¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 8

In concilio Antiocheno, similiter et in Chalcedonensi precipitur ut fugitivi clerici et peregrini a nullo recipiantur² nec ordinentur, nisi cum commendatitiis³ litteris et sui episcopi vel abbatis licentia.

BD 2.138] IP 3.66

---

¹ De cler. - recip. (suscipiantur D) CPD; Item de eodem M

² rec- CPD; susc- M

³ -ti- ss D

213

Ut clerici in¹ aliena² civitate non maneant, nisi episcopus mores eorum previderit³. Ex concilio Carthaginensi, cap. 35⁴

Ut clerici in alia⁵ civitate non immorentur⁶, nisi causas eorum iustas episcopus loci, vel presbyteri locorum perviderint⁷.

(Car. 3, c. 37).BD 2.140]

---

¹ ss P; *after* aliena V

² aliena PBDM; alia CH

³ episc. - prev. CPDH; causas eorum episcopus cognoverit M

⁴ 35 CBDM; 25 PH

⁵ alia CPBH; aliena DM

⁶ immor- CPM; mor- D

⁷ perv- CBDM; prev- PV; prov- H

214

De clericis et¹ monachis qui sine litteris sui episcopi² vagantur³. Ex concilio Carthaginensi, cap. 36

Clericis vel monachis sine commendatitiis litteris⁴ licentia non pateat evagandi.

(conc. Vene. I, cap. 5) BD 2.141] IP 3.67

---

¹ et CPH; vel D

² sui ep. CPH; ep. sui D

³ De cler. - episc. vagantur CPBD; Ne clerici vel monachi sine commendatitiis litteris vagantur M

⁴ comm. lit. CPBH; comm. epistolis D; lit. comm. M

214A (D)

De eadem re

Clericis sine commendatitiis epistolis episcopi sui non pateat licentia evagandi.

215

¹Ex concilio Neocesariensi, cap. 7²

Clericis sine commendatitiis epistolis episcopi sui, licentia non pateat evagandi. In monachis quoque presentis sententie forma servetur

(co. Agath. cap. 38) BD 2.142]

---

¹ De eadem re *add. as rubr.* DM

² 7 CPM; 6 D

216

Ut pauperibus et indigentibus auxilio cum proficiscuntur cum pacificis¹ litteris subveniatur. Ex concilio Chalcedonensi, cap. 11

Omnes pauperes et indigentes auxilio, cum proficiscuntur, sub probatione epistolis vel ecclesiasticis pacificis tantummodo commendari decrevimus, et non commendatitiis litteris, propter quod commendatitias litteras honoratioribus tantummodo prestari personis conveniat.

(*actione 15*).BD 2.143]

---

¹ et indig. - pacificis CPDH; exsulantibus pacificis tantum M

217

Ut clerici illi qui in alias provincias suos sequuntur seniores sine formata ministrare non permittantur¹. Ex concilio Meldensi, cap. 2

Quicumque² senioribus suis de aliis provinciis in aliam provinciam³ veniunt, sine formata ministrare non permittantur; quam et si attulerint, et ministrare idonei inventi fuerint, instruantur quam religiose atque studiose sacrum ministerium peragant, et in quibus locis illud agere debeant⁴.

(*sub Sergio II, cap. 51*). BD 2.144]

---

¹ Ut clerici - permittantur CPBDH; Quando clerici formati litteris uti debeant M

² Quicumque CRPBD; Qui cum H; Quicumque cum R²M

³ [ad nostras parochias orig.] *add. Fr*

⁴ [non deb., orig] *add. Fr*

218

Item ex eodem¹. Ex concilio Chalcedonensi, cap. 3

Pervenit ad sanctam sinodum quod quidam qui in clero videntur electi, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, et secularia negotia sub cura sua suscipiant, Dei quidem ministerium parvipendentes, secularium vero discurrentes domos, et propter avaritiam patrimoniorum sollicitudinem sumentes. Decretum itaque est nec clericum, nec monachum aut possessiones conducere, aut negotiis secularibus se miscere, preter ecclesiasticarum rerum sollicitudinem.

(*actione 15*).BD 2.145] (*Dist. 86, c. Pervenit.*)

---

¹ Item ex eod. CP; *om.* D; Item de eod. H; Ne clerici vel monachi possessiones conducant, aut negotiis saecularibus se misceant M

219

Ut nullus laicus presbiterum villicatione implicari¹ presumat. Ex concilio Meldensi cap. 6

Item iubendum est ut nemo laicorum presbiteros ecclesiarum suarum turpi villicationi, et, secundum apostolum, seculari et inhonesta negotiatione implicare, nec secum aliorum contra auctoritatem presumat ducere, quo ministerium sibi

---

¹ -ari CPBD; -are HM

commissum cogantur negligere. Quod si contra interdicta presumpserit, excommunicetur.
(cap. 50).BD 2.146]

220

De illis presbiteris¹ qui contra statuta canonum villici fiunt. Ex eodem concilio, cap. 15

Similiter de illis presbiteris qui contra statuta canonum villici fiunt, tabernas ingrediuntur, turpia lucra sectantur, et diversissimis modis usuris inserviunt, et aliorum domos inhoneste et impudice frequentant, et comessionibus et ebrietatibus deservire non erubescunt, et per diversos mercatus indiscrete discurrunt, observandum iudicavimus ut abhinc districte severiterque coerceantur, ne per eorum illicitam et indecentem actionem, et ministerium sacerdotale vituperetur, et quibus debuerant esse in exemplum deveniant in scandalum².
(capitular. l. V, c. 173).BD 2.147]

¹ corr. fr. clericis D

² [opprobrium orig.] add. Fr

221

Item de eodem¹. Ex epistola Leonis pape, cap. 34²

Nam, cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati et procreationi filiorum studere sit liberum arbitrium³, ad exhibendam tamen perfecte continentie puritatem, nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut⁴ qui habent sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo vel⁵ secundo et⁶ tertio servandum est⁷, ne aut levitico⁸ aut presbiterali honore aut episcopali⁹ excellentia¹⁰ quisquam idoneus estimetur, qui se a voluptate uxoria necdum frenasse detegitur.

(Leo I epist. 84, cap. 4).BD 2.148]

¹ Item de eodem CPD; Quod nec subdiaconis connubium carnale concedatur M

² 34 CPM; 37 D

³ [arbitr. non est in originali] add. Fr

⁴ et add. Fr, om. CPDM

⁵ vel CP; et D; aut M

⁶ et CP; vel DM

⁷ est CPM; om. D?

⁸ [levitico ministerio] add. M

⁹ -pali CPM; -pi D

¹⁰ -tia CPDM; -tie Fr

222

De principibus qui solent illorum sacerdotes facere ministeriales¹. Ex concilio Toletano V², cap. 30

Sepe principes contra quoslibet maiestatis obnoxios, sacerdotibus negotia sua committunt, et quia³ sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri iudices, ubi iureiurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia preparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, et apud ecclesiam perdat proprium gradum.

(*conc. Tol. IV, cap. 30*).BD 2.149] (23, q. 8, c. *Sepe principes*.)

¹ fac. min. CP; min. fac. M

² V CRPBDM; *om.* H

³ [quia vero] *add.* M

223

De illis qui Deo servire disponunt ut ad ministrationem domorum non accedant¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. 7.

Nicasius Evastitanus² episcopus dixit, Credo placere suggestionem meam sanctitati vestre, et displicere vobis ut qui serviunt Deo, et annexi sunt clero, accedant ad actus et administrationem vel procurationem domorum.³

BD 2.150 beginning Nicasius ep. Culusitanus; cf Landau 1984, 28 and below 6.268]

¹ De illis - non accedant CPD; De eo qui auribus principis suggestionem attulerit sine consensu episcopi. M

² Evastitanus CPD; Evaristianus B; Evaristanus M

³ Credo placere suggestionem - domorum CPBD; Credo placere suggestorem abiici oportere, non solum a communione, verum et ab honore cuius particeps videtur existere, qui venerandi principis auribus molestiam tentaverit inferre, contra leges ecclesiae. Si igitur contra principem necessaria causa deposcit, hoc agatur cum tractatu et consilio metropolitani, et caeterorum episcoporum qui in eadem provincia commorantur; qui etiam proficiscentem suis sequantur epistolis. M [in codice regio variat ordo sed nos a Coloniensi non recessimus] *add.* M²; Credo placere suggestorem - epistolis. (Aliter omnino habetur hoc caput in originali concilii Carthag. I, cap. 6; in ms. Victor. et apud Gratianum 21, q. 3, c. Credo, sic autem ibi:) Nicasius episcopus Culusitanus dixit, Credo placere suggestionem meam - domorum. Gratus episcopus dixit: Et apostolorum statuta sunt, qui dicunt, Nemo militans Deo, ingerit [implicat] se negotiis saecularibus, proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum universi dixerunt: Hoc observamus *Fr* (cf *Ctp* 2.15.2)

242¹

Item. Si liceat aliquem ex clero conductorem privatorum fieri². Ex eodem concilio³ cap. 14

Item placuit ut episcopi, presbiteri et⁴ diaconi, vel clerici non sint conductores aut procuratores privatorum, neque ullo turpi et inhonesto negotio victum querant, quia respicere debent scriptum esse, Nemo, militans Deo, implicat se negotiis secularibus.

(*Carth. III, c. 15*).BD 2.151] (2, q. 3, c. *Placuit ut.*)

¹ CRPVBD all have sequence 6.242-68, 224-41, 269 - end, against M

² Item. Si lic. - fieri. CPD; Ut nullus ex clero conductor privatorum fiat [ex Conc. Cartha. I] M

³ eod. conc. CPD; eod. BM; conc. Karthag. H

⁴ et PVBD; *om.* CM

243

Ut si quilibet ordinatus infra muros civitatis manens et ad sacrificium cotidianum non venerit¹, clericus non habeatur². Ex concilio Toletano³, cap. 5.

Presbiter vel⁴ diaconus, vel subdiaconus, vel quilibet ecclesie deputatus clericus, si intra civitatem fuerit, vel in loco in quo ecclesia est, aut in castello, aut in vico, vel in villa, si ad ecclesiam ad sacrificium cotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus non emendaverit.

BD 2.152]

---

¹ venerit CPH; invenitur D

² Ut si - habeatur CPDH; Ut clericus non habeatur qui intra civitatem manens ad quotidianum sacrificium non venerit M

³ I add. M

⁴ vel CPDLH; om. M

244

De eadem re. Ex concilio Venetico, cap. 1¹

Clericus qui intra muros civitatis manet, et ea die² matutinis himnis sine egritudine defuerit, septem dies a communione habeatur extraneus³.

(Venet. I, c. 14). BD 2.153]

---

¹ 1 CPBDH; 5 M

² ea die CPBDH; qua die [et ea die] M

³ quia ministrum sacrorum eo tempore quo non potest ab officio suo ulla honesti necessitas occupare, fas non est a salubri cessare add. Fr; om. CPBDHM

245

Quod omnes sacerdotes Domini oporteat doceri¹, ut ceteros instruant, et sibi proficiant. Ex epistola Anacleti pape cunctis fidelibus missa. cap. 10

Doceri ergo omnes² oportet qui Domini sacerdotio funguntur, et ut ceteros instruant, et sibi proficiant. Scriptum enim est, Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad iustitiam ~~erudiant~~^{erudiunt} multos, quasi stelle in perpetuas eternitates; et alibi, Populus autem sciens Dominum suum obtinebit et faciet, et docti in populo docebunt multos. Ipsa enim Veritas per se infert, et dicit, Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Ille procul dubio scandalizatus est in Deum, qui recte³ non docet, et qui eius scandalizat episcopum vel sacerdotem.

(ep. 2, c. 1). BD 2.154]

---

¹ Dom. op. doc. CPD; doc. op. M

² omnes CPM; om. D

³ recte CPD; recta [recte] M

246

Ut singuli¹ presbiteri singulis annis episcopo suo² de ministerio suo rationem reddant. Ex concilio Magontensi³ a Riculfo⁴ eiusdem sedis archiepiscopo habito⁵, cap. 2⁶

Unusquisque presbiter per singulos annos episcopo suo rationem ministerii sui reddat, tam de fide catholica, quam de baptismo atque omni ordine ministerii sui.

BD 2.155]

---

¹ singuli CPBDH; om. M

² suo CPDH; om. M

³ -iensi CPHM; -iacensi D

⁴ Riculfo CRD; Richolfo PV; ...olfo B; Arnulfo H; Richelpho [Riculfo] M

⁵ habito CPBDM; om. RH

⁶ 2 CP?BHD; 10 M

247

Ut omnis presbiter sibi subditos fidem discere constringat. Ex concilio Gangrensi cap. 5

Simbolum, quod est signaculum fidei, et orationem dominicam discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum, volumusque ut disciplinam condignam habeant, qui hec discere negligunt, sive in ieiunio, sive in alia castigatione. Propterea dignum est, ut filios suos ducant ad scholam, sive ad monasterium, sive foras presbiteris, ut fidem catholicam recte discant, et orationem dominicam, ut domi alios edocere valeant. Qui vero aliter non potuerint, vel in sua lingua hoc¹ discant.

(Mogontiac. con. I, ca. 45). BD 2.156]

---

¹ sua ling. hoc CP; sua ling. D; ling. sua hoc M

248

Qualem professionem presbiteros aut diaconos suo episcopo oporteat facere quando per parochias constituuntur¹. Ex concilio Toletano quinto², cap. 27

Quando presbiteri aut diaconi per³ parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere ut caste et pure⁴ vivant sub Dei timore ut, dum eos talis professio alligat, vite sancte disciplinam teneant⁵.

(Conc. Tole. IV, c.26) BD 2.157, cf 3.130 above, 6.225A below] IP 3.22 (Dist. 28 c. Quando presbyt.)

---

¹ suo ep. oporteat facere -constituuntur CPD; ep. suo fac. op. M

² quinto CPD; om. M

³ ss P

⁴ pure CPD; pie M

⁵ teneant CPM; habeant D

249

*De monachis et laicis qui in loquelis suis gloriantur quod predicare non audeant*¹. *Ex epistola Leonis pape*

De his vero² que in sepe dicto concilio illicita contra venerandos Nicenos canones presumptione tentata sunt, ad fratrem et coepiscopum nostrum Antiochene sedis presulem scripsimus, adicientes et illud, quod nobis propter improbitatem monachorum quorundam regionis³ vestre verbo mandastis per vicarios nostros, et hoc specialiter statuentes, ut preter Domini sacerdotes nullus audeat predicare, seu monachus, sive ille sit laicus, qui cuiuslibet scientie nomine gloriatur.⁴
(*epist. 63 ad Theodoretum*). BD 2.158] (6, q. 1, c. adiicimus)

¹ De mon. et laicis (laic. et mon. P) - audeant CPBD; Ne monachi vel laici qualicunque scientia instructi praedicare audeant M

² vero CVBDHM; *om.* P

³ regionis CP²V²BHM; religionis PVD; [al. religionis] *add. Fr*

⁴ whole canon apparently rewritten P

250

*Ut parochiarii clerici*¹ *ab episcopis suis canones discant. Ex concilio Aurelianensi, cap. 6*

Ut parochiani clerici a pontificibus suis necessaria sibi statuta canonum legenda percipiant, ne rei ipsi² vel populi que pro salute eorum decreta sunt, excusent se postmodum ignorasse.

(*conc. Aurel. IV, c. 6.*) BD 2.159]

¹ parochiarii cler. CBH; cler. parochiarii. PV; parochiani cler. D; cler. M

² rei ipsi CPBDH; vel ipsi [ne rei ipsi, etc.] M

¹251

*Quod nulli sacerdotum canones liceat*² *ignorare. Ex epistola Celestini pape, cap. 20*

Celestinus universis episcopis per Apuliam et Calabriam constitutis. Nulli sacerdoti suos liceat³ canones ignorare, nec quidquam facere, quod patrum possit regulis obviare. Que enim a nobis res digne servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permissa frangatur?

(*Celest. I, ep. 3, 1.*) BD 2.160] (*Dist. 38, cap. Nulli sacerdotum.*)

¹ H has rubrics and inscr. of cc 251-2 as here, but reverses the texts beneath them

² can. lic CPDH; lic. can. M

³ suos lic. CPBDH; lic. suos M

¹252

De presbiteris parochialibus cum convenerint² ut se inebriare non audeant³. Ex concilio Nannetensi, cap. 10⁴

Ut nullus presbiterorum quando ad anniversarium diem XXX. aut VII. vel III. alicuius defuncti, aut quacumque vocatione ad collectam presbiteri convenerint, se inebriare nullatenus presumat, nec precatus in amore sanctorum, vel ipsius anime, bibere, aut alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatatione ingurgitare, nec plausus et risus inconditos et fabulas inanes ibi referre aut cantare presumat, vel turpia ioca, vel urso, vel tornatricibus ante se facere permittat⁵. Nec larvas demonum ante se ferri consentiat, quia hoc diabolicum est, et a sacris canonibus prohibitum.

BD 2.161] Ctp 3.10.6 (Dist. 44, cap. Nullus presbyterorum.)

¹ H has rubrics and inscr. of cc 251-2 as here, but reverses the texts beneath them

² con- ss C

³ De presb. - audeant CPDH; Ut presbyteri, quando ad collectam veniunt, minime se inebriare praesumant M

⁴ cap. 10 CPHM; om. D

⁵ [fieri patiat] add. M

253

De eadem re¹. Ex eodem², cap. 11

Quando autem convenerint presbiteri ad aliquod convivium, prior illorum versum ante mensam incipiat, et cibum benedicat, et tunc secundum ordinem sedeant, alter alteri honorem prebentes, et per vices cibum et potum benedicant, et aliquis de illorum clericis aliquid de sancta scriptura legat. Et post refectionem similiter sanctum himnum dicant, ad exemplum Domini, sicut in cena fecisse legitur; et sic contineant se omnes presbiteri maxime in talibus locis, ut non vituperetur ministerium illorum.

BD 2.162] (Dist. 44, cap. Quando veniunt.)

¹ De eadem re CPDH; Quam religiose in convivio se presbyteri habere debeant M

² concilio add. M

254

De eadem re. Ex¹ eodem, cap. 12

Summopere etiam quisque² presbiter caveat, sicut de statu suo vult gaudere, ut non quacumque occasione patrem suum aut alium quemlibet ad iram et ad rixam, quantominus ad pugnam, vel ad cedem aliquo verbo irritet seu provocet, nec provocatus ad hec quisquam prosiliat, quia in talibus comessionibus et potationibus semper se immiscet diabolus.

BD 2.163]

¹ Ex PBDM; Item de C

² quisque CPM; quisquam D

255

¹*De eadem re. Item de² eodem, cap. 13*

Quando presbyteri per Kalendas simul conveniunt post³ peractum divinum misterium⁴ ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, se quas ad prandium ibi ad tabulas resideant, ne per talia inhonesta convivia se invicem gravent, quia indecens est et onerosum. Sepe etiam tarde ad ecclesiam redeunt maius dampnum de reprehensione conquirunt, (et⁵ de gravedine mutua contrahunt) quam lucrum ibi faciant. Nam de huiusmodi conventu Paulus Corinthios reprehendit, qui inconvenienter cenam dominicam manducare conveniebant. Sic et qui ad cenam dominicam, id est ad collationem verbi sub occasione conveniunt, et ex veritate⁶ ventris causa, coniunguntur, reprehensibiles coram Deo et hominibus habentur. Et ideo peractis omnibus, qui voluerint, panem cum caritate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, et singuli singulos bibere faciant, maxime ut ultra tertiam vicem poculum non contingant, et sic ad ecclesias redeant.

BD 2.164] (*Dist. 44, cap. Quando presbyteri.*)

---

¹ Item *here* DM

² de CP; ex DM

³ *lacuna follows* C

⁴ misterium CP; ministerium DM, [mysterium] *add.* M

⁵ et CPD; quod [et] M

⁶ veritate CPD; ingluvieta [veritate] M

256

Nec¹ clerici nec viri religiosi² ante horam tertiam ineant convivia³. Ex concilio Carthaginensi, cap. 12

Non oportet clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando clericos nisi himno dicto ecclesie panem sumere, et post cibum gratias auctori Deo referre.

BD 2.165]

---

¹ Nec CPDH; Ne M

² viri rel. CPDH; rel. laici M

³ in. conv. CPDH; conv. in. M

257

De presbyteris ut¹ hospitales sint. Ex concilio Nannetensi, cap. 3

Ut curam hospitum, maxime pauperum atque debilium, orphanorum quoque atque peregrinorum habeat presbyter, hos quoque ad prandium suum cotidie iuxta possibilitatem convocet, eisque hospitium tribuat.

BD 2.166]

---

¹ De presb. ut CPD; Ut presbyteri M

258

De eadem re. Ex eodem¹, cap. 5

Ut autem omnis occasio rapine tollatur², volumus ut presbiteri qui bonum exemplum caritatis omnibus ostendere debent, hospitales, existant iuxta dominicum et apostolicum preceptum, ut humanitatem prebeant iter facientibus, quia per hospitalitatem placuerunt quidam Deo angelis hospitio receptis. Et Dominus in die iudicii dicturus est electis, Hospes eram et suscepistis me. Et Iob dicit, Ostium meum semper viatori patuit.

BD 2.167]

---

¹ concilio *add.* M

² occ. rap. toll. CPD; rap. toll. occ. M

259

Ut presbiteri plebes suas ut hospitales sint admoneant¹. Ex concilio apud Arvernas

Placuit ut presbiteri suas plebes admoneant, ut ipsi hospitales sint, et nulli iter facienti mansionem denegent. Et ut omnis rapine occasio tollatur, nihil carius vendant transeuntibus nisi quantum² in mercato vendere possint. Quod si carius vendere voluerint, ad presbiterum transeuntes hoc referant, et illius iussu cum humanitate eis vendant.

(adiungitur huic concilio). BD 2.168]

---

¹ Ut - admoneant CPDH; De eodem M

² quantum CPM, [quanto] *add.* M; quanto D

260

Ut cibus sacerdotum semper lectio divina¹ misceatur. Ex concilio Africano, cap. 6²

Pro reverentia Dei et sacerdotum id universa sancta sinodus statuit, ut quia solent crebro mensis otiose fabule interponi, in omni sacerdotali convivio lectio divinarum scripturarum misceatur. Per hoc enim et anime edificantur ad bonum, et fabule³ recenseri prohibentur⁴.

(conc. Tol. III, cap. 7). BD 2.169] (Dist. 44, c. Pro reverentia.)

---

¹ lect. div. CPD; div. lect. M

² 6 CPDH; 7 M

³ [non necessariae, orig.] *add.* Fr

⁴ -entur CPBDH; -etur M

261

De clericis intemperate viventibus¹. Ex concilio Carthaginiensi, cap. 62

Clerici inter epulas cantantes ab officio detrahendi² sunt.

BD 2.170] (22, q. 1, cap. Clericum.)

---

¹ int. viv. CPD; inter epulas cantantibus M

² det- PBDM; ret- CH

262

De clericis scurrilibus. Ex eodem cap. 80

Si quis clericus aut monachus scurrilia, iocularia, risumque moventia¹ loquitur, acerrime corripiatur.

(ponitur post concilium tertium Carth., ca. 4) BD 2.171] (Dist. 46, cap. Clericum.)

---

¹ verba add. M, om. CPBD

263

De eadem re. De eodem¹ cap. 60

Clericos scurriles et verbis turpibus iocundatores² ab officio detrahendos.
BD 2.172] IP 3.172

---

¹ De eodem CPD; Ex eodem MH; Ex Carthag. 4 Fr

² iocund- CP?M; iocul- D

264

Ut clericus fideiussor non sit. De eodem cap. 70

Clericus fideiussionibus inserviens¹ abiciatur.
(Ex canon. apost., c. 20.) BD 2.173]

---

¹ fid. ins. CPHM; fideiussoribus deserviens D

265

Ut clericus barbam non¹ nutriat. Ex eodem, cap. 44²

Clericus nec comam nutriat nec barbam³.
BD 2.174]

---

¹ Ut clericus barbam (comam D) non CPBDH; Ne clericus comam vel barbam M

² 44 CRPBDM; 40 H

³ nutr. (ss D) nec barbam CPDH; nec barbam nutr. M

266

De clericis per creaturam iurantibus¹. Item de² eodem, cap. 61³

Clericum per creaturam iurantem acerrime obiurgandum; si perstiterit in vitio, excommunicandum.
BD 2.175] (22, q. 1, c. Clericum.)

---

¹ De cler. per creat. iur. CVBDH; Item de eodem P; Ne clericus per creaturam iuret M

² Item de CPDH; Ex M

³ 61 CPBHM; 41 D

267

De clericis qui adulationibus et proditiōibus vacare deprehenduntur¹. Ex eodem concilio², cap. 56³

Clericus qui adulationibus et proditiōibus vacare deprehenditur degradetur ab officio⁴.

BD 2.176] IP 3.173 (Dist. 46, c. Clericus qui adulationihus.)

¹ qui - depreh. CPBD; adulatoribus M

² conc. CPBD; om. M

³ 56 CPBD; 53 H; 57 M; om. R

⁴ degr. ab off. CPHM; ab off. degr. D

268

De ordinatis qui solent contra ecclesiastica mandata auribus principis molestiam inferre.¹ Ex concilio Antiocheno, cap. 11

Si quis episcopus aut presbiter, aut quilibet regule subiectus ecclesie, preter consilium et litteras episcoporum provincie et precipue metropolitani, adierit imperatorem, hunc reprobare, et abici oportere non solum a communione, verum et ab honore cuius particeps videtur existere, quia venerandi principis auribus molestiam tentavit inferre contra leges ecclesie. Si igitur adire principem necessaria causa deposcit, hoc agatur cum tractatu et consilio metropolitani et et ceterorum episcoporum qui in eadem provincia commorantur, qui etiam proficiscentem suis prosequantur epistolis².

BD 2.177; cf Landau 1984, 28, and above 6.223] (23, q. 8, c. Si quis episcopus.)

¹ De ord. - inferre CPDH; Ne quis ex clero sine consensu episcopi ad imperatorem querimoniam deferat M

² epistolis CPHM; episcopis (vel litteris in mg.) D

268A (H)

Qualem professionem presbiteros aut diaconos suo episcopo oporteat facere quando per parrochias constituuntur. Ex conc' Toletano V cap. xxvii

Quando presbiteri aut diaconi per parrochias constituuntur, oportet eos episcopo suo professionem facere ut caste et pie vivant sub Dei timore, ut dum eos talis professio alligat, vite sancte disciplinam teneant.

cf 6.. 247; H 368, C. Toledo IV c 26; rubr. as here in Coll XIIP 2. 130

224

De presbitero certo crimine deposito si de ministerio sibi interdicto aliquid agere presumpserit¹. Ex concilio Toletano, cap. 6²

Si quis presbiter ab episcopo suo fuerit degradatus, aut ab officio pro certis criminibus suspensus, et ipse per contemptum et superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere presumpserit, et postea ab episcopo suo correptus³ incepta presumptione perduraverit, hic omnimodis excommunicetur, et ab ecclesia expellatur. Et quicumque cum eo communicaverit⁴, similiter se sciat excommunicatum. Similiter

¹ certo crimine - presumpserit CPDH; deposito, si ministerium praesumpserit M

² In codice Regio variat ordo, sed nos a coloniensi non recessimus. M; variat etiam in ms. Victorino. add. *Fr note; cf above, note to c 223*

³ correctus in H

⁴ hic omnimodis - communicaverit om. H

de clericis, laicis, et⁵ feminis excommunicatis observandum est. Quod si aliquis ista omnia contempserit, et episcopus emendare non⁶ potuerit, regis iudicio exilio dampnetur.

BD 2.179]

---

⁵ vel H

⁶ minime H

225

De presbitero vel diacono¹ dampnato qui imperatoris auribus molestus extiterit. Ex concilio Antiocheno, cap. 12

Si quis a proprio episcopo presbiter aut diaconus, aut a sinodo fuerit episcopus forte dampnatus et imperialibus auribus molestus extiterit, oportet ad maius episcoporum converti concilium, et que putaverint habere iusta plurimis episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia prestolentur. Si vero hec parvipendentes molesti fuerint imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem future restitutionis penitus operiri².

(Ant. I, sub Iulio I).BD 2.180 ends operiri.] (21, q. 5, c. Si quis a proprio)

---

¹ vel diac. CPBDH; *om* M

² operiri C²DHM; aperiri PV; periri CB; aperiri diiudicamus *Fr*

225A¹

Qualem professionem presbiteros aut diaconos suo episcopo oporteat facere quando per parrochias constituuntur. Ex concilio Toletano V cp. xxvii

Quando presbiteri aut diaconi per parrochias constituuntur – sancte disciplinam teneant.
above 6. 248

---

¹ H *only*

¹226

De presbitero qui pravis exemplis mala² de se suspicari permiserit. Ex concilio Agathensi, cap. 4³

Si quis presbiter vite sue negligens pravis exemplis mala⁴ de se suspicari permiserit, et populus ab episcopo iuramento seu banno Christianitatis constrictus, infamiam eius patefecerit, et certi accusatores criminis eius defuerint, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus. Si non emendaverit, in conventu presbiterorum episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se⁵ correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam⁶ satisfactionem⁷, ne populus fidelium in eum⁸ scandalum patiatur. Si autem accusatores legitimi non fuerint, qui eius crimina manifestis indiciis probare⁹

---

¹ H *omits last sentence from* Diaconus vero si .

² pravis ex. mala CPHM; malis ex. prava D

³ Agat. cap. 4 CPHM; *om.* D

⁴ mala PBM; male CVD

⁵ se CPDFr; *om.* BM

⁶ dig- CPDM; condig- B

⁷ usque - satisf. ss P

⁸ eum PVBD; eo C²M; ? C; R??

⁹ ss D

contenderint, et ipse negaverit, tunc ipse cum septem sociis suis eiusdem ordinis, si valet, a crimine semetipsum expurget. Diaconus vero si eodem crimine accusatus fuerit, semetipsum cum tribus excuset¹⁰.

(in fragmentis, cap. 3). BD 2.181] Ctp 3.10.7; IP 5.1 (2 q. 4, c. Si legitimi.)

¹⁰ excuset CPD; expurget VM; Diaconus vero si – exc. om. H

227

De eadem re¹. Ex concilio Triburiensi, cap. 21

Si quis presbiter contra laicum, vel laicus contra presbiterum aliquam habet querimonie controversiam, episcopo precipiente sine personarum acceptione finiatur. Laicus per iuramentum, si necesse sit, se expurget. Presbiter vero vice iuramenti per sanctam consecrationem interrogetur; quia sacerdotes ex levi causa iurare non debent. Manus² per quam corpus et sanguis Christi conficitur, iuramento polluat³? Absit. Cum Dominus in evangelio discipulis suis⁴, quorum vicem nos indigni in sancta gerimus ecclesia, dicat, Nolite omnino iurare. Sit autem sermo vester est, est, non non; quod autem his abundantius est, ex⁵ malo est.

BD 2.182] Ctp 3.10.8; IP 5.10 (2 q. 5, c. Si quis presbyter.)

¹ De eadem re CPD; Quomodo controversia inter clericum et laicum exorta finiatur M

² enim add. Fr, om. CPDM

³ -atur CPM; -etur DFr

⁴ suis CPM; om. D

⁵ ex CPD; a M

228

Si¹ clericus adversus clericum habet² negotium, ut³ ad secularia non⁴ recurrat iudicia. Ex concilio Chalcedonensi, cap. 9

Si quis clericus adversus clericum habet negotium, non deserat episcopum proprium⁵, et ad secularia percurrat iudicia, sed prius actio ventiletur apud proprium episcopum, vel certe consilio eiusdem episcopi apud quos utraque partes voluerint iudicium obtinebunt. Si quis autem preter hec fecerit, canonicis correptionibus subiacebit.

(actione 15). BD 2.183] (1, q. 1, c. Si clericus.)

¹ Si CPBDH; Ne M

² habet CPBH; habeat D; habens M

³ ut CPBDH; om. M

⁴ non CPBDH; om. M

⁵ propr. CPBDH; suum M

229

De presbiteris qui a plebibus¹ infamantur, quomodo purgari debeant. Ex concilio Hilerdensi, cap. 10

Si quis presbiter a plebe sibi commissa mala opinione infamatus² fuerit, et episcopus legitimis testibus³ approbare non potuerit, suspendatur⁴ presbiter usque ad⁵

¹ suis add. M, om. CPD

² infam- CPBD; inform- M

dignam satisfactionem⁶, ne populus fidelium in eo scandalum patiat. Digna enim satisfactio est, si⁷ eis a quibus reus creditur, post rectam⁸ securitatem de imposito crimine, innocens esse manifestetur. Quod ita a nobis et a maioribus constitutum esse docetur. Sed sive secundum canones sive ad⁹ arbitrium episcopi sibi collegas septem coniungat, et iuret in sacro coram posito evangelio, quod eum sancta Trinitas, et Christus Filius Dei qui illum fecit et docuit quod evangelium continet, et sancti quatuor evangeliste qui illud scripserunt¹⁰, sic adiuvent quod ille prenominatam actionem ita non perpetrarit, sicut ei¹¹ de illo oblatum¹² est. Et in hac satisfactione purgatus, secure deinceps suum exerceat¹³ ministerium. Quam satisfactionem nonnulli precedentium patrum sanctum papam Leonem in basilica sancti Petri apostoli, coram reverendissimo Cesare Carolo ac clero et¹⁴ plebe ita fecisse commemorant¹⁵, atque ita mox venerandum principem contra eiusdem sancti pape adversarios digne ultionis vindictam exercuisse.

(inter fragmenta). BD 2.184] Ctp 3.10.9; IP 5.2 (2, q. 4, c. Presbyter si a plebe.)

³ testibus CPBDFr; testimoniis [testibus] M

⁴ [ab officio in conc.] add. Fr

⁵ ad CP²HM; om. PV; dum D

⁶ egerit add. D, om. CPM

⁷ est si CPM; lacuna D

⁸ rectam CPDM; factam [al. rectam] Fr

⁹ ad CPM; secundum D

¹⁰ eum add. D, om. CPM

¹¹ ei CPM; illi D

¹² vel ...tum add. ss C

¹³ -er- ss D

¹⁴ et CPM; ac D

¹⁵ commem- CPM; mem- D

230

Si aliquis ex ordinatis ab episcopo suo dampnatus fuerit ut non debeat ab aliquo defensari¹. Ex concilio Africano, cap. 29

Et illud petendum ut statuere dignetur², ut si quis cuiuslibet honoris clericus iudicio episcopi quocumque crimine fuerit dampnatus, non liceat eum, sive ab ecclesiis quibus prefuit, sive a quolibet homine defensari, interposita pena dampni pecunie et honoris, quo nec etatem nec sexum excusandum esse precipiant.

(sub Bonif. et Celest.). BD 2.185] Ctp 3.10.12 (21, q. 5, c. Si quis cuiuslibet.)

¹ Si aliquis - defensari CPD; Quod nullus ordinatus ab episcopo suo damnatus, ab aliquo defensari debeat M

² -etur CPDM; -entur Fr

231

De presbitero a populo accusato. Ex epistola Gregorii¹

De presbitero vel quolibet sacerdote² a populo accusato, si certi non fuerint testes qui crimini illato veritatem dicant, iusiurandum erit in medio, et illum testem proferat de innocentie sue puritate, cui nuda et aperta sunt omnia; sicque maneat in proprio gradu.

¹ papae add. M

² sac. CPBD; in clero [sacerdote] M

(Greg. II, epist. 13, c. 3). BD 2.186] Ctp 3.10.13; IP 5.9 (2, q. 4, c. Presbyter.)

232

De clericis convictis et confessis, si intra annum causam suam purgare¹ contempserint, nulla vox eorum post audiatur². Ex concilio Africano, cap. 46

Rursum constitutum est ut aliquotiens clerici convicti et confessi in aliquo crimine, vel propter eorum quorum verecundie parcitur vel propter ecclesie opprobrium, aut insolentem exultationem hereticorum atque gentilium, si forte cause sue adesse voluerint, et innocentiam suam asserere, intra unum annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

(et conc. Carth. V, cap. 12). BD 2.187] Ctp 3.10.14 (11, q. 3, c. Rursus.)

¹ purg. CPBDH; finire M

² nulla vox - audiatur CPBD; om. M

233

Ut nullus ex ordinatis laico iurare presumat. Ex concilio Remensi, cap. 5

Ut nullus ex ecclesiastico ordine¹ cuiquam laico quicquam supra sacra vel super sancta² evangelia iuret, sed simpliciter cum veritate et puritate³ dicat, Est est, non non. Sed, si est aliquid quod eis a laicis obiciatur ad episcopum in cuius territorio est, deferatur; et iuxta id quod illi qui eiusdem sunt ordinis diudicaverint⁴, aut corrigatur aut expurgetur.

BD 2.188] IP 5.11 (22, q. 5, c. Nullus.)

¹ ordine CPDHM; om. B

² sacra vel super (supra B) sancta CPBD; sacrosancta M

³ ver. et pur. CM; pur. et ver. PVBD

⁴ -averint CPBD; -arint M

234

Si presbiter aut diaconus in fornicatione aut periurio¹ aut furto captus fuerit, ab officio suspendatur². Ex canone³ apostolorum⁴

Presbiter⁵ aut diaconus qui in fornicatione, aut periurio, aut in furto, aut homicidio captus est, deponatur, non tamen communione privetur. Dicit enim scriptura, Non iudicat⁶ Dominus bis in idipsum.

BD 2.189] (Dist. 81, c. Presbyter.)

¹ aut per. CRPBD; om. H

² Si presb. - suspendatur CPD; De presbytero si in aliquo criminali peccato deprehensus fuerit M

³ canone CPD; canonibus M

⁴ cap. 25 add. M, om. CPDH

⁵ [Episcopus presb. in orig.] add. Fr

⁶ [Naum I, secundum aliam litteram] add. M²; [hoc verbum non est in orig. ουκ εκδικησει. Naum I, secundum aliam litteram apud LXX interp.] add Fr

235

De ordinatis, si aliquis illorum percussor extiterit. Ex concilio Agathensi, cap. 3.

Si quis aliquo ecclesiastico gradu sacratus percussor extiterit, corripatur acerrime. Si non emendaverit, deponatur.

BD 2.190]

236

De presbiteris qui propter suam negligentiam¹ degradantur. Ex concilio Mogontiensi, cap. 40²

Dictum est nobis presbiteros propter suam negligentiam canonice degradatos, et seculariter gradu amisso vivere, et penitentiae agende bonum negligere. Unde statuimus ut gradu amisso, agende penitentiae gratia in monasterio aut canonico aut regulari mittantur. Si vero quid horum fieri causa quolibet prohibuerit, ubicumque sint penitentiam agere non desistant. Si autem amisso gradu seculariter vivere voluerint, et penitentiam agere neglexerint, ab ecclesiae communione separentur.

BD 2.191] Ctp 3.10.15 (Dist. 81, c. Dictum est.)

¹ propter suam negl. CPDH; suo vitio M

² 40 PBD; 60 CHM

237

De ordinatis si iniuste degradati fuerint¹. Ex eodem concilio, cap. 28²

Episcopus, presbiter, aut diaconus, si a gradu suo iniuste deiectus in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manu episcoporum. Si episcopus est, orarium, annulum, et baculum; si presbiter, orarium et planetam³; si diaconus, orarium⁴ et albam; si subdiaconus, patenam et calicem. Sic et reliqui gradus in reparatione sui⁵ recipiant, quae cum ordinarentur perceperant.

(Tol. IV, cap. 27). BD 2.192] Ctp 3.10.16; IP 3.80 (11, q. 3, c. Episcopus presbyter.)

¹ De - fuerint CPDH; Quomodo restituendi sint qui iniuste degradantur M

² 28 CPM; 27 D

³ planetam CP; patenam DM, [planetam] add. M

⁴ orarium - or. over erasure C

⁵ rep. sui CPM; sui rep. D

238

De ordinatis¹ qui episcopum proprium contempnunt². Ex concilio Antiocheno, cap. 5

Si quis presbiter aut diaconus episcopum proprium contempnens se ab ecclesia sequestraverit, et seorsum colligens altare constituerit, et commonenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit, semel et iterum convocatus hic dampnetur omnino, nec ultra remedium consequatur³.

(sub Iulio I). BD 2.193]

¹ ord. CPBDH; clericis M

² ep. prop. contempnunt CPBDH; prop. ep. contempserint M

³ quia suam non potest recipere dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare et sollicitare persistat, tanquam seditiosus per potestates externas opprimatur [castigetur]. add. Fr, om. CPDHM BD

239

Si presbiter contra suum episcopum inflatus schisma fecerit anathematizetur¹. Ex concilio Carthaginensi², cap. 11

Ab universis episcopis dictum est, Si quis³ presbiter ab episcopo suo⁴ correptus fuerit, debet utique apud vicinos episcopos conqueri, ut ab ipsis eius causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari. Quod si non fecerit, sed superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab episcopi sui communione duxerit; ac separatim, cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur et locum amittat. Si querimoniam iustam adversus episcopum non habuerit, inquirendum erit.

(*alia versio, conc. Carth. II, cap. 8*) BD 2.194] (11, q. 3, c. Si quis presbyter.)

¹ Si - anath. CPBD; De presbytero, qui contra episcopum suum schisma fecerit M

² -ieni C

³ quis CPM; om. D

⁴ excommunicatus vel add. Fr, om. CPDM

240

De illis qui aliquem ex ordinatis falso crimine appetierint. Ex eodem concilio¹ cap. 5

Si quis episcopum, aut presbiterum, vel diaconum falsis criminibus appetierit, et probare non potuerit, nisi² in fine dandam ei non³ esse communionem⁴.

(*Annectitur conc. Carth. III, capitulo 3*).BD 2.195] (2, q. 3 c. Si quis episcopum.)

¹ eod. concilio CPD; conc. Kartag. H; eod. M

² nisi CPH; nonnisi DM

³ non CP; om. DHM

⁴ corr. fr. communionem C

241

Ut criminator crimen criminati litteris comprehensum ante accusationem episcopo suo representet¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 10

Illud preterea² omni ecclesiastico ordini omnimodo³ observandum est, ut nullatenus aliquis presumat in concilio vel sinodali conventu aliquem confratrum accusatione pulsare, nisi prius ipsum accusationis crimen et litigationis causas litteris per ordinem comprehensas manu propria subscripserit⁴, et episcopo vel sacre synodo porrexerit, ut iuste canonice litigantium controversie finiantur. Non enim licet, ut auctoritas Romana testatur, nisi inscriptione celebrata reum quemquam fieri, nec ad iudicium exhiberi; quia, sicut convictum de crimine pena constringit, ita et accusatorem, si non probaverit quod obiecit.

BD 2.196]

¹ criminator - representet CPDH; nullus clericorum alium nisi scripto criminetur M

² omnino add. D, om. CPHM

³ omnimodo CP; om. D; omnino M

⁴ subscripserit CPD; conscripserit [subscripserit] M

269

Ut nullus¹ ex ordinatis² se proclamet in sinodo nisi scriptis. Ex concilio apud sanctum Medardum, cap. 8

Hincmarus archiepiscopus Remorum suis accusatoribus dixit, Que est vestra petitio, fratres? Misericordiam, inquiunt, petimus nobis a vestra paternitate impendi de ministratione ordinum ecclesiasticorum, ad quos a domino Ebbone quondam provecti, a vestra auctoritate suspensi sumus. Hincmarus archiepiscopus dixit, Habetis libellum reclamationis sive postulationis, sicut ecclesiastica se habet traditio? Illi autem responderunt se pre manibus nullum habere libellum. Hincmarus archiepiscopus dixit, Legum ecclesiasticarum consuetudo et auctoritas talis est, in causis gestorum semper scripturam requirant, adeo ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen precipiatur, et qui ad summum sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur. Ordinatus autem a suis ordinatoribus litteras accipere iubetur. Qui etiam ab ecclesiastica societate quolibet excessu discinditur, libellari inscriptione recipitur aut deicitur. Sed qui accusatur, vel aut recipitur qui excommunicatur, seu reconciliatur, per scripturam accusari vel reconciliari iubetur. Et sic in ceteris huiusmodi in tantum scriptura deponitur, ut sicut beatus Gregorius³ in commonitorio ad Iohannem defensorem ex Romanis legibus sumens⁴ scribit, Sententia que sine scriptura⁵ profertur nec nomen sententie habere non meretur. Quapropter fratres et filii, oportet vos secundum ecclesiasticam auctoritatem reclamationem vestram libelli serie allegare, eamque manibus vestris roboratam, sinodo sacre porrigere, ut convenienter et canonice vobis valeat responderi. Et tunc ipsi fratres libellum conscribentes, eique sua nomina subscribentes, porrexerunt Hincmaro archiepiscopo, qui tunc una cum Wenilone Sennensi⁶ archiepiscopo, et cum⁷ Amalrico⁸ Turonensi eque archiepiscopo, sub presentia gloriosi regis Caroli sinodo presidebat.

(*Suessione sub Leone IV, initio, cap. 269*). BD 2.197]

¹ nullus PBDM; *om.* C

² ordinatis CPD; clero M

³ (regist. l. II, epist. 54, in fine) *add.* M²

⁴ (codic. lib. 7. tit. 44) *add.* M²

⁵ [scripto] *add.* M

⁶ Senn. CPB; Senonensi C² M; Senensi D; [Muclone Senensi] *add.* M²

⁷ cum CPD; *om.* M

⁸ [Almarico] *add.* M²

270

De presbiteris qui parochias¹ fugerint in quibus locati sunt². Ex concilio Cabilonensi, cap. 41

Presbiter proprio loco dimisso ad alium migrans nequaquam recipiatur nisi sue migrationis causam dixerit³, et se innocenter vixisse in parochia in qua ordinatus est sub testibus probaverit. Litteras etiam habebit, in quibus sint nomina episcopi et civitatis plumbo impressa. Quibus cognitis, et talibus inventis, quibus fides adhiberi possit, recipiatur.

BD 2.235, after c. 226 in MSS Freiburg and Vat lat. 979] IP 3.75

¹ par. CPV; de parrochiis D

² De presb. - locati sunt CPD; Ne presbyteri relictis paroeciis suis ad alias migrent, nisi certis de causis M

³ dix- CBDM; dux- PV

271

De clericorum accusatoribus¹ si unum ex² obiectis probare non potuerint, ad cetera non admittantur. Ex concilio Africano, cap. 75³

Item placuit⁴ quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina obiciuntur, et unum ex ipsis de quo prius egerint probare non valuerint, ad cetera iam⁵ non admittantur.

(*conc. Afric. 97, et Car. 7, cap. 3*). BD 2.198] IP 4.64 (3, q. 10, cap. Placuit.)

¹ De cler. acc. CPBD; Ut accusatores clericorum M

² ex CPBD; de M

³ 75 CPDH; 7 M

⁴ ut *add.* M

⁵ iam CPBDH; *om.* M

272

De episcopo aut¹ presbitero si causa criminalis eis reputata fuerit, quomodo² se expurgare debeant. Ex concilio Wormatiensi, cap. 8

Si episcopo aut³ presbitero causa criminalis⁴, homicidium, adulterium aut⁵ maleficium reputatum⁶ fuerit, in⁷ singulis missam tractare⁸ debet, et secretam publice dicere, et communicare, et de⁹ singulis sibi reputatis¹⁰ innocentem se ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio a liminibus ecclesie extraneus habeatur.

(*sub Adriano II, cap. 10*).BD 2.199] (2, q. 4, cap. Si episcopo.)

¹ aut CPH; vel D

² De - quomodo CPD; Quomodo episcopi, vel presbyteri de obiecto crimine M

³ aut CPHM; vel BD

⁴ hoc est *add.* M

⁵ aut CPBD; furtum aut M; furtum et *Fr*

⁶ rep- CPBD; imp- M

⁷ in CPBD; pro M

⁸ [celebrare] *add.* M

⁹ de CPM; *om.* D

¹⁰ rep- CPD; imp- M

273

Ut clerici ab¹ alienis iudicibus non constringantur. Ex decretis Adriani pape, cap. 38

In clericorum causa huiusmodi forma servetur, ut nequaquam eos sententia non a suo iudice dicta² constringat.

(*inter canones 80 Adriani I ad Ingelramnum*). BD 2.200]

¹ ab CPD; *om.* M

² dicta CPDH; data M

274

Criminantem iniuste et non probantem verberibus publice castigandum et in exilium deportandum¹. Ex² registro³ ad Anthemium subdiaconum⁴ Campanie, cap. 201

Cum fortius punienda sint crimina que insontibus maxime sacratis ordinibus ingeruntur, quam sitis culpabiles omnes qui in causa Iohannis diaconi resedistis, attendite, ut Hilarum⁵ criminatorem ipsius nulla ex diffinitione vestra pena veniens castigaret. Nec illud ad excusationem vestram esse credatis idoneum, quod vobis quasi iudicare volentibus solus frater et coepiscopus noster Paschasius dicitur distulisse. Nam, si zelus in vobis rectitudinis viguisset, facilius uni a multis rationabiliter suaderi quam multi ab uno poterant sine causa differri. Quia ergo tante nequitie malum sine digna non debet ultione transire, suprascriptum fratrem nostrum Paschasium volumus admoneri, ut eumdem Hilarum⁶ prius subdiaconii, quo indignus fungitur, privet officio, atque verberibus publice castigatum, faciat in exilium deportari, ut unius pena multorum possit esse correctio.

(lib. IX, epist. 66). BD 2.201]

¹ Criminantem - deportandum CPDH; Ut verberibus publice castigatus in exsilium deputetur, qui alii crimen iniuste intenderit quod non probaverit M

² Ex C²PHM; E C; In D

³ Gregorii add. HM, om. CPD

⁴ subdiac. CPM; diac. D

⁵ Hilarum CPD; Hilarium D²M, [Hilarum] add. M

⁶ Hilarum CPD; Hilarium D²M

275

De ecclesiasticis qui¹ seculares potestates habere desiderant². Ex epistola Gregorii Secundino incluso³ directa

Certum namque est non vos ante exercitui ducem preponere, nisi vobis labor eius fidesque complaceret, et nisi eum anteacte vite virtus et sollicitudo aptum esse monstraret. Si vero non aliis nisi huiusmodi viris committitur gubernandus exercitus, qualis dux esse debeat animarum, ex istius bone rei comparatione colligitur. Sed verecundum nobis est dicere, et pudet, quia sacerdotes sibi ducatum arripiunt, qui exordium religiose militie non viderunt.

BD 2.238, after 2.221 in Freiburg/Vat 969]

¹ De eccl. qui CPD; Ne ecclesiastici M

² -ant CPD; -ent M

³ incl- CPM; recl- D

276

Ut qui¹ clericum accusaverit et testimoniare non potuerit, accusator penam accusati² accipiat³. Ex concilio Bracarense II⁴, cap. 8

Placuit ut, si quis aliquem clericorum in accusatione fornicationis impetit, secundum preceptum Pauli apostoli⁵, duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod

¹ qui CPH; si quis D

² corr. fr. -anti C

³ Ut qui cler. - accipiat (suscipiat D) CPD; Ut poenam accusati suscipiat, qui non potest probare quod intendit M

⁴ II CPDH; om. M

si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, accusationem⁶ accusati accusator accipiat.

(*conc. Brac. II, c. 8*). *BD 2.202*] *IP 4.97 (2, q. 5, c. Placuit.)*

⁵ Pauli ap. CPD; ap. Pauli M

⁶ illo CPM; eo D. [al. excommunicationem. Origin.] *add. Fr*

277

Ut sicut laici clericos in secularibus in sua accusatione¹ non recipiunt, ita nec ipsi in sacerdotum². Ex concilio Aurelianensi, cap. 5

Omnes episcopi in tertia sessione acclamaverunt, Sane dignum est ut sicut sacerdotes vel clericos in sua accusatione, vel secularibus iudiciis laici non recipiunt, ita ipsi in sacerdotum vel clericorum accusationibus seu ecclesiasticis negotiis, nisi sponte collaudetur, non recipiantur. Quoniam inconueniens est ut hi qui hos respuunt, ab his recipiantur.

BD 2.203]

¹ in sec. in sua acc. CPD; in sua acc. in sec. M

² sacerdotum CPD; eorum accusatione recipiant M

278

Ut testimonium laici contra clericum¹ nemo suscipiat². Ex concilio Triburiensi, cap. 4

Testimonium laici adversus clericum nemo suscipiat.

BD 2.204] (*11, q. 1, c. Testimonium.*)

¹ -icum CPD; -icos M

² suscipiat CPDH; recipiat M

279

De predicatione presbiterorum. Ex eodem concilio, cui interfuit rex Arnulfus¹

Precipimus vobis ut unusquisque vestrum super duas seu tres hebdomadas diebus dominicis seu festivitibus sanctorum, populum sibi commissum, doctrinis salutiferis ex sacra scriptura sumptis, in ecclesia sibi commissa, post evangelium perlectum, instruere studeat, et iubeat illis, ut nullus de ecclesia exeat antequam a presbitero sive a diacono ultima laus, id est Benedicamus Domino, aut Ite missa est pronuntietur.

BD 2.237, after 2.204 Freiburg/Vat. 969]

¹ rex Arn. CP; Arn. rex DM

280

De ordinatis, si accusati fuerint, quot testibus se excusare debuerint¹. Ex concilio Carthaginiensi², cap. 20

Si qui presbiteri vel diaconi fuerint accusati, adiuncto sibi ex vicinis locis episcopus proprius legitimo numero collegarum, quos ab eodem accusati petierint, id

¹ si accusati - debuerint CPD; quot testibus discuti debeant, si accusati fuerint M

² -ensi PM; -iensi C; Cartag' VHD

est una secum in presbyteri nomine sex, in diaconi tribus, ipsorum causas discutiat, eadem dierum et dilationum, et a communione remotionum, et discussione personarum, inter accusatores et eos qui accusantur forma servata. Reliquorum autem clericorum causas etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat.
(*con. Carth. III, c. 2). BD 2.205] (15, q. 7, c. Si autem presbyteri.)*

281

De¹ substantia defuncti presbyteri² cuius esse debeat. Ex concilio³ Triburiensi, cap. 23 cui interfuit Arnulfus rex

Sancto concilio allatum est quod quidam laici improbe agant contra presbiteros suos, ita ut de morientium presbiterorum substantia partes sibi vindicent, sicut de propriis servis. Interdicimus itaque canonica auctoritate, ne hoc ulterius fiat, sed, sicuti liberi facti sunt ad suscipiendum gradum et agendum divinum officium, ita nihil ab eis exigatur, preter divinum officium. De peculiari vero sacerdotum nihil sibi usurpent, sed totum dividatur in quatuor partes, una episcopo, alia altari, tertia pauperibus, quarta parentibus. Et si non sunt idonei parentes, episcopus eam recipiat, et in usum ecclesie diligenter distribuat. Et si quis contra hoc facere presumpserit, anathematizetur.

BD 2.206]

---

¹ De CPBD; *om.* M

² presb. CPD; sacerdotis M

³ concilio CVBDM; *om.* P

282

De presbiteris¹ qui sine testamento discesserint². Ex eodem concilio³, cap. 14⁴

Si quis cumque⁵ ex gradu ecclesiastico sine testamento et sine cognatione⁶ decesserit, hereditas eius ad ecclesiam ubi⁷ servivit devolvatur. Similiter⁸ de sanctimonialibus.

BD 2.207]

---

¹ presbiteris CPBD; clericis M

² -int CPBD; -unt M

³ eod. conc. CVBDM; conc. eod. P

⁴ 14 CPM; 27 D

⁵ Si quis cumque CPB; Quicumque D; Si quicumque M

⁶ sine cognat- CPD; cognit- M

⁷ ubi CPM; cui D

⁸ et *add.* M, *om.* CPBD

283

De clericis qui laicalibus vestimentis utuntur¹. Ex eodem concilio, cap. 27

Ut laicalibus vestimentis clerici non utantur, id est mantello vel cotto, sive cappa, nec pretiosis et ineptis calciamentis, et aliis novitatum vanitatibus, sed religioso et decenti habitu induti incedant.

BD 2.208]

---

¹ utuntur CPD; induuntur M

284

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginiensi, cap. 44

Clericus professionem suam etiam² habitu et incessu probet, et ideo nec in vestibus, nec calciamentis decorem querat.

(*con. Carth. IV, cap. 45*).BD 2.209] (*Dist. 42, c. Clericus.*)

---

¹ De ead. re CRPBDM; De habitu clericorum H

² etiam CPHM; et D

285

De clericis qui otiose in nundinis deambulant. Ex concilio Carthaginiensi¹, cap. 48²

Clericus qui non pro emendo aliquid in nundinis³, vel in foro deambulat, ab officio suo degradetur.

(*ibidem*). BD 2.210]

---

¹ conc. Carth. (-iensi C) CPD; eodem concilio M

² 48 CPM; 47 D

³ non pro emendo aliquid in nund. CP *with* BD; pro commodo aliquo in nundinis DM; [qui non pro emendo aliquid in n. orig. *add. Fr*]

286

Ut nullus ex clero arma militaria portet. Ex concilio Meldensi, cap. 18

Quicumque ex clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant, sed professionis sue vocabulum religiosus¹ moribus et religioso habitu prebeant². Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores et ecclesiastice sanctitatis profanatores, proprii gradus amissione multentur, quia non possunt simul Deo et seculo militare.

(*sub Sergio II, c. 37*).BD 2.211] IP 3.168 (23, q. 8, c. *Quicumque*.)

---

¹ -osis CPM; -onis D

² -eant CPM; -ent D

287

Ut omnes clerici magis confidant in defensione Dei quam in armis¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 9²

Omnimodis³ dicendum est presbiteris et diaconibus ut arma non portent, sed magis confidant in defensione Dei quam in armis.

BD 2.212]

---

¹ Ut omnes - armis CPD; De eadem re M

² 9 CPM; 8 D

³ -dis CPM; -do D

288

De illis qui ex ecclesiastico ordine aut venantur aut cum accipitribus iocantur¹. Ex concilio Meldensi², cap. 8

Episcopum, presbiterum, aut diaconum canes ad venandum, aut accipitres, aut huiusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluntate sepius detectus fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione suspendatur; presbiter duobus mensibus; diaconus uno³ ab omni officio et communione suspendatur.

BD 2.213] IP 3.167 (Dist. 34, c. Episcopum, presbyterum.)

¹ De illis qui ex (in R, om. CHB) - iocantur CPBDH; Ne ecclesiasticae personae canes aut accipitres habeant M

² conc. Meld. CRPD; eodem conc. H

³ uno CPBDM; vero Fr

289

De servis Dei ut omnes silvatice vagationes¹ cum canibus et accipitribus illis interdicantur². Ex concilio Aurelianensi, cap. 3

Omnibus servis Dei venationes et silvaticas³ vagationes cum canibus, et ut accipitres et⁴ falcones non habeant, interdicimus.

(Dist. 34, c. Omnibus servis.) BD 2.214]

¹ silv. vag. CP; vag. silv. D

² De servis - interdicantur CPD; De eadem re M

³ et silv. CPM; silv. et D

⁴ vel add. D, om. CPM

290

Ut clericos discordantes¹ episcopus sua potestate conciliet. Ex concilio Africano, cap. 59

Discordantes clericos episcopus vel ratione vel potestate² ad concordiam trahat, inobedientes sinodus per audientiam dampnet.

(con. Carth. IV, c. 59). BD 2.215] (Dist. 90, c. Discordantes.)

¹ -dantes CVBDHM; -des P

² rat. vel pot. CPHM; pot. vel rat. D

291

De clericis qui proruperint in mutuam cedem. Ex concilio Hilerdensi, cap. 6

Si qui clerici in mutuam cedem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a pontifice districtius vindicetur.

(conc. Hilerdensi, c. 11). BD 2.216]

292

De eadem re. Ex eodem concilio¹, cap. 7

Frater in fratrem si ausus fuerit² manum mittere, legitimam disciplinam accipiat.

(*inter fragmenta*). BD 2.217]

---

¹ concilio CPBD; *om.* M

² ausus fu. CPM; fu. ausus D

293

De officiis et ministeriis septem diaconorum cum subdiaconibus et sequentium ordinum ministris observandis¹. Ex epistola Fabiani pape, cap. 2

Septem ergo diaconi sunt in urbe Roma per septem regiones civitatis, sicut a patribus accepimus, qui per singulas hebdomadas et dominicos dies atque festivitatum solempnia, cum subdiaconibus et acolitis ac sequentium ordinum ministris, iniuncta sibi observent ministeria, et parati omni hora divinum officium sint, et quicquid eis iniungitur peragendum. Similiter et vobis, prout opportunum fuerit, per singulas civitates est faciendum ut divinum absque ulla mora aut negligentia studiose ac solempniter agatur² officium.

(*epist. 1, initio*). BD 2.218]

---

¹ De officiis et (vel D) - observandis CPBD; Quod septem diaconi sufficiant in unaquaque Ecclesia M

² ag- CPM; perag- D

294

De numero certo diaconorum¹. Ex concilio Neocesariensi, cap. 14

Diaconi septem debent esse² iuxta regulam, licet et valde magna sit civitas. Idipsum autem et Actuum apostolorum liber insinuat.

BD 2.219] (*Dist. 93, c. Diaconi septem*).

---

¹ numero certo diaconorum CPBD; eadem re M

² deb. esse CP²BD; deb. secundum esse P; esse debent secundum V; esse deb. M

295

¹De eadem re². Ex concilio episcoporum qui in Ancira et Cesarea convenerunt, cap. 9³

Diaconi septem esse debent secundum regulam, quamvis magna sit civitas; cui regule auctoritas erit liber Actuum apostolorum.

BD 2.220]

---

¹ Item *add.* M, *om.* CPD

² Item – re] De numero certo diaconorum H

³ 9 CPHM; 11 D

296

Ut diaconi coram presbiteris non sedeant. Ex concilio Laodicensi, cap. 20

Quod non oporteat diaconum coram presbitero¹ sedere, sed iussione presbiteri sedeat. Similiter autem diaconis honor habeatur ab obsequentibus², id est a subdiaconis, et omnibus clericis.

(*et conc. Agathen., c. 65*) BD 2.221] (*Dist. 93, c. Non oportet.*)

¹ coram pres. CPHM; iuxta pres. vel coram D

² obseq- CPHM; subseq- D

297

De diaconis¹ qui se presbiteris anteponunt². Ex concilio Toletano, cap. 39³

Nonnulli diacones in tantam erumpunt⁴ superbiam, ut sese presbiteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare presumant, presbiteris in secundo choro constitutis. Ergo ut sublimiores sibi presbiteros agnoscant, tam hi quam illi in utroque choro consistent.

(*conc. Tol. IV, cap. 38*). BD 2.222] (*Dist. 93, c. Nonnulli diaconi.*)

¹ -onis CPD; -onibus B

² De diac. - presb. anteponunt CPBD; Ne diaconi presbyteris se anteponat (-ant Fr) MFr

³ 39 CPD; 34 B; 30 M

⁴ er- CPM; pror- D

298

Ut exorciste energumenis manus imponant. Ex concilio Carthaginensi, cap. 20

Omni die exorciste energumenis manus imponant.

(*conc. Carth. IV, c. 90*). BD 2.223] (*De cons. dis. 5, c. Omni die.*)

299

De honore universis ordinibus competente. Ex decretis sancti Silvestri pape, cap. 4

Ita fratres iubet auctoritas divina et affirmat ut a subdiacono usque ad lectorem omnes subditi sint diacono. Cardinali urbis Rome in ecclesia honorem representantes tantum. Pontifici vero presbiter diaconus, subdiaconus acolitus, exorcista, lector, abbas, monachus in omni loco representent obsequium, sive in publico sive in gremio ecclesie.

BD 2.224]

300

De sacerdotibus qui adimplere ministerium suum¹ nesciunt nec discere volunt, quod ab officio sint submovendi². Ex concilio Aurelianensi, cap. 6

Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum, nec discere iuxta preceptum episcoporum suorum, pro viribus satagunt, et contemptores canonum existunt, ab officio proprio sunt submovendi, quosque hec pleniter³ emendata habeant. BD 2.225]

¹ adimp. min. suum CPDH; min. suum adimp. M

² quod ab - submov. CPD; om. M

³ hec plen. CPHM; plen. hec D

301

*Ut inter clericos non¹ computentur² qui sub³ nullius episcopi disciplina inveniuntur.
Ex concilio Parisiensi, cap. 10*

Nulla ratione clerici aut sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius episcopi disciplina et providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est sine capite, prisca ecclesie consuetudo nuncupavit⁴.

BD 2.226] (Dist. 93, c. Nulla ratione.)

---

¹ ss CP

² Ut inter - computentur CPD; Ut clerici non reputentur M

³ sub C²P²VHM; C?; om. PB; in D

⁴ nuncupavit CPDH; nominavit M

302

De clericis qui a dominis suis liberi facti sunt¹. Ex concilio apud Altheim² habito, cap. 38

Nullus clericus ad gradum presbiteri³ promoveatur, nisi ut scriptum in canonibus habetur, Si enim propter Dei dilectionem quis de servis suis quem quam elegerit. et docuerit litteras, et libertati condonaverit, et per intercessionem erga episcopum presbiterum effecerit, ille autem postea in superbiam elatus, missam dominis suis et canonicas horas servare et psallere renuerit, et eis iuste obedire, dicens se liberum esse, noluerit, et quasi libere cuius vult homo fiat, hec sancta synodus anathematizat, et illum a sancta communione arceri iudicat, donec resipiscat et domino suo obediat secundum canonica precepta. Si autem obstinato animo et hec contempserit, accusetur apud episcopum qui eum ordinavit, et degradetur, et fiat servus illius, id est domini sui, sicut natus fuerat. Quisquis vero talem secum habuerit, posteaquam rem illius predictam audierit, et domino suo non reddiderit, vel a se proiecerit sive episcopus, sive comes, sive clericus, sive laicus anathematis illius societate nodatus penam excommunicationis luat.

BD 2.234, after 2.226 Vat. 969]

---

¹ De clericis - sunt CPD; Ut clerici liberi facti a dominis suis, eos honorent et canonice serviant M

² Altheim CPD; Altheim [Altheim] M

³ -eri CPD; -erii M

303

De illo¹ qui fugam fratris² celaverit³. Ex dictis Basilii

Si quis eum qui distractionem ecclesiasticam non ferens, fugam meditari, cognoverit; si non statim prodiderit, proditoris illius participem se esse non dubitet, et tamdiu a conventu fratrum est sequestrandus, quamdiu⁴ ille valeat revocari.

BD 2.228 var.]

---

¹ illo CP; illis DM

² sui add. D, om. CPM

³ -erit CP; -erint DM

⁴ diu a conv. fratrum sequest. quam in mg. P

304

De illis qui presbiteros suos male tractaverint. Ex concilio apud Arvernas, cap. 7

Si quis presbiterum proprium inhonorat, aut verbo aut facto contumeliam fecit, tandiu a liminibus ecclesie arceatur, quousque per condignam penitentiam satisfaciat. Ait enim apostolus, presbiteri qui bene presunt duplici honore digni habeantur. Item alibi dicit, Obedite prepositis vestris, et subiecti eis estote¹. Et cetera².

BD 2.229]

---

¹ eis est. CPHD; est. eis M

² et cet. CRPBDM; om. H

305

Ut nomen pape in ecclesiis sanctis recitetur¹. Ex concilio Vasensi², cap. 3³

Et hoc iustum visum est nobis, ut nomen domini pape quicumque sedi apostolice prefuerit in nostris⁴ ecclesiis recitetur.

(Vasense I, c. 2). BD 2.230]

---

¹ sanctis recitetur (-te- ss P) CPM; rec. sanct. D

² II add. M

³ 3 CVBD; ? P; 4 M

⁴ nostris CPBD; vestris [nostris] M

306

Ut presbiter aut diaconus qui canonicus non est sed in villis habitat nusquam summas festivitates celebrent¹ nisi in civitatibus.² Ex concilio Arvernensi³, cap. 9⁴

Si quis presbiter aut diaconus, qui non in civitate canonicus esse dignoscitur, sed in villis habitans in oratoriis officio sancto deserviens, celebrat divina miteria, festivitates precipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, et si que principales sunt festivitates relique, dehinc ne faciat commonemus, et nusquam alibi, nisi cum episcopo suo in civitate festivitates supradictas celebret. Quicumque sunt cives laici natu maiores, pari modo in urbibus ad pontifices suos in predictis festivitatibus veniant, et ibi divina misteria celebriter audiant. Quod si qui improba temeritate hec contempserint, a communione pellantur.

BD 2.231]

---

¹ celebrent CP; om. D

² Ut presbiter - civitatibus CPD; Ut presbyteri et diaconi in villis habitantes summas festivitates in civitatibus celebrent M

³ corr. fr. Av- D

⁴ 9 CPD; 14 M

307

Ut presbiteris potestas predicandi in suis plebibus concedatur. Ex concilio Vasensi¹, cap. 6²

Hoc etiam pro edificatione omnium ecclesiarum, et pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum

---

¹ II add. M

² 6 CPBD; 2 M

faciendi daremus presbiteris potestatem, ita ut si presbiter aliqua infirmitate prohibente per seipsum non potuerit predicare, sanctorum patrum homilie a diaconibus probatis³ recitentur.

(*verius III, c. 2*). *BD 2.232*]

---

³ [prob. deest in orig.] *add. Fr*

308

*De clericis qui in rixa interficiuntur*¹. *Ex concilio Triburiensi, cap. 50, cui Arnulfus rex interfuit*²

Quicumque clericus aut in bello, aut in rixa, aut gentiliu ludis mortuus fuerit, neque oblatione pro eo postuletur, sed in manus incidat iudicis. Sepultura tantum³ non privetur.

BD 2.233] *Ctp 3.10.17 (23, q. 8, cap. Quicumque clericus.)*

---

¹ in rixa int. CPM; int. in rixa D

² Arn. rex interf. CPHD; interf. Arn. rex RLM

³ tantum CP; tamen DM

309

*De presbiteris qui crimine capitali*¹ *accusantur et collegas quibus se excusare possint non habent*². *Ex eodem concilio, cui interfuit Arnulfus rex*³, *cap. 6*

De presbiteris qui⁴ crimine fornicationis sive aliquo capitali flagitio accusantur, et non habent collegas cum quibus se excusare⁵ possint, aut si forte lapsi fuerint, quomodo satisfaciant. In quorum iudicio neque ad dexteram neque ad sinistram declinandum est, sed recta via gradiendum. In concilio namque Neocesariensi capitulo primo scriptum est, Presbiter si uxorem acceperit, deponatur ab ordine; si vero fornicatus fuerit aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, et ad penitentiam redigi.

(*Annectitur conc. Arvern.*). *BD 2.236*] (*Dist. 28, c. Presbyter.*)

---

¹ crim. cap. CPBD; cap. crim. M

² accusantur - habent CPBD; accusati excusare se non possunt M

³ cui - rex CPBD; *om.* M

⁴ de *add. Fr*, *om.* CPDM

⁵ [al. expurgare] *add. Fr*

310

*Ut viri*¹ *veraces et Deum timentes in civitatibus et*² *publicis*³ *vicis constituentur. Ex concilio Rothomagensi, cap. 9*

Ut populus admoneatur ut in dominicis et festis diebus omnes ad vespas et nocturnas vigiliis, et ad missam omnimodo occurrant, et ut decani in civitatibus et in vicis publicis viri veraces et Deum timentes constituentur, qui desides et negligentes commoneant, ut ad Dei servitium absque occasione properent, et ut ipsi decani sacramento astringantur, ut nulla interveniente causa, scilicet aut amoris, aut timoris,

---

¹ *repeated and canc.* D

² in *add.* D, *om.* CPM

³ publicis CPD; *om.* M

aut propinquitatis, aut muneris, negligentes et transgressores reticeant, quin sacerdotibus proprias eorum culpas manifestent. Sacerdotum autem erit ita eorum vitia zelo et amore divino cum debita disciplina corrigere, sicut ipsi nolunt pro aliorum erratis sententiam iuste dampnationis suscipere. Et ut dies festi a vespere usque ad vesperam absque opere servili cum debito honore celebrentur.

BD 2.239]

311

¹*De septima sinodo*², cap. 15

Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus ecclesiis. Negotiationis enim est hoc et turpis commodi proprium, et ab ecclesiastica consuetudine penitus alienum. Audivimus enim ex ipsa dominica voce, quia, nemo potest duobus dominis servire, aut enim unum odio habebit et alterum diligit, aut unum sustinebit³ et alterum contempnet. Unusquisque enim secundum apostolicam vocem quo vocatus est, in hoc debet manere, et in una locari ecclesia. Que enim per turpe lucrum in ecclesiasticis rebus efficiuntur, aliena consistunt a Deo; ad vite vero huius necessitatem studia sunt diversa. Ex eis ergo qui voluerit acquirat corporis opportuna. Ait enim apostolus, Ad ea que mihi opus erant, et his qui mecum sunt ministraverunt manus iste. Et hec quidem in hac servanda urbe. Ceterum in villis que foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

Ctp 2.12.12]

¹ Ne aliquis clericorum in duabus Ecclesiis facile connumeretur *add. as rubr.* M

² De sept. syn. CPD; 7 synodi M

³ et alterum - sustinebit *in mg.* D

312

*Ante discussionem non esse suscipiendos accusatores. Anacletus in tertio decretali*¹

Si² qui sunt vituperatores aut accusatores episcoporum vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus ecclesie audiri, antequam eorum discutiatur estimationis suspicio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia vel odio, vel cupiditate ista presumpserint.³

(*Evaristus ep. 2, ante medium*). *Ctp 1.3.4]* IP 4.59; (2, q. 7, c. Si qui sunt vituperatores).

¹ suo *add.* DM, *om.* CPH. *insc. before rubr.* D

² Si CRPBDM; Hi H

³ Et paulo post *add.* PVB, nec ne *add.* Fr, *om.* CDHM

312A (PVB)

De vitanda precipiti sententia. Eiusdem

Deus omnipotens ut nos a precipitante sententie¹ prolatione compesceret, cum omnia² nuda et aperta sint³ oculis eius, mala tamen Sodome noluit audita iudicare, priusquam manifeste agnosceret que dicebantur. Unde ipse ait, Descendam et videbo

¹ *ss* V

² *corr. fr.* omni V

³ sint PV; sunt B

utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint an non est ita ut sciam. Deus omnipotens cui nichil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt etiam antequam fiant, non ob aliud hec et alia multa que hic prolixitatem uitantes non inseruimus per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret ne precipites in discutiendis et iudicandis negotiis essemus.

Ctp 1.3.5] IP 4.116a; C 2 q 1 c 20a

313

Clericos non esse accusandos¹ a laicis. Telesphorus papa in primo decretali suo omnibus episcopis²

³Sicut laici seculares homines nolunt clericos recipere in accusationibus et infamationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in pulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse et segregata vita, et conversatio clericorum ac⁴ secularium laicorum.

(cap. I). Ctp 1.6.2]

---

¹ esse acc. CPM; acc. esse D

² omn. epp. CRPBDM; *om.* H

³ *text of this cap. and rubric. of next in mg.* V²

⁴ ac PVBDM; a CR

314

Vulgus non¹ recipiendum in accusatione sacerdotum. Paulo post²

Sacerdotes qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt³ obediendi⁴ et timendi, non dilacerandi aut detrahendi, quia a quibus se Domini populus benedici, salvari et instrui cupit, nullatenus eos debet arguere, nec vulgus in eorum accusationem suscipi. Populus enim ab eis docendus est et corripiendus, non ipsi ab eo, quia non est discipulus supra magistrum⁵. Dei ergo ordinationem accusat, qui eos qui ab eo constituuntur sacerdotes accusat vel dampnare cupit.

(in eodem decretali cap. 2). Ctp 1.6.5] (6, q. 1, cap Sacerdotes.)

---

¹ esse *add.* M, *om.* CPBD

² Paulo post PB; *om.* CHD; Et paulo post VD²; Paulo post in eodem decretali M

³ sunt CPM; *om.* D

⁴ [forte obaudiendi] *add.* M²

⁵ (Post pauca.) *add.* Fr

315

Et¹ post pauca². Accusatori non esse credendum qui absentem accusat³

Accusatores et accusationes quas leges seculi non admittunt et nos submovemus, et accusatori omnino non credi decernimus, qui absente adversario causam suggerit ante utriusque partis iustam discussionem. Nec hi qui non sunt idonei suscipiantur ad accusationem, et omnes qui adversus pat res, id est sacerdotes⁴

---

¹ Et CPB; Ibidem M

² Et post pauca *as rubr.* CP, *as text* H; Ibidem post pauca *after rubric* M, *om.* BD

³ Accus. – acc. *om.* H

⁴ [id est, sacerd. abest ab orig.] *add.* Fr

armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes, id est sacerdotes, venerandi sunt, non respuendi, aut accusandi vel insidiandi.

(cap. 4). Ctp 1.6.6]

315A (PVB)

Sacrilegium esse¹ sacerdotes persequi. Pius papa in primo decretali suo²

Sicut qui ecclesiam Dei vastat eiusque predia et donaria expoliat et invadit fit sacrilegus, sic et ille qui eius sacerdotes insequitur sacrilegii reus existit et sacrilegus iudicatur. Et sicut peccatum quod in Deum committitur gravius est quam quod in hominem, sic gravius est sacrilegium agere quam fornicari.

Ctp 1.8.4] cf above 5.243b, below partially in 13.39 (C 17 q 4 c 12)

¹ in add V

² Pius - suo PV; om. B

315B (PVB)

Insidiatores curie tradendos

Si quis sacerdotum vel reliquorum clericorum suo episcopo inobediens fuerit, aut ei insidias paraverit aut contumeliam aut calumniam, et convinci potuerit, mox curie tradatur et recipiat quod inique gessit.

Ctp 1.8.5] cf 5.243c above (C 11 q 1 c 18)

316

Ecclesiis Gallie¹. Finitiva tantum clericorum iudicia², deferenda ad apostolicam sedem³. Eleutherus papa duodecimo loco succedens⁴ Petro apostolo⁵ in primo decretali suo⁶

De accusationibus ergo clericorum de quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad sedem apostolicam deferri, finitiva episcoporum tantum⁷ iudicia huc deferantur, et huius sancte sedis⁸ auctoritate finiantur, sicut ab apostolis eorumque successoribus multorum consensu episcoporum iam diffinitum est. Nec in eorum ecclesiis alii aut preponantur, aut ordinantur, antequam hic eorum iuste terminentur negotia. Quoniam, quamvis liceat apud provinciales et metropolitanos⁹ atque primates eorum ventilare accusationes vel criminationes, non tamen licet diffinire secus quam predictum est. Reliquorum vero¹⁰ clericorum¹¹ apud provinciales et metropolitanos et primates et¹² ventilare et iuste finire licet. Iudicantem tamen oportet cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione discutere,

¹ after decretali suo DM; here CPB

² cler. iud. CPM; iud. cler. D

³ Fin. - sedem CPDM; om. BH

⁴ a add. D, om. CPM

⁵ ap. CPBD; om. M

⁶ El. - suo as insc. PM; in text CBDH

⁷ ep. tantum CPB; tantum (tamen D?) ep. DM

⁸ et (ut Fr) huius sancte sedis CPDM; et huius sedis B

⁹ prov. et met. CPM; met. et prov. D

¹⁰ sacerdotum vel add. D, om. CPM

¹¹ causas add. M, om. CPBD

¹² et CPBD; om. M

interrogandi ac¹³ proponendi adiciendique prebita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium limitata¹⁴ sit pleniter.

(*epistole sue*, c. 2). *Ctp 1.11.1] IP 4.119* Iudicantem - pleniter, 4.136 De accusationibus - iuste finire liceat (3. q. 6, c. *Quamvis*.)

¹³ ac CPM; aut D

¹⁴ limitata CPB*Fr*; imitata DM; liminata H

317

*Non esse iudicandum donec utrinque sit peroratum*¹

Nec litigantibus iudex prius sua velit sententia obviare, nisi quando ipsi iam peractis omnibus nihil habeant² in questione quod proponant, et tamdiu³ actio ventiletur quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogari⁴ oportet, ne aliquid pretermisum forte remaneat, quod adnecti conveniat. Inducie enim non modice ad inquirendum dande sunt⁵, ne aliquid prepropere agi a quacumque parte videatur, quia per subreptionem⁶ multa proveniunt. Nihil tamen absque legitimo et idoneo accusatore⁷ fiat. Nam et Dominus noster Iesus Christus Iudam esse sciebat furem⁸, sed quia non est accusatus, ideo non est eiectus; et quicquid inter apostolos egit, pro dignitate ministerii, ratum mansit. Nam, si leges seculi accusatores requirunt, quanto magis ecclesiastice regule? Docent enim terrestria et humana que sunt⁹ ecclesiastica atque celestia¹⁰. De accusatoribus vero comprovincialibus ita legitur esse statutum.¹¹

(*consequente*). *Ctp 1.11.2] IP 4.103* from Inducie - proveniunt, 4.104 from Litigantibus - conveniat, cf 4.115 from Dominus noster - permansit, *IP 4.119b* has rubric, *IP 4.119A* has text from Nec litigantibus - conveniat (3. q. 3, *Inducie non mod.*) (2. q. 1, c. *Nihil contra*.)

¹ Non - per. CPD; *om.* with no break BH; Non - per. Ibidem M

² *corr. fr.* -eat P

³ *after corr.* P

⁴ -ari CPBD; -are M

⁵ ad inq. dande sunt CPM; dande sunt ad inq. D

⁶ subr- CPM; prer- D

⁷ accusatore CPM; auctore D

⁸ sc. fur. CPBD; fur. sc. M

⁹ sunt CPB; D?; sint M

¹⁰ eccl. atque cel. CPM; cel. atque eccl. D

¹¹ De accusatoribus - statutum as first sentence of c 318 M; here CPVBD, B running cc 317-8 together

318

*Intra provinciam exerendas pulsati actiones*¹

²Si quis super quibuslibet criminibus quemlibet clericum pulsandum crediderit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerceat actiones, nec estimet eum alibi aut longius ad iudicium protrahendum. Illi vero qui pulsatus fuerit, si iudicem suspectum habuerit, liceat appellare.

(*cap. 3, et in epist. 1 Felicis I*). *Ctp 1.11.3] (3. q. 6, c. Si quis clericus.)*

¹ Intra prov. exerendas (exercendi D) puls. act. CPD; *om.* BH with no break; Intra prov. exercendas puls. act. Idem M

² M adds last sentence of c 317 here.

319

*Non esse iudicandum de absente*¹

Caveant etiam iudices ecclesie, ne absente eo cuius causa ventilatur, sententiam proferant; quia irrita erit, imo et causam in sinodo pro facto dabunt. Proditoris vero nec calumnia nec vox audiat. Nemo enim debitorem amplius potest² cognoscere, quam ille qui iniuriam eiusque³ sustinuit nequitiam.
(*ex conc. Carth. IV, c. 30*).Ctp 1.11.4] IP 4.87-8a (3, q. 9, c. Caveant iudices.)

¹ Non - abs. CPD; om. BH; Non - abs. Idem add. M

² potest CPM; debet D

³ tulit calumpniam vel add. D, om. CPHM

320

*Quod laici non debent*¹ *clericos accusare. Fabianus in secundo decretali*² *orientalibus episcopis*³

Sicut sacerdotes vel reliqui clerici⁴ a secularium laicorum⁵ excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi et alienandi criminatione. Et, sicut isti ab illis, ita et illi ab istis non recipiantur; quoniam, sicut Domini sacerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum⁶, ita et litigatio; quia servum Dei non oportet litigare.⁷ Hec ideo presumpsimus⁸ ut cognoscatur ab his quibus incognitum est, quia et sacerdotes quos sibi Dominus de omnibus ascivit, et suos esse voluit, non sunt leviter tractandi, nec lacerandi, vel⁹ temere accusandi, aut reprehendendi, nisi a magistris suis; quoniam eorum causas sibi Dominus reservare voluit, et suo iudicio iudicari¹⁰.
(*cap. 2*).Ctp 1.18.5] IP 4.61 to litigare (2, q. 7. c. Sicut sacerdotes.)

¹ -ent CPBD; -eant M

² suo add. DM, om. CPH

³ Fab. - ep. CPDHM; om. B

⁴ rel. cl. CPBD; cl. rel. M

⁵ laicorum CPDM; om. Fr

⁶ conv. ab eorum CVBDM; conversatione ab eorum P; ab eorum conv. Fr

⁷ (Post pauca) add. Fr

⁸ presumpsimus CPBDM; premisimus Fr

⁹ vel CPBDM; nec Fr

¹⁰ [vindicare] add. Fr

¹321*Item*². *De ordine cause et numero personarum*³

Nullus unquam presumat accusator simul esse et iudex, et testis; quoniam in omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est iudices electos, et accusatores, ac defensores, atque testes⁴. Similiter statuentes apostolica auctoritate iubemus ne pastorem suum oves que ei commisse fuerant⁵, nisi in fide erraverit, reprehendere audeant; quia facta prepositorum oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum.
(*ibidem non ita procul a fine*). Ctp 1.18.6] cf IP 4.81a (var.) (4, q. 4, c. Nullus unquam.)

¹ H to defensores et testes only

² after personarum M

³ De - pers. CPDM; om. B

⁴ ac def. atque test. CRPDM; et def. atque test. B; atque def. et test. H (*which ends c. here*)

⁵ -ant CPBD; -int M

322

Item. Non esse contreundum¹ auctoritati²

Qui vero³ omnipotentem Deum metuit, nec contra evangelium, nec contra apostolos, nec contra prophetas, vel sanctorum patrum instituta agere aliquid⁴ ullo modo consentit.

(*Ibidem paulo post*) Ctp 1.18.7] (11, q. 3, c. Qui omnip.)

¹ contraeundum CP; contrahendum D; contradicendum M

² Item - auct. CPDM; om. B; Item - auct. Ibidem Fr

³ vero CPBD; om. M

⁴ ag. al. CPBD; al. ag. M

323

De pulsatis¹. Idem in tertio decretali²

Pulsatus ante suum iudicem³ causam dicat, et non ante⁴ suum iudicem⁵ pulsatus si voluerit taceat, et ut pulsatis quotiens appellaverint⁶ inducie dentur.

(*ad Hilarium episc., c. 3*). Ctp 1.18.10] IP 4.123a ([C 3] q. 6, c. Pulsatus.)

¹ ubi respondere debeant, ubi non add. M

² suo add. DM, om. CPB

³ suum iud. CPBD; iud. suum M

⁴ non ante CPD; ante non M

⁵ causam dicat – iudicem ss V

⁶ -erint CPM; -erit D

324

De conviciis¹

Si quis ergo iratus crimen aliquod cuilibet temere obiecerit², convicium non est pro accusatione habendum sed permissio tractandi spatio id quod iratus dixit per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse³ resipiscens que pro iracundia dixit iterare aut scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur⁴. Omnis ergo qui crimen obicit⁵, scribat se probaturum. Revera ibi semper causa agatur, ubi crimen admittitur⁶. ⁷Et qui non probaverit quod obiecit, penam quam intulerit, ipse patiatur. (*ibidem, paulo post*). Ctp 1.18.11-12] (2, q. 3, c. de peniten., dis. 1, ca. Si quis iratus.) IP 4.74-5 (C 3, q. 6, c. Qui crimen.)

¹ De conv. CPH; om. BD; De conv. pro accusatione non habendis. Idem M

² tem. ob. CPM; obie<ce>rit tem. D

³ fortasse CPD; forte M

⁴ De talione add. in mg. P

⁵ obic- CPM; obiec- D

⁶ adm- CPM; comm- D

⁷ De talione as rubr. in text add. C, in mg. P

325

De alieno iudicio. Cornelius papa in secundo decretali suo¹ Rufo episcopo²

Nullus sacerdotum causam suam alieno committat³ iudicio, nisi ad sedem apostolicam fuerit appellatum; sed unusquisque provinciales iudices et notos habeat, nisi aliquam vim temerarie multitudinis illic tumuerit; aut infestos vel suspectos inibi iudices habuerit; pro quibus causis ad maioris auctoritatis iudices, et ad alias provincias appellare et venire concessum est. Omnia ergo que adversus absentes in omni negotio aut loco aguntur, aut iudicantur, omnino vacuentur; quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex dampnat.

(cap. 2). Ctp 1.19.2-3] (3, q. 9, c. Omnia que.)

¹ suo CDHM; om. PV

² Corn. - ep. CPDM; om. B

³ al. comm. CPM; comm. al. D

326

¹Episcopis tam Gallis quam Hispanis². Sententiam cassam in absentem³. Quod qui crimina intendunt per se accusare debeant⁴

Lucius papa vigesimus primus a Petro, in primo decretali suo. Constitui placuit ut criminationes maiorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint, et actis docuerint publicis omni se carere suspicione, atque inimicitia et irreprehensibilem fidem ac conversationem ducere. Unde placuit ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos ubi maior est auctoritas, si fuerit provocatum, audientia non negetur.

(cap. 2). Ctp 1.20.1] for end see above 3.140a (2, q. 7, c. Criminationes.) (2, q. 6, c. Placuit ut.)

¹ Omnibus add. M

² Gallis - Hispanis CPB; Galliae - Hispaniae M. Ep. - Hisp. here in CP, at end of insc. D?M

³ Sent. cassam (Sententie causa D) - absentem CPD; om. VBHM

⁴ Quod - debeant in mg. P, in text CVM, om. BH, obscured in D

327

Que¹ accusationes recipi non debeant. Stephanus papa² in secundo decretali omnibus episcopis³

Accusatores et⁴ accusationes quas seculi leges non recipiunt, et antecessores nostri prohibuerunt, et nos submovemus. Nullus enim alienigena aut accusator eorum fiat, aut iudex. Item.⁵ Repellantur habitantes cum inimicis et omnes laici quia infestationem blasphemie affectio amicitie⁶ incitare solet. Nec illi in vestra sunt suscipiendi⁷ accusatione, qui vos in sua nolunt recipere infamatione. Nullus enim anathema suscipiatur⁸ nec a quoquam credantur que ab eis vel dicuntur vel

¹ Que CPHM; Quod D

² I add. M

³ omn. epp. CPH; obscured D; suo M. Steph. - epp. om. B

⁴ et CPD?HM; vel B

⁵ (Idem supra, c. 315.) add. Fr

⁶ amic- CPB; inimic- DM

⁷ sunt susc. CPB; susc. sunt DM

⁸ an. susc. CPB?D; anathematizatos suscipiat M

conscribuntur⁹. Eos dico anathematizatos esse, quos episcopi sui¹⁰ scriptis anathematizaverunt aut eorum statuta anathematizant.

(cap. 3). Ctp 1.21.4] IP 4.79 from Nullus alien. - aut iudex, IP 4.62 from repellantur - infamazione, IP 4.71 from Nullus anathema to end; (3, q. 5, c. Accusatores.) (3, q. 4, c. Nullus anathem.)

⁹ conscrib- CPM; scrib- D

¹⁰ sui CPBDM; suis Fr

¹328

Quod per scriptum tantum² nullus sit accusandus³

Per scripta enim nullius accusatio suscipiatur, sed propria voce, si legitima et condigna accusatoris persona fuerit, presente videlicet eo quem accusare desiderat, quia nullus absens aut accusari potest. aut accusare.

(cap. 4). Ctp 1.21.5] cf above 5.293a; IP 4.53 (2, q. 8, c. Per scripta.)

¹ H to accusare desiderat only

² tantum CPDM; om. Fr

³ Idem add. M; Quod - acc. CPD; om. with no break BH

329

Paterno coepiscopo¹. De incertis iudiciis²

Felix papa XXV³ a Petro, in primo decretali suo. In re dubia certa non iudicetur sententia, nec ullum iudicium nisi ordinabiliter habitum teneatur. Si quis super qui buslibet criminibus clericum pulsandum crediderit, in provincia in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerat⁴ actiones, nec estimet eum accusator alibi aut longius pertrahendum ad iudicium. **330.** ⁵Ille vero qui pulsatus fuerit, si iudices suspectos habuerit, liceat⁶ appellare primates.

(Proxime post. Idem supra habetur, c. 318.) Ctp 1.24.1-2] cf above 5.267

¹ Pat. coep. after iudiciis D, after decretali suo M

² De inc. iud. CPDM; om. B

³ XXV CP; XV DM

⁴ [al. exerceat] add. Fr

⁵ No break CPB; Ubi facienda sit discussio add. D; De appellatione eius qui iudices suspectos habet. Idem add. M

⁶ -eat CPD; -et M

331

¹*Idem episcopis Gallie² in secundo decretali³. Que accusationes non sunt admittende⁴*

Infamis enim persona nec procurator potest esse, nec cognitor. Absente vero adversario non⁵ audiatur accusator, nec sententia absente parte alia a iudice dicta ullam obtinebit firmitatem. Neque⁶ absens per alium accusare aut accusari potest, nec

¹ Ubi facienda sit discussio add. P; Item de eodem add. M; om. CBD

² Gallie CPM; om. D

³ suo add. DM, om. CPB

⁴ Que acc. - sunt (sint CD) admitt. CPBD (BDH before Idem); Et quae acc. non sint recipiendae M before Idem

⁵ non CPM; nec D

⁶ lacuna follows C

affinis testis admittatur. Neminem ergo exhiberi de provincia⁷ ad provinciam, vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem iudicis ad quem fuerit appellatum, id est ut auctor⁸ semper rei⁹ forum sequatur. Si quis autem iudicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat, quam nulli oportet negari. Peregrina vero iudicia generali sanctione prohibemus, quia indignum est ut ab externis¹⁰ iudicetur, qui comprovinciales et a se electos debet habere iudices.

Ctp 1.24.7] cf above 5.248d; IP 4.78 to cognitor (3, q. 7, c. Infamis.) (3, q. 9, c. Absente.) (3, q. 6, c. Peregrina.)

⁷ de prov. in mg. P

⁸ auct- CPBD; act- M

⁹ semper rei CPM; rei semper D

¹⁰ corr. fr. extremis P

332

De¹ vinculo inscriptionis

Eutichianus² episcopus per Siciliam. Accusationis ordinem talem et didicimus³, et servari iubemus, id est si quis clericorum in crimine impetitur, non statim reus estimetur qui accusari potuit, ne subiectam⁴ innocentiam faciamus. Sed quisquis⁵ ille est qui crimen intendit, in iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis estimatione potiatur⁶. Nec fore sibi noverit⁷ licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.

(epist. 2, c. 2). Ctp 1.25.1a] IP 4.76 (2, q. 8, c. Quisquis.)

¹ ordine accusationis et add. M

² Eut- CHM; Eeut- P; Lut- V; Aut- B; Lu.... D; papa add. M, om. CPBD?

³ didic- CPM; dic- D

⁴ subiectam CPBD; suspectam M

⁵ quisquis CPM; si quis D

⁶ [patiatur, ne forte, orig.] add. Fr

⁷ Nec (corr. fr. Ne P) fore sibi nov. CPV; Nec forte sibi nov. B; ? D; Nec fore nov. sibi M

333

Qui non sint admittendi ad accusationem¹

Heretici enim² omnes, et suspecti, et excommunicati, homicide quoque atque malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, et qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad³ sortilegos magosque concurrerint⁴, nullatenus ad accusationem sunt admittendi. Nulli infami unquam atque⁵ sacrilego de quocumque negotio liceat adversus religiosum Christianum⁶, quamvis humilis servilisque persona sit, testimonium dicere⁷, nec de qualibet ratione vel inscriptione Christianum impetere.

(Proxime post) Ctp 1.25.1b] IP 4.92 from Nulli unquam infami; C 3 q 4 c 11 as IP

¹ As here CDM (M adding Idem); Qui - accus. at foot of leaf, with no break P; no rubr., no break VBL

² enim CPBD; om. M

³ ad CPB; om. DM

⁴ concurrerint CPB; occurrerint D; consuluerint M, [ad sortilegos magosque concurrerint] add. M²

⁵ atque CPB; aut DM

⁶ rel. Chr. CPM; Chr. rel. D

⁷ dicere CPM; dare D?

334

*Sub quot testibus cuiusque ordinis accusatio fieri debeat. Ex sinodalibus gestis
Silvestri pape¹*

Presbiter autem cardinalis nisi in quadraginta quatuor testibus non dampnabitur. Diaconus cardinarius² constitutus urbis Rome, nisi in XXXVI non condemnabitur. Subdiaconus, acolitus, exorcista, lector, ostiarius³ nisi sicut scriptum est in sex⁴ testibus⁵ condemnabitur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint⁶ infamia, uxores, et filios habentes, et omnino Christum predicantes⁷. Testimonium clerici adversus laicum nemo recipiat⁸. Nemo enim clericum quemlibet⁹ in publico¹⁰ examinare presumat, nisi in ecclesia. Nemo enim clericus vel¹¹ diaconus aut presbiter propter quamlibet¹² causam intret in curiam, nec ante iudicem¹³ cinctum causam dicere presumat, quoniam omnis curia, a cruore dicitur et immolatione simulacrorum. Et si quis clericus accusans clericum in curiam introierit, anathema suscipiat.

Ctp 1.31B] cf above 5.264, IP 4.91

¹ Sub - pape CPDHM; om. B

² -arius CPBD; -alis M

³ non add. ss C²

⁴ sex CPBDH; septem M

⁵ non add. M, om. CPBD

⁶ sint CPM; om. D

⁷ predicantes CPBD; timentes [praedicantes] M

⁸ rec- CPM; susc- D

⁹ after examinare D

¹⁰ aut add. D, om. CPM

¹¹ vel CPM; aut D

¹² quaml- PVDH; queml- CB

¹³ quemquam add. D, om. CPM

335

Anastasio et Egiptiis¹. De petendis induciis, cap. 14

Felix papa in primo decretali suo. Cum ad iudicium venerit quis², si voluerit et necesse fuerit, inducie ei petenti a patribus constituite absque impedimento concedantur, et iudices a se electi tribuantur.

Ctp 1.33.1a] IP 4.98

¹ An. et Eg. here CPBDH, after decr. suo M; Athanasio Alexandrino episcopo et c' add in mg. H²

² ven. quis CPBD; quis ven. M

*Qui timet locum tutum sibi eligat*³

Ut in loco unde est ille qui accusatur, aut, si ibi aliquam temerarie multitudinis vim⁴ metuerit, locum sibi congruum eligat quod⁵ absque timore suos, si necessitas exposcerit, testes habere, et absque impedimento suam canonice sententiam finire⁶ valeat, quia multa per subreptionem evenire solent.

(*Felix II, ep. 1, c. 8*). *Ctp 1.33.1b*] *IP 4.99*

³ Qui timet - eligat CRP (CR in mg.); om. with no break, BDM

⁴ before temerarie D

⁵ sibi congruum eligat quod CPBD; eligat sibi congruum quo M

⁶ sent. fin. CPM; fin. sent. D

336*De differentia ecclesiasticae et secularis cause, cap. 17. Item*¹

Non ita in ecclesiasticis agendum² negotiis est, sicut in secularibus. Nam in secularibus, postquam³ legibus vocatus⁴ venerit⁵, et in foro decertare ceperit aliquis, non licet ante peractam causam recedere⁶. In ecclesiasticis vero dicta causa recedere licet, si necesse fuerit, aut si se pregravari viderit⁷.

(*Eutych. pap., epist. 2, episcopis per Siciliam*). *Ctp 1.33.2*] *IP 4.100*; (2, q. 6, c. *Non ita.*)

¹ cap. 17. Item (Idem H) CPBH; cap. 17 D; Idem cap. 17 M

² in eccl. ag. CPHM; ag. in eccl. D

³ postquam CPM; priusquam D

⁴ leg. voc. CPM; voc. leg. D

⁵ ven. CPDM; fuerit B; quis venerit *Fr*

⁶ causam rec. CPM; rec. causam D

⁷ -erit CVBDLHM; -eri P

337*Ex epistola decretali. De non commiscendis*¹ *personis cause*²

Damasus papa Stephano archiepiscopo Mauritanie³ salutem⁴. Nullus introducatur personaliter ad causam, sed accusatores et accusati equa audiantur ratione, iuxta quod⁵ ordo exigit. Accusatores vero et iudices non idem sint⁶, sed per se accusatores, per se iudices⁷, per se testes, per se accusati⁸, unusquisque in suo ordinabiliter ordine. Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet iudicari vel dampnari, cum et seculi leges hec⁹ retineant.

(*ep. 4, c. 7*). cf *4L 4.63*; *Ctp 1.35.1*] *IP 4.80* from Accusatores et iudices - ordin. loco, *IP 4.77*, Inscriptio - end; (4, q. 4, c. *Nullus introducatur.*)

¹ comm- CP; perm- M

² Ex ep. dec. De - causae CPV; Ex ep. decr. BH; De - cause. Ex - dec. D; De non - causae. Ex ep. dec. Damasi papae ad Steph. arch. Maur. M

³ Dam. - Maur. as *inscr.* M

⁴ sal. CPBD; om. M

⁵ gestorum *add. Fr, om.* CPBDM

⁶ sint CPM; sunt D

⁷ per se iud. CPM; iud. per se D

⁸ after *corr.* P

⁹ hec CPBM; hoc D; hec eadem *Fr*

338

Epistola Bonefacii pape ad episcopos Gallie de Maximo episcopo diversis criminibus accusato¹, cap. 1

Bonefacius episcopis Gallie². Decrevimus vestram debere intra provinciam esse iudicium, et congregare³ synodum ante diem Kalendarum Novembrium, ut, si adesse voluerit, Maximus presens, si confidit, ad obiecta respondeat⁴. Si vero adesse neglexerit, dilationem sententie de absentia non lucretur. Nam manifestum est confiteri eum⁵ de crimine, qui indulto et totiens delegato iudicio, purgandi se occasione non utitur.

(Bonif. I, ep. 2). Ctp 1.40.1] cf above 5.271; IP 4.105 as ID 5.271; (3, q. 9, c. Decernimus.)

¹ Ep. - Galliae de - accusato CPBD; De Max. ep. Ep. (Ex ep. Fr) Bon. - Galliae M

² Bon. ep. Gall. om. H

³ -are CPDM; -ari Fr

⁴ corr. fr. -eant P

⁵ conf. eum CPM; eum conf. D

339

De abiciendis familiaribus inimicis. Leo episcopus¹ Anatolio episcopo

Illud sane plurimum mihi² displicere significo, quod inter ditionis tue clericos³ quidam esse dicuntur, qui adversariorum conibeant⁴ pravitati, et vesani⁵ vasis misericordie vasa misceantur, quibus investigandis et severitate congrua coercendis debet diligentia tua vigilanter insistere, ita ut his quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscissio. Oportet enim nos evangelici meminisse mandati, quo ab ipsa Veritate precipitur, ut si nos oculus, aut pes, aut dextera scandalizaverit manus, a compage corporis auferatur, quia melius sit his in ecclesia⁶ carere membris quam cum ipsis in eterna ire supplicia. Nam superfluo extra ecclesiam positus resistimus, si ab his qui intus sunt, in eis quos decipiunt, vulneramur. Abicienda prorsus pestifera hec a sacerdotali vigore patientia est, que sibimet peccatis aliorum parcendo non parcat.

(epist. 76). Ctp 1.43.2] (24, q. 3, c. Illud sane.)

¹ ep. CPBDH; papa M

² plur. mihi CPBH; mihi plur. DM

³ [iurisdictionis tuae clerici] add. M²

⁴ conibeant CP; conniveant D; convenient M, [conniveant] add. M²

⁵ vesani CPB; vesaniae M, [irae] add. M²

⁶ his in eccl. CPM, [saeculo] add. M; in eccl. his D

340

Episcopum accusatum non esse deserendum ante exitum cause¹. In quinta synodo Simmachi pape

Nonne directa verba sunt² canonum, quicumque clericorum ab episcopo suo ante sententie tempus pro dubia suspicione discesserit, manifestam eum manere censuram?

(ex lib. Ennodii, in IV syn.). Ctp 1.48.1] (8, q. 4, c. Nonne directa.)

¹ ante exitum causae CPD; a suis ante finem causae M

² verba sunt CPDH; sunt verba M

341

In eadem de eodem¹

Lex ecclesiastica pontificem ab aliis accusatum, priusquam sub luce obiecta constiterint, exigit non relinqui.

(*proxime post*). Ctp 1.48.2]

¹ In - eodem CPD; De eodem in eadem M

342

Natali episcopo Salonitano Gregorius.¹ De invasione alterius archidiaconatus²

Eum qui contra iustitie regulam in archidiaconatum alterius se provehi consensit, ab eiusdem archidiaconatus honore deponimus. Qui si ulterius in loco eodem ministrare presumpserit, se participatione communionis sacre noverit esse privatum.

(*lib. II, indict. 10, ep. 14 et 16*). Ctp 1.55.62] (7, q. 1, c. *Eum qui contra*.)

¹ Nat. ep. Sal. Greg. CRPBD; Greg. Nat. ep. Sal. HM

² De - archid. CR(mg.)PD; om. BH; De depositione eius qui archidiaconatum alterius invaserat. M

343

Quod nullam vim habeant iniusta iudicia¹ vel incerta. Idem² Iohanni defensori³, cap. 40⁴

Quod quidam frater de falsis se capitulis accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed iniuste se asserit condemnatum, diligenter querendum est, primo, si iudicium ordinabiliter est habitum, si alii accusatores⁵, alii testes fuerunt⁶; deinde causarum qualitas, si digna exilio vel depositione fuit, si eo presente sub iureiurando contra eum testimonium dictum est, si scriptis actum est, si ipse licentiam respondendi ac⁷ defendendi se habuit⁸. Sed et de personis accusantium ac testificantium subtiliter querendum est cuius conditionis, cuiusve opinionis, et ne inopes sint, ne forte aliquas contra prefatum pastorem inimicitias habuissent, utrum testimonium ex auditu dixerint, aut certe specialiter se scire testati sunt, si scriptis iudicatum est, et partibus presentibus sententia recitata est. Quod si forte hec solempniter acta non sunt, neque causa probata est, que exilio vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocetur.

(*lib. XI, c. 50, vel epist. 52*). Ctp 1.55.79] IP 4.82, cf 4.94 (2, q. 1, c. *In primis*.)

¹ in. iud. CPHM; iud. in. D

² vel incerta. Idem CPD; om. M

³ Gregorius *add.* M, *om.* CPD

⁴ cap. 40 CPHM; *om.* D?

⁵ alii acc. ss P

⁶ -unt CP; -int DM

⁷ ac CPM; aut D

⁸ habuit CPM; habuerit D

344

Ut singulis personis singula ecclesie tribuantur officia

Gregorius omnibus episcopis¹. Singula ecclesiastici iuris officia, singulis quibusque personis, singulatim debere committi iubemus. Neque enim uni quamlibet exercitate persone uno tempore duarum rerum officia committenda censemus². Quia si totum corpus oculus, ubi auditus? Sicut enim varietas membrorum per diversa officia³ et robur corporis servat, et pulchritudinem representat, ita varietas personarum nihilominus per officia distributa, et fortitudinem et venustatem sancte Dei ecclesie manifestat. Et sicut indecorum est ut in corpore humano alterutrum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium simulque turpissimum, si singula rerum ministeria, personis totidem non fuerint distributa.

(apud Ioan. diaconum in Vita B. Gregorii, n. 54). Ctp 1.55.80] (Dist. 89, c. Singula ecclesiastici.)

¹ Greg. - epp. as insc. M

² comm. cens. CPVB; cens. comm. M

³ committenda censemus. Quia – officia in mg. P

344A (CRPVBL)

Idem Andree Tarentino episcopo. De incertis iudiciis¹

Habuisse te concubinam manifesta veritate comperimus, et te illius criminis participationem habere de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed² quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse iudicium, hoc tue conscientie committendum elegimus. Qua de re si in sacro ordine constitutus eius te permixtione recolis³ maculatum sacerdotii honore deposito ad administrandum nullomodo presumas accedere, sciturus in anime tue periculo ministrare, et Deo nostro te sine dubio reddere rationem, si huius sceleris conscius in eo quo es ordine celans veritatem permanere volueris.

Ctp 1.55.81] cf above 5.310 (D 33 c 7)

¹ De inc. iud. CPV; om. B

² et add. B, om. CPV

³ -lis CVB; -li P

345

Ex prima epistola¹ Clementis². Ubi fieri³ debeant iudicia ecclesiastica⁴

Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores seculi non iudicentur, sed apud presbiteros ecclesie quicquid illud est dirimatur, et omnimodo obediant statutis eorum.

(post initium). Ctp 1.1.6] (11, q. 1, c. Si qui ex fratribus.)

¹ prima ep. CPBM; ep. prima BH

² insc. after rubric M

³ fieri CVBDM; fueri P

⁴ iud. eccl. CPV; ? D; eccl. iud. BHM

¹346*Calixtus in secunda epistola². De conspiratione³*

Conspirationum vero crimina vestris in⁴ partibus vigere audivimus, et plebes contra episcopos suos conspirare nobis mandatum est. Cuius criminis astutia non solum inter Christianos abominalis est, sed etiam inter ethnicos, et ab exteris legibus prohibita. Et idcirco huius criminis reos non solum ecclesiastice, sed etiam seculi dampnant leges. Et non solum conspirantes, sed etiam consentientes eis. Antecessores vero nostri cum plurima turba episcoporum, quicumque eorum in sacerdotali honore sunt positi, aut existunt clerici, honore quo utuntur carere preceperunt, ceteros vero communione privari, et ab ecclesia extorres fieri iusserunt, omnesque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, et non solum facientes, sed et eis consentientes⁵. Iustum est enim ut qui divina contempnunt mandata, et inobedientes patrum existunt iussionibus, severioribus corrigantur vindictis, quatenus timorem ceteri habeant talia committere, et Deus gaudeat fraternitate ac concordia, et cuncti sumant severitatis ac bonitatis exemplum. Nam, si (quod absit) ecclesiasticam sollicitudinem vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, et animabus fidelium profecto nocebitur. Hi vero in nullius sunt accusatione recipiendi, nec eorum vel anathematizatorum vox, ullum nocere aut accusare potest.

(cap. 1). Ctp 1.14.12] cf below 12.85, 14.23 (11, q. 1, c. Conspirationum.) (23, q. 3, c. Iustum est.) (3, q. 4, c. Conspiratores.)

¹ H ends at sed et eis conconsentientes.

² insc. after rubric M

³ conspiratione CPBD; abominabili crimine conspiracy M

⁴ vestris in CPD; in vestris M

⁵ H ends cap. here

347

De modo accusandi. Damasus papa¹ in secunda epistola

Habetur quoque in decretis patrum, sancitum non fore canonicum, quemquam sacerdotum iudicare vel dampnare, antequam accusatores canonice examinatos presentes habeat, locumque defendendi accipiat, id est inducias ecclesiasticas ad abluenda crimina et cetera, nec extra propriam fiat provinciam prima discussionis accusatio, sine apostolica preceptione, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri, quoniam et antiqua docet hoc patrum regula; in qua et imperialia pariter statuta concinunt².

(epist. 4, c. 8). Ctp 1.35.3] (3, q. 9, c. Habetur.)

¹ papa CPD; om. M

² stat. conc. CPM; conc. stat. D

348

Item idem¹ in ultima epistola de modo accusandi²

Qui accusare alium³ elegerit, presens per se et non per alium accuset, inscriptione videlicet premissa. Neque ullus unquam iudicetur, antequam legitimos accusatores presentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

¹ idem CVBD; idem dicit P²; dicit P

² Item - accus. CPBD; Item - epist. de eodem H; De eadem re. Idem in epistola ultima M

(*epist. 7, ad episc. Italie*). *Ctp 1.35.4]* (3, q. 9, c. *Qui accusare*.)

³ acc. al. CPHD; al. acc. M

349

*De curialibus non clericandis*¹. *Innocentius Vitricio Rothomagensi archiepiscopo*

Preterea frequenter quidam ex fratribus nostris² curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt, quibus postea maior tristitia cum de revocandis eis aliquid ab imperatore precipitur, quam gratia nascitur de adscito. Constat enim eos in ipsis muniis³ voluptates exhibere, quas a diabolo inventas esse non dubium est, et ludorum aut munerum⁴ apparatus aut preesse, aut forsitan interesse. Si certe in exemplum sollicitudo et tristitia fratrum, quam sepe pertulimus, imperatore presente, cum pro his sepius rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognovisti, quibus non solum inferiores clerici ex curialibus, verum etiam iam ex sacerdotio constituti, ingens molestia ut redderentur, instabat.

(*epist. 2, c. 11*). *Ctp 1.38.22]* (*Dist. 51, c. Preterea frequenter*.)

¹ non cler. CPD; ad clerum non promovendis M

² nostris CPH; ? D; vestris M

³ [mimis] *add.* M

⁴ munerum CP; numerum DM, [mimorum] *add.* M

349A (PVB)

*Idem Exuperio Tholosano inter cetera. De iis*¹ *qui tormenta exercuerunt*

Quesitum etiam est super his² qui post baptismum administraverunt et aut tormenta sola exercuerunt aut etiam capitalem protulere sententiam. Nichil de his legimus a maioribus definitum. Meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ut hactenus servatum est sic habeamus ne aut disciplinam avertere aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur.

Ctp 1.38.23] *cf 10.94 below (C 23 q 4 c 45)*

¹ iis P; his VB

² his VB; iis P?

350

*Idem Rufo et Eusebio Macedonibus episcopis*¹. *Cur recepti sunt a Bonosianis et Catharis et Novatianis ordinati*²

Sacerdotum summa deliberatio hec fuit³, ut quos Bonosus ordinaverat⁴, ne cum eodem remanerent, ac ne fieret non mediocre scandalum, ordinati reciperentur. Vicimus (ut opinor) ambigua. Iam ergo quod pro remedio ac necessitate temporis

¹ Id. - ep. CPDM; *om.* B

² Cur - ordinati CPD; *om.* B; Quod id quod necessitas reperit pro remedio, cessante necessitate, delet [debet *Fr*] utique cessare M *before insc.*

³ hec fuit CRPBDM; fuit hec H

⁴ -na- ss D

statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres quas ab apostolis aut apostolicis traditas ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his, qui eam audire consuerunt. Sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate, debet utique cessare pariter quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad presens fieri tempus impellit. Sed canones apud Niceam constituti de Novatianis fieri permiserunt. Prius ille canon a patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere, vel quid, vel qualiter ab eisdem sensum sit vel preceptum.⁵ De his, inquit, qui nominant seipsos catharos, id est mundos, et aliquando veniunt ad catholicam ecclesiam, placuit sancte et magne synodo ut accepta manus impositione, sic maneant in clero. Possumus vero dicere de solis hoc Novatianis esse preceptum, nec ad aliarum hereseon clericos pertinere. Nam, si utique de omnibus ita definirent, addidissent a Novatianis, aliisque hereticis revertentes debere in suum ordinem recipi. Quod ita non esse, etiam illud maxime quod de Paulianistis dictum est, poterit confirmare, a quibus venientes etiam baptizari precipiuntur. Numquidnam cum de Paulianistis⁶ iubent, omnes qui⁷ ab hereticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi? Quod cum nullus audeat facere, de ipsis tantum esse preceptum ratio ipsa demonstrat.

(*epist. 22, c. 5*). *Ctp 1.38.27*] (*1, q. 7, c. Quod pro remedio.*) (*1, q. 1, c. Quod pro necessitate.*)

⁵ (Can. 8, Nic. syn.) *add. Fr*

⁶ dictum est poterit – Paulianistis *in mg. P*

⁷ *ss P*

351

¹Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt² sponsionem, inter bigamos censeantur.

(*conc. Ancyr. sub Sylvestro, c. 18*). *Ctp 2.2.8a*] (*27, q. 1, c. Quotquot.*)

¹ De his qui virginitatis sponsionem irritam faciunt. Idem *add. M*; *large initial and break CB*; *large initial but neither break nor rubric PV*, *neither large initial nor break D*

² -iunt CPM; -iant D

352

Ex concilio Eliberitano. De peregre baptizatis¹, cap. 23²

Omnes qui peregre fuerint baptizati, eo quod eorum minime sit cognita vita, placuit ad clerum non esse promovendos in alienis provinciis.

Ctp 2.30.7] (*Dist. 98, c. Omnes qui.*)

¹ De per. bapt. *before* Ex conc. M

² 23 CPD; 24 M

353

Gelasius Martirio et Iusto episcopis. De servis sine consensu dominorum ordinatis¹

Actores² siquidem³ illustris viri filii nostri Amandiani graviter conqueruntur homines suo iuri debitos⁴, alios adhuc⁵ clericos, alios iam diaconos ordinatos, cum

¹ *rubr. before insc. M*

² Act- CPHM; Auct- D

³ *lacuna follows C*

non solum post modernum, quod tantorum collectione pontificum⁶ sub omnium saluberrime provisionis assensu constat esse perfectum, huiusmodi personas suscipere non debere⁷, verum etiam, si qui forte in divine cultum militie, ante fuerint ignorantia faciente suscepti, eliminare prorsus, et exutos religioso privilegio ad dominorum⁸ possessiones⁹ iusta debuerint admonitione compelli. Et ideo, fratres charissimi, eos quos supradicti viri actores in clericatus officio monstraverint atteneri¹⁰, discussos et obnoxios ac probatos custodito legum tramite sine intermissione restituere¹¹, ita ut si quis iam presbiter reperitur¹², in eodem gradu peculii sola amissione permaneat. Diaconus vero aut vicarium prestat, aut si non habuerit, reddatur. Residua officia sciant¹³ neminem posse ab obnoxietate, si convincitur, vindicari, quatenus hoc¹⁴ ordine custodito nec dominorum iura nec privilegia ulla ratione turbentur.

CB Gel.15; Ctp 1.46.26] IP 3.164

⁴ deb- CP; ded- DM

⁵ alios adhuc CPM; adhuc alios D

⁶ coll. pont. CPD?; pont. coll. M

⁷ suscipere non debere CP; non debere suscipere D; suscipi non debere M

⁸ in *add.* D, *om.* CPM

⁹ -ses- ss P

¹⁰ atten- CPBD; attin- M

¹¹ -ue CPD; -uite M

¹² *after corr.* C

¹³ *corr. fr.* sciat P

¹⁴ hoc CPD; *om.* M

354

Gelasius Herculentio, Stephano et Iusto episcopis. De eadem re¹

Nuper² etenim actores illustris femine Placidie³ petitorii oblatione conquesti sunt, Sabinum Marcellianensis sive Cusilinis⁴ urbis antistitem, Antiochum servum iuris patrone sue absentis domine occasione captata, ad presbiterii honorem usque perductum, eiusque fratrem Leontium clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, fratres charissimi, inter supradictos⁵ actores, et eos qui conditionis extreme repetuntur obiectam⁶, cognitionem⁷ vobis nostra⁸ auctoritate deputamus⁹, ut, omni veritate discussa, si revera obiectam sibi maculam iustitie, refragationis non potuerit ratione diluere, Leontium clericum, quem gradus prefinitus legibus non defendit, ad sequendam cognitionis sue necessitatem modis omnibus redibete. Antiochum vero, quia per sacerdotium non iam¹⁰ potest retolli, si¹¹ in suam ecclesiam in hoc in quo est honore, desiderat collocare, non velut redditum sibi, sed habeat pro ministeriorum celebratione susceptum.

CB Gel. 17a; Ctp 1.46.27] IP 3.165

¹ *rubr. before insc.* M

² Nuper CPDHM; Super B

³ *corr. fr.* -de P

⁴ Cusil- CPM; Cusul- D

⁵ -tos CPM; -to D?

⁶ *condit.* - obiectam CDM; *added at foot of leaf* P; C has an *x.* in *mg.*

⁷ cognitionem CBDM; conditionem PV

⁸ nostra CBM; vestra PD

⁹ dep- CPM; disp- D

¹⁰ non iam CPM; iam non D

¹¹ si CPM; *om.* D

355

*Nicolaus papa Michaeli imperatori. De reverentia exhibenda prius ordinatis*¹

Denique, si in epistola ad Hebreos legimus² quod minor a maiore benedicatur, restat profecto ut exigente ratione etiam maledicatur. Si quidem hoc utique prenoscentes periculosa tempora, illi qui ante nos fuerunt providam in ecclesiis consuetudinem tradiderunt, hodieque in Romana ecclesia que magistra est omnium ecclesiarum impretermisse servatur, ita ut nullus sacerdos maiori suo interveniente consacerdote cuilibet rei benedicere nitatur. Sed et anterior stans ad pronuntiandum aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat, sed ei quilibet inferior non audet benedicere. Cur hoc? Nunquid benedicere peccatum est? Absit. De maledicis enim, non benedicis dicit apostolus, Quia regnum Dei non possidebunt. Sed per hoc innuitur quante censure freno inferiores quique ad suos iudicandos prepositos coercendi sunt, si his nec etiam benedicendi ius³, illum penitus obtineant.

(*epist. 8 ante medium*).CB Varia II 71; Ctp 1.62.1] cf 5.17 above (*Dist. 21, c. Denique.*)

¹ *rubr. before insc.* M

² legimus CPD; legitur M

³ sunt si his – ius *in mg.* P

356

*Nicolaus*¹ *omnibus episcopis in regno Ludovici. De puero sine propria voluntate*² *cucullato*³

Presens clericus nomine Lambertus, una cum patre suo nomine Atho, quondam videlicet comite, nunc autem clerico, ad limina apostolorum properans adit presentiam nostram, asserens qualiter idem pater eius in laicali adhuc ordine⁴ in prediis propriis edificasset monasteria, duo voluntatem gerens, ut post suum discessum presens filius eius Lambertus in locum ei succederet. Quem infra teneram etatem inter octavum et undecimum annum constitutum, memoratus pater proprio arbitrio absque regulari institutione extra omnem voluntatem illius cucullam induit. Igitur, post quoddam ipsius temporis spatium, ut ipse dicit, Salomon episcopus eum cum quibusdam aliis eidem Lamberto, absque patris oblatione vel abbatis percepta benedictione, monasticum illum induere fecit habitum, ut fertur, invitum, et sub hac occasione paterna seu materna hereditate a fratribus suis privatum esse, atque contra omnem (ut dictum est) voluntatem suam quasi regularem illum monachum permanere voluit. Super qua re diligenti cura investigantes, etiam sub adiuratione patrem ipsius si verum diceret interrogavimus. Sed idem clericus Atho respondit se talem habuisse et habere voluntatem, ut suus filius verus monachus fuisset, et in locum ei successisset. Sed sub testificatione iureiurando firmabat, quod quando primitus ei cucullam induit, idem Lambertus semper restitit et nunquam se monachum fieri consensit, sed demum ab insequentibus monachico habitu violenter indutus fuerit, asserens quia nunquam regulam aliquando promisit, neque ego pater eius palla altaris indutum⁵ illum obtuli.

¹ papa I *add.* M

² prop. vol. CPHM; vol. prop. D

³ *rubr. before insc.* DM

⁴ adhuc ordine CPBHD; adhuc ordine P; adhuc habitu [ordine] M

⁵ indutum CPD; involutum [indutum] M; [al. pallio alt. indutum] Fr

neque a quocumque sacerdote vel abbate, ut mos deposcit, benedictione percepta⁶ regule unquam subactum monachum fuisse⁷. Super his etiam omnibus⁸ protestatus est prefatus clericus Atho, quia si eo tempore tam dure observantie monasticam intellexisset regulam, nunquam eundem filium suum Lambertum coegisset portare cucullam. Quapropter psalmographi consulte verba recolentes, quibus voluntarie se Deo sacrificare pronuntiat, et voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, presentem, ut dictum est, clericum nomine Lambertum minime debere existimavimus sub tali violentia fieri monachum. Quod enim quis non elegit, nec optat, profecto non diligit. Quod autem non diligit, facile contempnit. Nullum quippe bonum, nisi voluntarium. Idcirco et Dominus non ferendam in via virgam, per quam violentia ulli inferatur, precepit. Quapropter consultius agitur, si piis suasionibus contemptum mundi, et amorem Dei predicando, quam violentiam inferendo ad celestem amorem illum accenderitis. Unde omnium vestrum charitati hanc nostri apostolatus mandare decrevimus epistolam, monentes atque precipientes, quatenus si ita est verum, ut isti dicunt, nullus episcopus vel abbas seu monachorum reliquorum conventus monasticis illum regulis invitum subiacere compellat; neque ullo modo fratres illius per hanc occasionem licentiam habeant paterna seu materna illum, quod absit hereditate privare, sed usque dum divina inspiratione compunctus propria voluntate regulis se subdat, liceat illum a mundanis, et laicalibus remotum vagationibus vel negotiis inter religiosos et ecclesiasticos viros in canonica degere vita. Non enim putamus, quod absit, religiosos canonicos a sanctorum monachorum vita et consortio seiunctos, quia unusquisque secundum apostolum propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

(in *rescriptis Nicolai I tit. 13, c. 2*). Ctp 1.62.28] (20, q. 3, c. *Presens clericus*.)

⁶ percepta CVBDM; precepta P

⁷ monachum fuisse CP; fuisse monachum DM, [se fieri monachum subiectum promisit] *add.* M²

⁸ et. omn. CPBD; omn. et. M

357

*De clericorum excommunicatione*¹. *De*² *concilio Sardicensi, cap. 16*

Osius episcopus dixit, Si hoc quoque omnibus placet, ut sive diaconus, sive presbiter, sive quis clericorum ab episcopo suo communione fuerit³ privatus, et ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ille ad quem confugerit, eum ab episcopo suo fuisse abiectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas⁴ esse dicturum. Universi dixerunt, Hoc statutum et pacem servabit, et concordiam custodiet.

Ctp 2.5.9] *cf below 14.25; IP 5.100 as ID 14.25*

¹ De cler. excomm. CPD; Quod clericus a suo excommunicatus episcopo ab alio episcopo non est recipiendus M

² De CPD; Ex M

³ suo comm. fuerit CP; fuerit sua comm. D; suo fuerit comm. M

⁴ -as CP; -am DM

358

¹*Ex concilio Chalcedonensi. cap. 8*

Clerici in ptochiis² monasteriis, aut martiriis constituti³, sub potestate sint eius, qui in ea est civitate episcopus, secundum traditionem sanctorum patrum, nec per presumptionem recedant a suo episcopo. Eos vero qui ausi fuerint rescindere huiusmodi institutionem quocumque modo, vel si noluerint subiungere proprio episcopo, si quidem fuerint clerici personarum ordinatione, subiaceant condemnationibus canonum.

(*actione 15*). Ctp 2.10.8] (18, q. 2, c. *Quidam monach.*)

¹ Ut clerici episcopis suis subiecti sint *add. as rubr.* M

² ptochiis CPD; paroeciis M; par. [ptochiis orig.], et in *Fr*

³ mon. aut mart. const. CPM; a<u>t mart. cons. mon. D

359

De¹ eodem

Clerici qui pauperum dispositioni vel monasteriorum vel martiriorum² presunt, sub potestate singularum civitatum episcoporum, secundum sanctorum canonum traditionem perdurent, nec per suam temeritatem episcopi sui moderationem declinent. Qui autem huiusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, et episcopo suo non obedierint, si quidem clerici fuerint³, canonice dampnationi subiaceant, si autem monachi aut laici sint, a communione suspendantur.

(*ibidem sed ex alia versione*). Ctp 2.10.9]

¹ De CPD; De eadem re. Ex M

² -iorum CPM; -um D

³ et episcopo suo – fuerint *in mg.* P

360

Ex eodem concilio, cap. 9¹. Quod non oporteat clericos, pretermisso episcopo, ad secularia iudicia commeare²

Si clericus adversus clericum habeat negotium, non relinquit suum episcopum, et ad secularia iudicia concurrat; sed prius negotium agitetur apud proprium episcopum, vel certe (si fuerit iudicium ipsius episcopi) apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium. Si quis vero contra hec fecerit, canonum subiacebit correctionibus. Et si clericus adversum suum seu alium episcopum habeat causam, apud audientiam sinodi provincie conqueratur³. Si vero contra ipsius provincie metropolitanum episcopum episcopus sive clericus⁴ habeat controversiam, pergat ad ipsius diocesis primatem; aut certe ad Constantinopolitane regie civitatis sedem, ut eorum ibi proprium negotium exquiratur.

Ctp 2.10.10] (11, q. 1, c. *Si clericus.*)

¹ Quod non iudicia transmeare. Cap. 9 ex eodem concilio D; Ex eod. conc. *after commeare* M; cap. 9 *after commeare* P

² Quod - comm. CP(D)M; *om.* B

³ [conquir. orig.] *add. Fr*

⁴ habeat causam - sive clericus *over erasure* C

361

Quod minime clericis in aliam civitatem transmigrare liceat, nisi eis qui pro persecutione proprias amiserint¹ civitates². Ex eodem concilio, cap. 20

Clericos in singulis ecclesiis constitutos, sicut iam decrevimus, non licere in alterius civitatis ecclesiis ordinari, sed acquiescere in ea in qua ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis qui proprias civitates perdiderunt, et ex necessitate ad alias ecclesias migraverunt. Si vero quicumque episcopus post definitionem istam ad alium episcopum pertinentem clericum susceperit, placuit sancte sinodo et hunc qui suscipit, et eum qui susceptus est, tandiu excommunicatos manere quandiu ipse clericus ad propriam revertatur ecclesiam.

Ctp 2.10.20]

¹ *corr. to* -unt D

² Quod minime - civitates CPD; Quod minime liceat clericis transmigrare in aliam civitatem, nisi pro persecutione M

¹362

Ut clerici publica iudicia non appellent. Ex concilio Carthaginensi III, cap. 9²

De diversis ordinibus ecclesie servientibus, ut si quis in causam criminis incurrerit, et abnuerit iudicium ecclesiasticum, debeat periclitari, ut et filii sacerdotum spectacula secularia non adeant. Item placuit ut quisquis episcoporum, presbiterorum et diaconorum, seu clericorum, cum in ecclesia ei crimen fuerit intentatum, vel civilis causa fuerit commota, si derelicto ecclesiastico iudicio publicis iudiciis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat; et hoc in criminali actione³; in civili vero perdat quod evicit si locum suum obtinere maluerit⁴.
Ctp 2.17.5a] (11, q. 1, c. Placuit.)

¹ H *begins at* Item placuit ut quisquis

² III cap 9 CRPM; IV cap 9 B; cap. 9 H; III cap 11 D

³ [iudicio orig.] *add. Fr*

⁴ [voluerit orig.] *add. Fr*

363

Si a quoquam ab¹ aliis iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos maioris² auctoritatis provocatum fuerit non obesse prioribus diversas³ sententias proferentibus⁴. Ex eodem concilio⁵, cap. 10

Hoc etiam placuit ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, ubi est maior auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint⁶, vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupidate aut gratia depravati⁷. Sane si ex consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciore numero quam constitutum est, non liceat provocari.

¹ ad C; ab *repeated* P

² *corr. fr.* -ores P; dignitatis vel *add. D, om. CP*

³ *after corr.* P

⁴ Si a quoquam - proferentibus (protereuntibus C, proferenti D) CPD; Quid agendum sit si provocatum fuerit de ecclesiasticis, ad alios ecclesiasticos iudices M

⁵ conc. CPD; *om. M*

⁶ -uerint CVM; -erint PB; -erit D

⁷ -ati CPBD; -atos esse M

(2, q. 6, c. Placuit.) Ctp 2.17.6a] IP 4.133 (2, q. 6, c. Sane.)

364

Qui ad testimonium non¹ admittendi sunt². Ex concilio Carthaginensi VII, cap. 4

Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti precepti sunt, vel etiam quos ipse³ accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem intra⁴ annos quatuordecim etatis sue non admittantur.

Ctp 2.21.4] IP 4.83 (2, q. 2, c. Testes autem.)

---

¹ non PVM; om. CD

² adm. sunt CPBD; sint admittendi M; rubr. after insc. CH

³ ipse CPD; om. M

⁴ intra CPD; infra M

365

Quod electorum iudicum sententia sperni non debeat. Ex concilio Milevitano, cap. 24

A iudicibus¹ autem quos communis consensus² elegerit, non liceat provocare. Et quisquis probatus fuerit pro contumacia³ nolle obtemperare iudicibus, cum hoc prime sedis episcopo fuerit probatum, det litteras, ut nullus ei communicet episcoporum, donec obtemperet.

Ctp 2.22.11] cf IP 4.132 (2, q. 6, c. A iudicibus.)

---

¹ A iudicibus CPM; Iudices D

² ...vel add. D

³ [percont., orig.] add. Fr

366

De contumacibus clericis, et ad officium tardis. Ex concilio Agathensi, cap. 2

Contumaces vero clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur. Et si qui prioris gradus elati superbia, communionem fortasse contempserint, aut ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur, ita ut cum eos penitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.

Ctp 2.28.1] (Dist., 50, c. Contumaces.)

367

Ut clericus inconsulto episcopo¹ ad iudicem secularem² non pergat. Ex eodem concilio, cap. 32

Clericus nec quemquam presumat apud secularem iudicem, episcopo non permittente, pulsare; sed qui pulsatus fuerit non respondeat, nec proponat, nec adeat criminale negotium in iudicio seculari. Si quis vero secularium per calumniam ecclesiam aut clericum fatigare tentaverit, et victus fuerit, ab ecclesie liminibus et catholicorum communione, nisi digne penituerit, arceatur.

Ctp 2.28.30-31 var.] (11, q. 1 et 2, c. Clericum.)

---

¹ suo add. M

² iud. sec. CPBDH; sec. iud. M

368

Si presbiter aut diaconus se pro reatu aliquo ab eucharistia suspenderit¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 8

Si diaconus vel² presbiter pro reatu suo se ab altaris communione, sub penitentis confessione submoverint, sic quoque si alii defuerint, et causa certe necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat baptizare.

(Aurel. I, c. 14). Ctp 2.29.8] cf 15.18 below (Dist. 81, c. Si diaconus.)

---

¹ Si presb. - suspenderit CPD; Quod liceat presbytero vel diacono a communione suspenso, si necesse fuerit, baptizare M

² vel CPHM; aut D

369

Ut clerici si quid prestiterint sine usura recipiant. Ex concilio Terraconensi¹, cap. 3

Si quis clericus solidum in necessitate² prestiterit, hoc de vino vel³ de frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundare⁴. Ceterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit sine ullo augmento recipiat.

(sub Hormisda). Ctp 2.31.2] cf 13.14 below; IP 3.159 (14, q. 4, c. Si quis clericus.)

---

¹ Tarrac- Fr

² sol. in nec. CP; in nec. sol. DM

³ vel CPM; hoc D

⁴ -are CPDM; -ari Fr

370

Si clericus¹ servum vel discipulum de² ecclesia traxerit ut penitentiam agat³. Ex concilio Erelensi⁴, cap. 8

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam confugientem extrahere audeat, vel flagellare presumat. Quod si fecerit, donec digne peniteat, a loco cui honorem non dedit segregetur⁵.

Ctp 2.34.7 var.] cf 3.117 above; (17, q. 4, c. Nullus cler.)

---

¹ Si clericus CPBDH; Ut nullus clericorum M

² de CPDH; suum ab M

³ trax. - ut pen. agat CPH; trax. - ut peniteat D; extrahere audeat M

⁴ conc. Erelensi PVBD; conc. Eleroensi C; Preloensi H; conc. Hilerdensi M

⁵ segreg. CPD; sequestretur [segregetur] M

371

De clericis qui monachorum propositum appetunt. Ex concilio Toletano IV, cap. 50¹

Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

(Tol. IV, c. 49). Ctp 2.37.17 (19, q. I, c. Clerici qui.)

---

¹ IV cap.50 PVBD; cap. 50 Ex - IV CH; cap. 54 M

372

De stipendiis¹ clericorum ne² a iure alienentur ecclesiarum. Ex concilio Toletano VII, cap. 5

Sepe fit ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis. Quapropter providentes decernimus, ut si quis clericorum stipendium de rebus ecclesie cuiuscumque episcopi percipit largitate, sub precarie nomine debeat professionem scribere, nec per retentionem diuturnam preiudicium afferat ecclesie, et quecumque in usu perceperit, debeat utiliter laborare, ut nec res divini iuris videantur aliqua occasione negligi, et subsidium ab ecclesia cui deserviunt percipere possint clerici. Quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

Ctp 2.38.1] (12, q. 2, c. Sepe fit.)

¹ De stipendiis CPD; Ne stipendia M

² ne CPD; om. M

373

Quod servilibus clericis¹ dare debeant² episcopi libertatem.³ Ex concilio Toletano IX, cap. 11⁴

Qui ex familiis⁵ ecclesie servituri devocantur in clerum, ab episcopis suis libertatis necesse est ut percipiant donum, et si honeste⁶ vite claruerint meritis, tunc demum maioribus fungantur officiis. Quos vero flagitiis ordinaverit⁷ incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet in catena.

Ctp 2.41.5] (Dist. 54, cap. Qui ex familiis.)

¹ serv. cler. CPBD; clericis servis ecclesiarum M

² dare deb. CPM; deb. dare D

³ Item add. M

⁴ 11 CPDM; 9 Fr

⁵ familiis CPM; famulis D

⁶ -este CVBDM; -estate P

⁷ vel obligaverit add. ss PV

374

De eunuchis qui ab aliis fiunt¹, vel qui ipsi² sibi naturalia abscidunt. Ex concilio³ Martini pape, cap. 21

Si quis per egritudinem⁴ naturalia a medicis habuerit secta, similiter et qui a barbaris aut dominis stultis fuerint castrati, et moribus digni fuerint⁵ visi, hos canon admittit ad clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus non per disciplinam religionis et abstinence, sed per abscissionem plasmatis a Deo⁶ corporis, existimans posse a se carnales concupiscentias amputari, castraverit se, non⁷ eum admitti

¹ fiunt CPM; fuerint D

² ipsi CP; om. DM

³ concilio CPD; decretis M

⁴ per egr. CPDM; pro aegritudine Fr

⁵ castrati et - fuerint CPM; om. D

⁶ plas. a Deo CPM; a Deo plas. D

⁷ enim add. D, om. CPM

decernimus ad aliquod clericatus officium. Quod si iam ante fuerat promotus ad clericum, prohibitus a suo ministerio deponatur.

(*ex decretis Martini Bracarensi*). Ctp 2.47.21] IP 3.56; (*Dist. 55, c. Si quis per egritudinem.*)

375

¹Cap. 40

Non liceat diaconem ante presbiterum² sedere, nisi cum iussione presbiteri.
Ctp 2.47.40]

---

¹ Quod non liceat diacono ante presbyterum sedere *add. as rubr.* M

² diaconem ante presb. CPD; ante pres. diacono M

376

De his qui ad diaconem¹ eliguntur², cap. 40³

Diaconus qui eligitur, si contestatus⁴ fuerit pro accipiendo matrimonio, et dixerit se non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit, et ordinatus fuerit, et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio, et vacet a clero.

[*cap. 39*]. Ctp 2.47.39] IP 3.97; (*Dist. 27, c. Diaconus qui.*)

---

¹ -nem CP; diaconatum DM

² De his - elig. CPBD; Ut ordinandus ad diaconatum matrimonio renuntiet M

³ 40 CPD; ?B; 41 M

⁴ *corr. fr.* sicut test- P

377

De eo quod non licet quemlibet sacra misteria¹ tangere. Cap. 41 ex eodem concilio²

Non liceat quemlibet ministeria tangere, nisi subdiacono, aut acolito in secretario vasa dominica.

(*ibid. 41*). Ctp 2.47.41] (*Dist. 23, c. Non liceat.*)

---

¹ De eo - misteria CPD; Quod non liceat cuilibet vasa Dominica M

² Cap. 41 - concilio CP; Ex - 41 D; Ex eod. conc. cap. 42 [41] M

378

De attondenda¹ coma clericorum vel² habitu ornato. Ex eodem concilio, cap. 68³

Non oportet clericos comam nutrire et sic ministrare, sed attonso capite patentibus auribus, et secundum Aaron talarem tunicam⁴ induere, ut sint in habitu ornato.

Ctp 2.47.66] (*Dist. 13, c. Non oportet.*)

---

¹ attond- CPD; tond- M

² vel CPD; et M

³ 68 CPD; 67 M; 66 Fr

⁴ [vestem, orig.] *add. Fr*

379

De non¹ ordinandis invititis vel deiciendis immeritis². Gregorius³ Natali episcopo in primo libro registri

Gesta que nobis in concilii vestri confecta secretario direxistis⁴, in quibus archidiaconus honoratus addicitur, plena esse cognovimus semine iurgiorum, cum uno eodemque tempore una persona nolens ad sacerdotii ordinem provehitur, que tanquam immerita a diaconatus officio removetur. Et sicut iustum est ut nemo crescere compellatur invitus, ita censendum puto, similiter, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio deiciatur iniuste.

(*epist. 19*). Ctp 1.55.94] (*Dist. 74, cap. Gesta que.*)

¹ om. B

² rubr. before insc. CRDHM, after PVB

³ papa add. M

⁴ -istis CPBDM; -isti Fr

380

Quid agendum sit de rebus lapsorum clericorum.¹ Idem² Petro subdiacono

De lapsis sacerdotibus³ vel quolibet ex clero, observare te volumus. Ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis, sed pauperrima regularia monasteria require, que secundum Deum vivere sciunt⁴, et in eisdem monasteriis ad penitentiam lapsos trade, ut res lapsorum in eodem loco proficiant, in quo agere penitentiam traduntur, quatenus ipsi ex rebus eorum subsidium habeant, qui de correctione eorum sollicitudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur, ita tamen ut eorum stipendia qui in penitentiam dati fuerint, sufficienter debeant procurari. Si qui vero ex familia ecclesiastica sacerdotes vel levite, vel monachi, vel clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint, dari eos in penitentiam volumus, sed res eorum ecclesiastico iuri non subtrahi. Ad usum tamen suum accipiant unde ad penitentiam subsistant, ne si nudentur, locis in quibus dampnati⁵ fuerint, onerosi sunt.

(*lib. I, cap. 42*). Ctp 1.55.95] cf below 15.20 (16, q. De lapsis.)

¹ Quid- cler. before insc. CDM, after PV; om. B

² Idem CPD; Gregorius M

³ vel levitis add. Fr, om. CPBDM

⁴ sciunt CPD; sciuntur [sciunt] M

⁵ dampnati CPM (P obsc. corr.); nati D; [dati, orig.] add. Fr

380A (PVB)

Idem ex¹ epistola ad clerum Mediolanensem. Quam diligentes esse debeant clerici in eligendo episcopo²

Dilectissimi filii, officii nostri censura commoniti suademus ut in suscipiendi antistitis causa nullus vestrum neglecta utilitate communi suo lucro proficiat, ne si quisquam propria commoda appetit frivola estimatione fallatur, quia nec libero iudicio preferendam sibi personam examinat³ mens quam cupiditas ligat. Pensantes ergo que cunctis expediunt ei quem vobis gratia⁴ divina pretulerit, integerrimam semper in

¹ ex PV; in B

² Quam - ep. PV; om. B

³ ss V

⁴ Pensantes ergo que cunctis – gratia VP²mg (with Trip.)B; om. P

omnibus obedientiam prebete. Iudicari namque a vobis ultra non debet semel prelatus, sed tanto nunc subtiliter iudicandus est quanto postmodum iudicandus non est.

Ctp 1.55.100] cf above 5.130

381

Idem¹ clero et populo Ravenne in sexto libro² registri. Que pena sequatur occulte infamantem³

Quia⁴ maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium notarium ac responsalem nostrum nocturno silentio in civitatis loco contestationem posuit in eius crimen loquentem, mihi que etiam de facienda pace callide contradicentem, et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescere non debet formidare, oportet ut publice exeat, et quecumque in contestatione sua loqui presumpsit, ostendat. Quod si non exierit, neque publice confessus fuerit, quisquis ille sit qui hoc agere presumpsit, vel consensum in tante iniquitatis consilio prebuit, ex Dei et Domini nostri Iesu Christi sententia⁵ definimus, ut sancti eius corporis et sanguinis participatione privatus sit. Si vero, quia latet et quoniam nescitur, teneri a disciplina non valet, si tanti mali conscius, et prohibitus, corpus et sanguinem Domini percipere presumit, anathematis ultione percussus ut fallax ac pestifer, a sancte ecclesie corpore sit divisus. Si quis autem fortasse talis est, quem nos huius facti auctorem ac participem esse nescientes, ad eum bona optantes epistolas transmittamus, ipsa pro eo apud omnipotentem Deum deprecatio sit vacua. Sin autem in eadem civitate egressus ad publicum, potuerit docere que dixit, vel certe sciens se non posse quem scripsit ostendere, errorem suum fuerit aperte confessus, dominici corporis et sanguinis participatione non sit privatus, neque a sancte ecclesie corpore alienus existat, quia nos apud omnipotentem Deum ex nostris cotidie culpis agnoscimus, ut quamvis servato discipline moderamine, aliorum tamen errata⁶ parcamus.

(l. V, ep. 30). Ctp 1.55.105]

¹ Idem CPD; Gregorius M

² sexto lib. CPD; lib. sexto M

³ *rubr. before insc.* DM

⁴ [quidam, orig.] *add. Fr*

⁵ [spiritu, orig.] *add. Fr*

⁶ errata CPD; erratibus M

382

Hieronimus in epistola ad Oceanum. De bigamis et¹ concubinariis²

Nullo pacto digamos vel concubinarum catenis insertos decet subire ministerium. In Levitico scriptum est, ac prefinitum quales eligi debeant sacerdotes. Sic habes, Et dixit Dominus ad Moysen³, Sacerdos uxorem accipiat virginem de semine patrum suorum; viduam vero et destitutam, aut a vivo marito derelictam non accipiat. Bene audiavi precipiente Domino Moysi, quia nec uxor debet sacerdoti digama convenire, ne honorem polluat sacerdotii. Sicut unius uxoris virum, sic unius viri mandat uxorem. Si ergo clericus monogamus fuerit, et uxor eius digama, noli eum ministerio applicare; digamam enim duxit uxorem. Hec Tito precepta apostolus de

¹ et CPM; *om.* D

² *rubr. before insc.* M

³ Et - Moysen *as rubric PV, not CBDM*

ordinandis clericis dedit. Et quia liber finem expectat, ad id redeamus unde digressi sumus. Nec si due aut tres pariter Dei ancille morentur, solum ad ea decet ingredi sacerdotem. Si quis hec precepta non observaverit, hostis est anime sue. Quod si post nostra monita, agapetas aliquis clericus amplius quesierit amare quam Christum, secundum sinodalem regulam conveniatur, et precepta patrum in Nicea diffinita ei legantur. Iam vero si conversus predicta reliquerit, consecuti sumus maximum lucrum. Alio quin talis ab ecclesia anathematizandus est. Germinant enim femine cum viris habitantes spinas, et arcana mentium acuto mucrone percutiunt. Proh nefas. Dolor est dicere, sed preterire non decet, Christo iste voverunt nubere non⁴ clericis.

(tomo II, incipit Sophronius Eusebius).

⁴ non CPM; cum D

383

Augustinus ex libro De catechizandis rudibus. Ut Christiani scholastici solecismos¹ quorundam pie² tolerant sacerdotum³

Sedulo monendi⁴ sunt scholastici, ut humilitate⁵ induti Christiani discant non contempnere, quos cognoverint morum vitia quam verborum amplius devitare, et corde casto linguam exercitatem nec conferre audeant, quam etiam preferre consueverant.⁶ His enim maxime utile est nosse ita esse preponendas verbis sententias, ut preponitur animus corpori. Ex quo fit ut ita malle debeant veriores quam disertiores audire sermones, sicut malle debent prudentiores⁷ quam formosiores habere amicos. Noverint etiam non esse vocem ad aures Dei, nisi amici affectum. Ita enim non irridebunt si aliquos antistites et ministros ecclesie forte animadverberint, vel cum barbarismis et solecismis Deum invocare, vel eadem verba que pronuntiant non intelligere, perturbateque distinguere, non quia ista minime corrigenda sunt, ut populus ad id quod plane intelligit, dicat amen, sed tamen pie toleranda sunt ab eis qui didicerint, ut sono in foro, sic voto in ecclesia benedici. Itaque forensis illa nonnunquam forte bona dictio, nunquam tamen benedictio dici potest.

(cap. 9). Ctp 3.10.18 (Dist. 38, c. Sedulo mon.)

¹ -ismos CBDFr; -ismo PV; -ismus M

² pie CPBD; om. M

³ rubr. before insc. DM

⁴ mon- CPM; ammon- D

⁵ humilitate CPM; humanitate D

⁶ ferre audeant – preferre con in mg. P; (Paulo post) add. M²

⁷ audire sermones sicut – prud. in mg. P

384

Item¹ Augustinus de vita clericorum. Pro excessu correctionis² non esse petendam veniam³ a subditis⁴

Quando necessitas discipline moribus⁵ coercendis dicere vos dura verba compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, ut a

¹ Item CPD; om. HM

² -essu correctionis PDM; -essus correctione CH

³ pet. ven. CPD; ven. pet. M

⁴ Pro - subd. here CPH; om. B; before insc. DM

⁵ [minoribus] add. M²

vobis subditis veniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit eos quos plus iusto forte corripitis, quanta benevolentia diligatis.

(*epist. 109, ad monachas*). Ctp 3.10.19 (*Dist. 86, c. Quando nec.*)

385

*Idem in epistola ad Bonifacium*¹. *Cur permittantur*² *fungi officiis suis revertentes ab heresi*

Si, inquiunt, oportet, ut nos extra ecclesiam et adversus ecclesiam fuisse peniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam penitentiam apud vos clerici vel etiam episcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanaretur. Sed sibi hoc dicant et multo maxime humiliter doleant qui in tanta morte precisionis iacent, ut isto quodam vulnere matris catholice reviscant. Cum enim precisus ramus inseritur, fit aliud vulnus in arbore, quo possit recipi ut vivat, qui sine vita radicis peribat. Sed cum receptus recipienti coaluerit, et vigor consequitur et fructus, si autem non coaluerit, ille quidem arescit, sed vita arboris permanebit. Est enim et tale inserendi genus, ut nullo preciso ramo qui intus est, ille qui foris est inseratur, non tamen nullo, sed vel levissimo arboris vulnere. Ita ergo et isti cum ad radicem catholicam veniunt, nec eis quamvis post erroris sui penitentiam honor clericatus, aut episcopatus aufertur; fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris, contra integritatem severitatis, verumtamen quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ad Dei misericordiam precibus fuis coalescente insitorum pace ramorum; charitas cooperit multitudinem peccatorum.

(*epist. 50, non ita procul a fine*). Prol. 126-7; Ctp 3.10.20 (23, q. 4, c. *Ipsa pietas.*)

¹ *insc. after rubr. D*

² -antur CPD; -untur M

386

*Cur*¹ *penitentes non sint in clericatu*². *Item ibidem*³

Ut enim constitueretur in ecclesia ne quisquam post alicuius criminis penitentia clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu permaneat, non desperatione indulgentie, sed rigore factum est discipline. Alioquin contra claves datas ecclesie disputabitur de quibus dictum est, Que solveritis in terra, soluta erunt in celo. Sed ne forsitan etiam de ceteris criminibus spe honoris ecclesiastici, animus intumescens superbe ageret penitentiam, severissime placuit ut post actam de crimine dampnabili penitentiam nemo sit clericus, ut desperatione temporalis altitudinis medicina maior et verior esset humilitatis. Nam et sanctus David de criminibus mortiferis egit penitentiam, et tamen in honore suo perstitit. Et beatum Petrum quando amarissimas lacrimas fudit, utique Dominum negasse penituit, et tamen apostolus mansit. Sed non ideo supervacua putanda est posteriorum diligentia, qui ubi saluti nihil detrahetur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius muniretur, experti

¹ publice add. M, om. CPD?

² Cur - in cler. CP²DM; om. PVB

³ Item ibid. add. M, om. CD (*which break*) PVB (*with no break*)

credo aliquorum fictas penitencias, per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas, multorum experimenta morborum. Verum in huiusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non huius aut illius hominis est periculum, sed populorum strages iacent, detrahendum est aliquid severitati, ut maioribus malis sanandis charitas sincera⁴ subveniat.

cf Prol. 126 for last sentence; Ctp 3.10.21 (Dist. 50, c. Ut constitueretur.)

⁴ -era CPDM; -ere Fr

387

Item ibi¹. Cur Donatiste correcti ministrare sunt permissi²

Hoc erga istos ab initio servavit Africana catholica ex episcoporum sententia, qui in ecclesia Romana inter Cecilianum et partem Donati iudicaverunt, dampnatoque uno quodam Donato qui auctor schismatis fuisse manifestatus est, ceteros correctos, etiamsi extra ecclesiam ordinati essent, in suis honoribus suscipiendos esse censuerunt, non quo etiam foris ab unitate corporis Christi possent habere Spiritum sanctum, sed maxime propter eos quos foris positi possent decipere, et a susceptione illius muneris impedire; deinde ut etiam ipsorum infirmitas lenius excepta intus sanabilis fieret, iam nulla pertinacia claudente oculos cordis, adversus evidentiam veritatis.

(paulo post). Ctp 3.10.22

¹ Item ibi CPD; Ibidem *after rubr.* M

² sunt perm. CPD; perm. sint M; Cur - perm. om. B

388

Idem in epistola ad clerum, et universam plebem ecclesie Hipponensis. De vitando preiudicio¹

Nomen presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum eius vel suppressere vel delere, ne divine potestati, sub cuius examine causa adhuc pendet, facere viderer iniuriam, si illius iudicium meo vellem iudicio prevenire. Quod nec in negotiis secularibus iudices faciunt, quando cause dubitatio ad maiorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in episcoporum concilio constitutum est, nullum clericum qui nondum convictus sit suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non presentaverit.

(epist. 137). Ctp 3.10.23 (2, q. 1, c. Nomen presbyteri.)

¹ De vit. prei. here CPH; om. B; De prei. vit. before insc. DM

389

Item¹ Augustinus in epistola ad Valerium². De onere presbyterii³

Domino beatissimo et venerabili et in conspectu Domini sinceritate⁴ charissimo patri Valerio Augustinus presbiter in Domino salutem. Ante omnia peto ut

¹ Item CP; Idem D; om. M

² episcopum add. M, om. CPD

³ rubr. here CP, before insc. DM, om. B

⁴ -eritate CPD?; -eriter M

cogitet religiosa⁵ prudentia tua nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore, facilius et levius, et hominibus acceptabilius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi, officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur, sed nihil apud Deum miserius et tristius et dampnabilius. Item nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore difficilium, laboriosius, periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur quo noster imperator iubet. Quid autem iste sit modus nec a pueritia, nec ab adolescentia mea didici. Et eo tempore quo discere ceperam, vis mihi facta est, merito peccatorum meorum. Nam quid aliud existimem nescio, ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

(*epist. 148*). Ctp 3.10.24 (*Dist. 40, c. Ante omnia.*)

---

⁵ religiosa CVBDM; regiosa P

390

Idem¹ in epistola ad Eusebium. De vitando² inordinato accessu³ sanctimonialium⁴

Subdiaconus quondam Spaniensis ecclesie, vocabulo Primus, cum ab accessu indisciplinato sanctimonialium prohiberetur, atque ordinata et sana precepta contempneret, a clericatu remotus est.

(*epist. 69*). Ctp 3.10.25 (24, q. 1. Subdiaconus.)

---

¹ Idem CPD; Augustinus M

² vitando CPD; *om.* M

³ -essu CPM; -essum D

⁴ *rubr. before insc.* D

391

Idem in eadem epistola¹. De eodem²

Ego, si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos propter disciplinam degradatus ad catholicam transire voluerit, in humiliatione penitentiae recipiatur, quo et ipsi eum forsitan cogere, si apud eos manere voluisset.

(*Proxime post.*) Ctp 3.10.26

---

¹ Item (Idem M) - *epist.* CPM; *om.* D

² De eodem CP; *om.* D; Ut transiens ab haereticis in humilitate poenitentiae recipiatur *before insc.* M

392

¹Augustinus in epistola ad Pascentium comitem Arrianum²

Iniquum est ut quisque iudicare de alio³ velit, et iudicari de se nolit.

(*epist. 174*). Ctp 3.10.27 (32, q. 6, c. *Iniquum est.*)

---

¹ Ut quisque alterius iudicium suscipiat, quod ipse de alio iudicare velit *add. as rubr.* M

² Arrianum CP; Africanum M

³ iud. de alio CPM; de alio iud. D

393

Epistola Cipriani ad presbiteros et diacones¹ plebemque² Furnensem³. Ne clerici secularia negotia tractent⁴

Ciprianus presbiteris, et diaconibus, ⁵plebi Furnensi⁶ consistentibus salutem. Iampridem concilio episcoporum statutum est ne quis de clericis et Dei ministris tutorem vel curatorem testamento suo nominaverit⁷; quoniam singuli divino sacerdotio honorati, et in clerico ministerio constituti, nonnisi altari et sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum est enim, Nemo militans Deo, obligat se molestiis secularibus, ut possit placere ei cui se probavit⁸. Quod episcopi antecessores nostri religiose considerantes et salubriter providentes, censuerunt ne quis excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei merentur⁹ nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes et ministros volunt¹⁰ avocare.

(*epist. 9, lib. I, alias epist. 66*). *Quad. 4.314; CB Varia II 76 (much mod.)*] *Ctp 3.10.28 (21, q. 3, c. Cyprianus.)*

¹ -nes CPD; -nos M

² plebemque P²VM; plebem et C; et plebem BD

³ -ur- ss P

⁴ Ne - tract. CPD; *before insc.* M; *om.* B

⁵ et *add.* M, *om.* CPBD

⁶ Furnensi CPBD; Furnis M

⁷ [constituat, orig.] *add.* Fr

⁸ (Post aliquot versus) *add.* M²

⁹ merentur CPD; meretur M, [merentur] *add.* M²

¹⁰ volunt CPD; voluit M, [volunt] *add.* M²

394

Unde supra¹. Ex² eadem epistola

Mollitiis³ et secularibus rebus laqueisque obligari non debent, qui divinis rebus et spiritualibus occupati sunt, nec ad terrenos et seculares actus vacare.

(*ibidem aliquanto superius*). *Quad. 4.315*] *Ctp 3.10.29 (21, q. 3, c. Mollitiis.)*

¹ Unde supra CPBD; De eadem re M

² Ex CPM; In D

³ [Molestiis] *add.* M²; [Molestiis et laq. saecul. orig.] *add.* Fr

395

Cuius supra. Ex eadem re¹

Hi² qui in ecclesia Domini ad ordinationem clericam³ promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, ne⁴ molestiis et secularibus negotiis alligentur, nec ab altariis et sacrificiis recedant, sed die ac nocte celestibus rebus et spiritualibus serviant.

(*ibidem paulo inferius*) *Quad. 4.316; CB Varia II 76 mod.*] *Ctp 3.10.30 (21, q. 3, c. Hi. qui in ecclesia.)*

¹ Cuius sup. Ex eadem re CPB; Cuius supra in eadem re D; Item de eodem M

² Hi CPDM; Si B

³ -cam CPB; -calem DM

⁴ [nec] *add.* M²

396

*Item. Cuius supra*¹

Sacerdotum secretum² religiose et necessarie factum servetur a nobis. Simul et ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes et ministros Dei altari eius et ecclesie vacantes, ad seculares molestias devocet. Observari enim de cetero poterit, ne quis ultra hoc faciat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum,

(*ibid. in calce epist.*) Quad. 4.317] Ctp 3.10.31

¹ Item. Cuius supra CPD; De eadem re. Idem M

² secretum CPD; decretum M

397

*Isidorus ad Massionem*¹ episcopum. *Quod*² *clerici sint reparandi post lapsum*³

Quod in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in huiusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post penitentiam, alibi post huiusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis⁴ meritum. Hec enim⁵ diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire canon precepit, quos penitentie precessit satisfactio et digna peccatorum confessio. At contra hi qui nec a vitio corruptionis⁶ emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum quod admittunt vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur⁷, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis accipiunt. Ergo ita est utraque dirimenda sententia, ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per penitentiam meruerunt reconciliationem divine pietatis. Nec immerito hi consequuntur adepti⁸ dignitatis statum, qui per penitentiam recepisce noscuntur vite remedium.

(*inter opera D. Isidori, De lapsu sacerdotis et reparatione*). Ctp 3.10.32

¹ Mass- CPM; Mans- DH

² Quod CDH; Qui PM

³ sint rep. post lapsum CPDH (D *rubr. before insc.*); recipiendi sint post lapsum, qui non M; Qui - lapsum *om. B*

⁴ ordinis CP; ? D; honoris M; hon. [ordinis, orig. et vict.] *Fr*

⁵ enim CPDM; *om. Fr*

⁶ [correpti, orig.] *add. Fr*

⁷ vindicare quadam - nituntur *in mg. P*

⁸ [ademptae, orig.] *add. Fr*

398

*Idem in eadem*¹. *Quare septem anni abstinentie penitentibus iniungantur*²

Nec ipsum quod canonum censura post septem annos remeare penitentem in statum pristinum precipit, electione proprii arbitrii, sed potius sancti patres ex sententia divini iudicii sanxerunt. Nam legitur quod Maria soror Aaron prophetissa dum detractiois adversus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate lepre perfusa³

¹ Idem in eadem CPDH; Ibidem *after rubric M*

² Quare - iniung. CPDHM; *om. B*

³ perfusa CPH; ? D; percussa [perfusa] M, orig. et Vict. *add. Fr*

est. Cumque peteret Moises ut emendaretur, precepit eam Dominus extra castra septem diebus egredi, et post emundationem rursus eam intra castra admitti. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur sacerdotis, que dum superbie dedita sordidissimis cogitationum maculatur contagiis⁴, extra castra septem diebus, hoc est, extra collegium sancte ecclesie septem annis proicitur, ubi post emendationem vitiorum, loci vel pristinae dignitatis recipiet⁵ meritum. Et post pauca⁶. In fine autem epistole, hoc adiciendum putavi, ut quotiescumque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius magis teneatur sententia, cuius antiquior et potior extat auctoritas. *Ctp 3.10.33*

⁴ mac. cont. CPD; illecebris [contagiis] maculatur M

⁵ -piet CPDM; -pit Fr

⁶ et post pauca *in text* CBDHM; *as rubric, with break* P

399

Fructuosi episcopi¹. De diligenti investigatione iudicii²

Quelibet causa in³ conventu omnium fratrum est ventilanda, et iuste ac subtiliter perscrutanda, ne fortasse⁴ dolositate et malitia senioris innocens iunior opprimatur. Rectori⁵ iuxta persone acceptionem, non liceat iudicare, neque aliquem fraudulentem, vel iniuste dampnare; sed, ut dictum est, spiritualium vel veridicorum fratrum in huiusmodi rebus est alia tradenda, et retinenda sententia, qui sibi Dei iudicium ponentes pre oculis, non permittant pessime opprimere animam innocentis. (*in eius regula, c. 4*) *Ctp 2.50.9] Ctp 3.10.34*

¹ Fruct. ep. *here* CPD, *after rubr.* M

² De - iud. CPDM; *om.* B

³ conspectu vel *add.* D, *om.* CPM

⁴ fortasse CPD; forte M

⁵ [adde : ab abbate vel praeposito, ex or.] *add.* Fr

400

De his qui, post ordinationem vel ante¹, crimina² commiserunt. Ex³ epistola Rabani archiepiscopi ad Heribaldum, ex concilio Hilerdensi, cap. 10⁴

De his vero visum est nobis scribendum, qui sacros ordines habent, et ante vel post ordinationem contaminatos in capitalibus criminibus se esse profitentur. In quibus, ut mihi videtur hec distantia esse debet⁵, ut hi qui deprehensi vel capti fuerint publice in periurio, furto atque⁶ fornicatione, et⁷ ceteris huiusmodi criminibus secundum sacrorum canonum instituta a gradu proprio deponantur; quia scandalum est populo Dei tales personas superpositas⁸ habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde detrahunt homines sacrificio Dei, sicut quondam filiis Heli peccantibus fecisse leguntur; et rebelles hinc atque contrarii existentes⁹ eorum pravis

¹ post ord. vel ante CPM; ante ord. vel post D

² publice *add.* M

³ Ex CVBDM; De P

⁴ ex conc. – 10 CRPBDM; *om.* H

⁵ esse deb. PVBDM; deb. esse CH

⁶ furto atque CPM; adulterio D

⁷ in *add.* D, *om.* CPM

⁸ [super se pos., orig.] *add.* Fr

⁹ et *add.* D, *om.* CPM

exemplis cotidie peiores fiunt. Qui autem de predictis peccatis abscondite a se admissis per occultam confessionem coram oculis Dei, presente etiam sacerdote, qui eis indicturus est penitentiam confitentur¹⁰, et semetipsos graviter deliquisse queruntur, si se per ieiunia et elemosinas, vigiliisque¹¹ et sacras orationes cum lacrimis purgare certaverint, his etiam, gradu servato, spes venie de misericordia Dei promittenda est.

(*Rabanus, c. 1, lib. penitentium*). *BD 19.150*] *Ctp 3.10.35*; *IP 3.152* (*Dist. 50, c. De his.*)

¹⁰ -entur CPM; -entium D

¹¹ -asque CPM; -aque D

401

De iniuriis clericorum¹. Ex libro capitularium²

Si quis ministros ecclesie subdiaconum, lectorem, exorcistam, acolitum³ iniuriaverit, aut percusserit, vel plagiaverit⁴, componat hoc tripliciter, sicut solent componere parentes eius. Diaconi vero, presbiteri atque episcopi iniuria in quadruplum⁵ componatur. Reliquorum autem clericorum iniuria componatur⁶ sicut parentum eorum. Monachorum quoque qui secundum regulam in monasterio vivunt, iniuria dupliciter componatur, secundum genealogiam suam, et⁷ reverentia sit Deo et ecclesie, et pax eis qui illi serviunt.

BenL 1.336(B)] *Ctp 3.10.36*

¹ et compositione eorum *add. M, om. CPBD*

² -larium PV; -lorium C²; lar' B; -lorum DM

³ [ostiarium, orig.] *add. Fr*

⁴ [al., plagaverit] *add. Fr*

⁵ in quad. *ss P*

⁶ Reliquorum - componatur *in mg. P*

⁷ [ut, orig.] *add. Fr*

402

In quinto libello capitulorum 185¹. Quod² canonici in claustris³ vivere debeant

In omnibus igitur, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus ut canonici clerici canonice vivant, observantes divine scripture doctrinam, et documenta sanctorum patrum, et nihil sine licentia episcopi sui vel magistri eorum incomposite⁴ agere presumant. In unoquoque episcopatu ut simul manducent et dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit; vel qui de rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt in suo claustro maneant, et singulis diebus mane prima⁵ ad lectionem veniant et audiant quid eis imperetur. Ad mensam vero similiter lectionem audiant, et obedientiam secundum canones, suis magistris faciant⁶.

BenL 1.185(E)] *Ctp 3.10.37* (*De const. dist. 5, c. In omnibus.*)

¹ In quinto lib. cap. 185 CP; In decimo lib. cap. 85 D; Lib. (Ex lib. *Fr*)V Capitulorum, cap. 185 M *after rubr.*

² Quod CPD; Quomodo M

³ claustris CPD; claustro M

⁴ [composite, orig.] *add. Fr*

⁵ [Hora prima] *add. M*; [primo] *add. Fr*

⁶ [exhibeant, orig.] *add. Fr*

403

191¹. Anathematizandos² qui clericis iniurias inferunt³

Quicumque iudex aut⁴ secularis presbitero, aut diacono, aut cuilibet clerico, aut de iunioribus, absque audientia episcopi vel archidiaconi, aut archipresbiteri, iniuriam inferre presumpserit, anathema ab omnium Christianorum consortio habeatur.

BenL 1.192(B); Chartres BM 193(172); cf 16.206 below] Ctp 3.10.38 (cf 3.29.134)

¹ 191 CP; Ibid. cap. 191 *after rubr.* M

² Anathematizandos CPD; Ut anathematizentur M

³ cler. iniur. inf. CPM; iniurias faciunt D

⁴ aut CPM; *om.* D

404

Quid agendum sit de occulte infamantibus¹

Qui famosam chartam ad cuiuscumque² iniuriam et maculam conscripserit³ in secreto, et in⁴ publico affixerit, inveniendamque proiecerit, illum contra quem posita chartula est non nocebit, nec fame eius aliquid derogabit, sed si inveniri potuerit, qui huiusmodi chartulam fecit, constringatur ut probet que scripsit. Qui si etiam que scripsit probare non potuerit, fustigetur, qui infamare maluit quam accusare.

cf below, 16. 248; Ctp 3.10.39 (cf 3.29.172)

¹ Item *add.* M

² ad cuiuscumque CPM; alicuiuscumque D

³ conscripserit CPM; contempserit D

⁴ in CPM; *om.* D

405

Alexander II Gebonardo¹ Iuvanensi² archiepiscopo³. Ne epilepticus missam celebret⁴

In litteris tuis continebatur⁵ sic. Hic clericus ordinem habet presbiterii, sed quia caduco morbo laborat, et ipsi hoc impresentiarum agnovimus, non ausi fuimus⁶ ei concedere ut offerret, vel missam celebraret. Quia vero languor non in culpa est, super hac re auctoritatis nostre decreto consulendum⁷ deliberavimus. Consulimus itaque ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione omnimodis et missarum celebratione prohibeatur. Indecens enim est et periculosissimum ut hoc ei accadat, quatenus in consecratione eucharistie morbo victus epileptico cadat. Si vero Dei misericordia convaluerit, quandoquidem non culpa sed infirmitas est in causa, eum sacrificare iam non interdiciamus⁸.

CB Alex. II 82] Ctp 3.10.40 (7, q. 2, c. In litteris.)

¹ Gebon- CPBHM; Rebornardo D; Genob- *Fr*

² [Vivacensi, al., Viennensi Grat.] *add. Fr*; Iuvanehsi H

³ -opo CPM; -opi D

⁴ Ne epil. miss. cel. CPBH; Ne epilepticus id est caducus missam cel. D; De presbytero caduco morbo laborante *before insc.* M

⁵ -ebatur PVDm; -ebitur C; -etur C²; -uabatur B; [continetur] *add.* M

⁶ *in mg.* D

⁷ [consulendo, Gratian.] *add. Fr*

⁸ non int. CPM; int. minime D

406

Urbanus secundus Gebehardo¹ episcopo² Constantiensi³. De ordinatis ab⁴ excommunicatis⁵

Ut⁶ ab excommunicatis quondam tamen⁷ catholicis episcopis ordinatos, siquidem simoniace ordines ipsos non acceperint, et si episcopos ipsos Simoniacos non fuisse constiterit, ad hoc si eorum religiosior vita et doctrine prerogativa visa fuerit promereri, penitentia indicta quam congruam duxeris, in ipsis quos acceperunt ordinibus, permanere permittas. Ad superiores autem ascendere non concedimus, nisi necessitas et utilitas maxima flagitaverit, et ipsorum sancta conversatio promeruerit, et hoc tamen ipsum rarius cum cautela est precipua concedendum.

CB Urban II 38b; Ctp 1.67.1] Ctp 3.10.41 (9, q. 1, c. Ab excommunicatis.)

¹ Gebehardo CP; Gebelardo D; Gebeardo H; Gebhardo [Gebeardo] M; Gebbardo Fr

² et *add.* D, *om.* CPM

³ ep. Const. CPB; Const. ep. DM

⁴ *corr. fr.* per- D

⁵ *rubr. here* CPD, *before insc.* M, *om.* B

⁶ Ut CRPBDM; Et H

⁷ tamen CPHM; *om.* D

407

Idem Anselmo archiepiscopo Mediolanensi¹. De modo reconciliandi²

Discretionis nostre videtur, quatenus secundum precepti nostri tenorem, quando secundum ecclesie vestre morem sacros daturus quibuslibet aliis ordines, benedicere ceperis, eos quos tua duxerit solertia reconciliandos, inter benedicendum et manus imponendum facias interesse, quibus cetera omnia consecrationis instrumenta preter unctionis explebis, et sic ad sancta ministeria reconciliabis.

(epist. 4). CB Urban II 23b]

¹ arch. Med. CPBD; Med. arch. M

² *rubr. here* CPD, *before insc.* BM

408

Urbanus II Radulfo comiti. Quod¹ nullus secularis super clericos habeat potestatem²

Nosse te volumus quia nulli seculari Domino potestatem in clericos habere licet; sed omnes clerici episcopo soli esse debent subiecti. Quicumque vero aliter presumpserit, canonice procul dubio sententie subiacebit.

(epist. 14) JL 5722

¹ Quod CPBDH; Ut M

² *rubr. here* CPBDH, *before insc.* M

409

Alexander secundus Rumaldo¹ Constantiensi episcopo. De eo qui sine subdiaconatu² factus est diaconus³

Sollicitudo dilectionis tue studuit consulere, utrum portitor istarum litterarum diaconatus et presbiteratus officium sit idoneus peragere, nec ne, cum ad id preproprio cursu videlicet sine subdiaconatus ordine, negligentia potius quam superbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo charitati tue, mandamus ut ab officio sacerdotali eum prohibeatis, donec proximo Quatuor Temporum ieiunio subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, et sic deinceps ad maiora officia eum redire concedas.

CB Alex. II 54] (Dist. 52, c. Sollicitudo)

¹ [Grimaldo] *add.* M

² -natu CPHM; -no D

³ -onus CVBDHM; -ono P; *rubr. before insc.* HM

410

Decretum Gregorii VII et Urbani II. De filiis sacerdotum¹

Presbiterorum filios a sacri altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in cenobiis, aut in canonicis regularibus² religiose probati fuerint conversari.³
(*conc. Melfitanum, c. 14*). *CB Urban II 47 ii] Ctp 3.10.42; IP 3.51 (Dist. 56, c. Presbyterorum.)*

¹ *rubr. before insc.* M

² [reg. non habetur in orig.] *add.* Fr

³ L *continues*: sicut satius est mori fame - est nuptiarum *cf c 415 below, but longer*

411

Urbanus II abbati Sancti Rufi. De stabilitate canonicorum¹ regularium²

Statuimus ne professionis canonicis quispian, postquam Dei vice super caput sibi hominem imposuerit, alicuius levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu, ex eodem clauastro audeat sine abbatis totiusque congregationis permissione discedere; discedentem vero nullus abbatum, vel episcoporum, et nullus monachorum sine communi litterarum cautione, suscipiat.

JL 5763] Ctp 3.10.43

¹ et *add.* M, *om.* CPBDFr

² *rubr. before insc.* M

412

Urbanus Hugoni Lugdunensi episcopo. De ordinatis a non suis¹ episcopis²

Lugdunensis parochie³ clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochie episcopis ordinatos litterarum tuarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tue poterit prudentia, si eos alias canonice et sine pravitate aliqua constiterit ordinatos; si tamen eorum vitam probabilem id

¹ a non suis RPHM; non a suis CV; a suis non D

² *rubr. before insc.* RHM

³ parochie CRPH; ecclesie DM; Eccl. [parochiae, Gr. et Vict.] Fr

indulgentie perspexeris promereri⁴. Legimus quippe sanctum Epiphanium episcopum e diocesi sancti Iohannis Chrisostomi quosdam clericos ordinasse. Quod sanctus vir omnino non fecisset, si eis detrimentum fore perpenderet. Quos ergo recipiendos moderatio tua arbitrata fuerit, iniuncta satisfactionis gratia, propter ecclesiam quam offenderunt, congrua penitentia, miserationis intuitu, in suo quemque honore recipies, salva in omnibus sanctorum canonum disciplina.

Ctp 3.10.44 (9, q. 2, c. Lugdunensi.)

⁴ (Vide socratem, ecclesiasticae historiae li. 6, cap. 12 et 13) *add. M*²

413¹

²*Hieronimus in epistola contra Rufinum*

Nasci de adulterio non est eius culpa qui nascitur, sed illius qui generat. Quomodo in seminibus non peccat terra, que confovet; non semen quod in sulcis iacitur; non humor et calor quibus temperata frumenta in germen pullulant, sed, verbi gratia, fur et latro qui fraude et vi eripit semina. Sic genus humanum recipit terra, id est vulva, quod suum est, et receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit; et inter illas sacri ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque est corporis Creator et anime. Noli despiciere bonitatem figuli qui te plasmavit et fecit ut voluit; ipse est Dei virtus, et Dei sapientia que in utero Virginis edificavit sibi domum. Iephthae inter viros sanctos apostoli voce numeratus meretricis est filius. Esau ex Rebecca et Isaac hispidus tam mente quam corpore, quasi bonum triticum in lolium avenasque degenerat, quia non in seminibus, sed in voluntate noscentis causa vitiorum est atque virtutum.

(lib. II, ep. ad Pammach. adversus errores Ioannis Hierosolymi.) Ctp 3.10.47 (Dist. 56, c. Nasci de adulterio)

¹ *c 413 here CRHM; after 416 PVB; om. D; hic variat ordo capitum in Victor. add. in note Fr*

² Non obesse inhonestatem parentum filiis honeste viventibus *add. as rubr. (cf below) M*

414

Chrisostomus super Mattheum homilia 3. Non obesse inhonestatem¹ parentum filiis honeste viventibus²

Nunquam de vitiis erubescamus parentum, sed unum illud queramus semper, amplectamurque virtutem. Huiusmodi enim etiamsi alienigenam habeat matrem, etiam si fornicatione pollutam, vel quolibet huiusmodi dedecore sordidatam, nihil tamen de eius aut vilitate fuscabitur, aut crimine polluetur. Quod si fornicatorem ipsum ad meliora conversum nequaquam prior vita commaculat, multo magis ex meretrice natus et adultera, si propria virtute decoretur, parentum suorum non decoloratur opprobriis. Item. Non est omnino, non est nec de virtute, nec de vitio parentum aut laudandus aliquis aut culpandus, nemo inde vere aut obscurus aut clarus est. Imo etiam, ut consideratius aliquid dicamus ac expressius, nescio quomodo magis ille resplendet, qui natus est ex parentibus a virtutibus prorsus alienis, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis.

(ad locum Mat. Iudas autem genuit Phares, cap. 1). CB Varia 1B 22; Ctp 2.14.7] (Dist. 56, c. Nunquam.)

¹ -atem CV; -ate B; ? P; inhonesta. Item de D

² Non - viventibus CPBD; De eodem *before insc. M*

415

¹*Sententia beati Augustini² de bono coniugali, lib. I unde supra³*

⁴Undecumque nascantur homines, si parentum vitia non sectentur et Deum recte colant, honesti et salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicumque homine Dei creatura est, et eo male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem filii boni adulterorum nulla defensio est adulteriorum⁵, sic mali filii coniugatorum nullum crimen est nuptiarum.

Ctp 3.10.45 (Dist. 56, c. Undecunque.)

¹ De eadem *add. as rubr.* M

² Sent. beati Aug. CPD; Augustinus B; Sent. Aug. M

³ lib. 1 unde sup. CBD; unde sup. lib. I P; *om.* H; cap. 16 M

⁴ RH *add here*: Sicut satius est mori fame quam idolotitis vesci, ita satius est defungi sine liberis quam ex illicito concubitu stirpem querere.

⁵ est adulteriorum CPH; adulteri D; est adulterii M; [adulteriorum, orig. et Vict.] *add. Fr*

416

Idem in epistola ad Hieronimum presbiterum de origine anime. Unde supra¹

Illud quod in libro adversus Rufinum posuisti, quosdam huic sententiae calumniari quod Deum dare animas adulterinis conceptibus videatur indignum, unde conantur astruere meritis geste ante carnem vite, animas quasi ad ergastula huius mundi iuste posse perducere, non me movet multa cogitantem, quibus hec calumnia possit refutari. Et quod ipse respondisti, non esse vitium sementis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui frumentum furatus est; nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confovere, qui sator immunda ea proiecerit manu, elegantissima similitudo est. Quam et antequam legerem nullas² mihi obiectio ista de adulterinis fetibus, in hac questione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona Deum facere, etiam de nostris malis³ nostrisque peccatis. Animalis autem cuiuscumque creatio, si habeat prudentem piumque consideratorem, ineffabilem laudem Creatori excitat, quanto magis creatio non cuiuslibet animalis, sed hominis? (*epist. 28, in medio*). *Ctp 3.10.46*

¹ Unde supra CPD; *om.* B; Item de eodem *before insc.* M

² nullas CPB?DCtp; nonnullas M; [nullas orig. et Vict.] *add. Fr*

³ nostris malis *in mg.* P

417

Augustinus in epistola¹ ad Bonifacium de baptismo. Utilis solutio² de baptismo, et parentum sacrilegio in filiis³

Iam itaque cum homo⁴ in seipso⁵ ab eo qui genuit, alter est effectus, peccato alterius sine sua consensione, non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia unus erat cum illo, et in illo a quo traxit, quando quod traxit admissum est. Non autem trahit

¹ in ep. CPD; *om.* M

² Util. sol. CPD; *om.* M

³ *rubr. here* CPD, *om.* B, *before insc.* M

⁴ homo CPDM; bono B

⁵ est *add. Fr, om.* CPBDM

alter ab altero, quando sua unoquoque propria vita vivente, iam est unde dicatur, Anima que peccaverit, ipsa morietur. Ut autem possit regenerari per officium voluntatis aliene cum offertur consecrandus, facit hoc unus spiritus, ex quo regeneratur oblatus.

(*epist. 23*). *Ctp 3.10.48 (1, q. 4, Iam itaque.)*

418

Felix in¹ secundo decretali² episcopis Gallie. Quod infamis de propria possit agere causa³

Si accusatorum persone in iudicio episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, et non tamen criminales, vel ecclesiasticas voluerint.

(*Ex cap. 13 epist. decretalis*) *Ctp 1.24.6b*] *Ctp 3.10.49 (4, q. 6, et 3, q. 10, c. Si accusatorum.)*

¹ in CPD; papa tertius M

² suo *add.* M

³ *rubr. here* CPD, *before insc.* BM

¹419

Decretum et responsio Leonis pape ad Carolum imperatorem. Quomodo purgare se debeant accusati sacerdotes²

Omnibus vobis visu³ aut auditu⁴ notum esse non dubitamus, quod sepiissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus⁵ crimina diversa obiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio et⁶ satisfactio fiat, licet tempore bone memorie domini genitoris nostri⁷ Pippini, sive priscis temporibus a sanctis patribus, et a reliquis bone devotionis⁸ hominibus sepiissime ventilatum fuerit; nos tamen pleniter, et ad⁹ liquidum diffinitum reperire minime quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum a sanctis¹⁰ episcopis, et reliquis sacerdotibus, ac¹¹ ceteris ecclesiastice dignitatis ministris nostris¹² in regnis seu in aliis Deo de gentibus, nobisque una cum eis agentibus sepiissime propter multas et nimias reclamaciones, que ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu domini et patris nostri Leonis apostolici, ceterorumque Romane ecclesie episcoporum, et reliquorum sacerdotum, sive orientalium et Grecorum patriarcharum et multorum sanctorum episcoporum et sacerdotum, nec non et nostrorum episcoporum omnium, ceterorumque sacerdotum ac levitarum auctoritate et consensu, atque reliquorum fidelium et cunctorum consiliariorum¹³ nostrorum consultu diffinitum est, omnes

¹ H *omits all to* Statutum est namque ratione

² *rubr. before insc.* M

³ visu CPD; visum [visu] M, (*orig. et Vict. add. Fr*)

⁴ auditu PBDM; di<c>tu C

⁵ *sac. before* suadente D

⁶ et CPM; aut D

⁷ nostri CP?D; vestri M; [nostri] *add. Fr*

⁸ devotionis CPM; vite D

⁹ *corr. fr.* a P

¹⁰ patribus *add.* D, *om.* CPM

¹¹ ac CPM; a D

¹² nostris CPD?; vestris M; vestris [nostris] *Fr*

¹³ -ariorum CPM; -arium D

vos¹⁴ utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum¹⁵ est namque ratione et necessitate atque auctoritate predicta, consultu omnium, ut quotiescumque cuique¹⁶ sacerdoti crimen imponitur, si ipse¹⁷ accusator talis fuerit, ut recipi debeat (quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant in canonibus pleniter expressum est), si autem, ut dictum est, ille accusator qui canonice est recipiendus, eum cum legitimo virorum numero et bonorum testium approbare in conspectu episcoporum poterit, tunc canonice diudicetur, et si culpabilis inventus fuerit canonice dampnetur. Si vero eum¹⁸ supra scripto pretextu approbare ipse accusator minime potuerit, et hoc canonice diudicetur. Ipse ergo sacerdos si suspiciosus aut incredibilis suo episcopo aut reliquis suis consacerdotibus, sive bonis et iustis de suo¹⁹ populo vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut predicta suspicione remaneat cum tribus aut quinque vel²⁰ septem bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis pape qui duodecim episcopos in sua purgatione habuit, vel eo amplius si suo episcopo²¹ visum fuerit, aut necesse²² propter tumultum²³ populi perspexerit²⁴, et cum aliis bonis et iustis²⁵ hominibus se sacramento coram populo, super quatuor evangelia dato, purgatum ecclesie reddat²⁶. Si quis autem scire desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quid²⁷ de accusatore²⁸ faciendum sit, pleniter in canonibus reperiri²⁹ poterit. (*capitul. XLV, c. 34, et XLVII, c. 285*) *BenL 1.36(B); Cleop. C viii, fo. 47] Ctp 3.10.50; IP 5.3 (2, q. 5, c. Omnibus vobis.)*

¹⁴ omnes vos CM; vos omnes PD

¹⁵ Statutum CPDM; Statum B

¹⁶ cuique CPB; cuidam D; cuiquam M

¹⁷ ipse CPM; per se D

¹⁸ eum CPM; om. D

¹⁹ suo pop. CPM; pop. suo D. episcopo aut rel. - de suo *repeated* P

²⁰ quinque vel CPM; om. D

²¹ suo ep. CPB; ep. suo DM

²² necesse CPM; necessitate D

²³ tumultum CVBDM; tumultum P

²⁴ pers- CDM; pros- PVB

²⁵ bon. et iust. CPM; iust. et bon. D

²⁶ reddat CVBDM; raddat P

²⁷ [quidquid or. et Grat.] *add. Fr*

²⁸ -atore CPFr; -atione DM

²⁹ -iri CPVH; -ire BDM

420 (CRM)

¹*Hincmarus Remorum episcopus et plebis Dei famulus*² *dilecto fratri et venerabili coepiscopo Iohanni salutem*

Si mala fama ex similitudine per parochiam de presbitero exierit, et accusatores ac testes legales defuerint, ne contra apostolum, infirmorum corda de mala fama presbiteri percutiantur, et ne vituperetur ministerium nostrum, neque securiores presbiteri existentes, licentius in peccatum labantur, secundum decreta maiorum, cum denominatis sibi vicinis presbiteris, quos scimus se nolle periurare, sacramento famam suam purget.

(*epist. 53*). *Ctp 3.10.11 (2, q. 4, c. Si mala fama.)*

¹ De eadem re *add. M*

² -lus CM; -lis Fr

421

Constitutio sexta, cap. 7¹. Ex libro constitutionum, de clericis apostatis²

Quisquis sive lector, sive subdiaconus, sive diaconus³, sive presbiter, clericatus honorem contempserit, et in aliam vitam transierit, duorum alterum vel curiali conditioni cum suis facultatibus subiciatur, vel si plures curiales civitas habeat, sive ipse vilior sit, ad officiatem conditionem tradatur, id est⁴ texeoticam⁵.

Jul. epit. 6.7]

¹ cap. 7 *after* apost. PV, *here* CBDM

² apostatis CPM; apostaticis D; De cler. ap. *before* Constitutio M

³ sive diac. CPM; *om.* D

⁴ id est CPBD; *om.* M

⁵ tex- CPBD; tax- M. Graece est: η εν απορια προσταξεωτικην κατενεχθησεται τυχην quae verba Agyleus sic vertit: Aut egens ad apparitorum conditionem deiiciatur. *add.* M²

422

Constitutio trigesima septima, cap. 28. De castitate clericorum¹

Clericus qui super lectores et cantores² est, veluti subdiaconus vel³ diaconus, nullas nuptias contrahere audeat, alioquin a sacerdotio cadat. Lector quoque, si secundas contraxerit nuptias, ad maiorem gradum ordinis ecclesiastici prohibetur accedere. Laicus etiam si appareat uxori coniunctus esse que alium maritum habuit, aut si non iure coniunctus sit, aut si ipse aliam uxorem habuit, neque subdiaconus neque diaconus neque presbiter fieri potest. Et si clandestinis artibus ad consecrationem irrepserit, honore eius cadat⁴.

Jul. epit. 36.29]

¹ Const. - 28. De - cler. CD; Const. - sept. De - cler. c. 28 P; De cast. cler. Const. - 28 BM

² lect. et cant. CPM; cant. et lect. D

³ vel CPM; et D

⁴ cadat CPM; careat D

423

Constitutio quadragesima nona, cap. 2¹. Ne laicus in ecclesia quam facit ex propria elemosina sine licentia episcopi clericos constituat²

Si quis ecclesiam edificaverit, aut clericis annonam ex substantia sua dederit, non liceat ei quos voluerit clericos in eadem ecclesia facere. Sed si voluerit quosdam sibi consecrari, offerat eos beatissimo patriarche, et, si ille viderit eos dignos, consecret, et si non probaverit, arbitrio suo reiciat³.

Jul. epit. 51.2; cf above 3.190

¹ cap. 2 *after* constituat PV

² Ne - const. *here* CPDH, *before* Constitutio BM

³ *corr. fr.* -iant D

424*¹Constitutio quinquagesima, cap. 1*

Si quis in domo sua oratorium habuerit, non audeat in eo facere sacras missas, nisi clericos catholice fidei habuerit, qui deputentur ei ex iussu religiosi episcopi civitatis, vel beatissimi patriarche. Si quis autem adversus ea fecerit, domus ipsius fidei iuribus addicatur. Si clerici ab ecclesiis destiterint, alios clericos in locum eorum ordinare necesse est, ut scilicet annonas et dona ecclesiastica que illis lectoribus prestabantur, accipiant, et si postea redierint, nihil eis prestetur, quia annone eorum aliis clericis pro ipsis subrogatis preste sunt.

Jul. epit.52.1; cf above 3. 191]

---

¹ De eodem *add. as rubr.* M

424A (PV)

Ut sacerdotes et levite canes ad venandum et accipitres non habeant. Ex concilio Agatensi, cap. 55

Episcopis, presbiteris, diaconibus canes ad venandum aut accipitres habere non liceat. Quod si quis talium personarum in hac voluntate detectus fuerit, si episcopus est tribus mensibus se communione suspendat, presbiter duobus mensibus se absteineat. Diaconus vero ab omni officio vel communione cessabit.

Ctp 2.28.54] cf 5.366, 6.288, 13.30

425

De dampnatione¹ filiorum qui ex sacerdotibus geniti comprobantur². Ex concilio Toletano IX, cap. 10

Cum multe super incontinentiam³ ordinis clericorum⁴ hactenus emanaverint sententie patrum, et nullatenus ipsorum firmari quiverit correptio morum, usque adeo sententiam iudicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum feriretur ultio in actoribus scelerum, verum etiam in progenie dampnatorum, ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancille, vel ex ingenue detestando connubio⁵ in honore constituti filios procrearent, illi quidem ex quibus geniti probabuntur, canonica censura dampnentur, proles autem ab hac pollutione nata non solum parentum hereditatem usquam accipient, sed etiam in servitute eius ecclesie, de cuius sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, iure perenni manebunt.

Ctp 2.40.4] (15, q. 8, c. Cum multe.)

---

¹ dampnatione CPM; ordinatione D

² qui ex - compr. CPBD; sacerdotum M

³ -iam CPD; -ia M

⁴ ord. cler. CPM; cler. ord. D

⁵ [coniugio] *add.* M

426*¹Constitutio sexagesima septima, cap. 1*

Quicumque in monasterium intrant, videant substantias suas in monasterio consecrari. Nam ante introitum liberam habent facultatem, quomodo voluerint bona

---

¹ Quod qui monasterio se tradit, de rebus suis postea disponere non possit *add. as rubr.* M

sua distribuere. Postquam autem intraverint, talem licentiam non habent, quamvis liberos habeant.

Jul. epit. 70.1]

427

Constitutio 74¹, cap. 1². Apud quos iudices queque³ cause clericorum sint terminande⁴

Si quis cum clerico litigium habuerit, si quidem de causa pecuniaria, adeat prius episcopum cuius iudicio clericus suppositus est. Ille autem, sine dampno et sine dilatione, competentem finem liti impositurus est. Sin autem noluerit episcopus litem dirimere, tunc ad civiles iudices disceptatio cause proveniat. Ubi autem causam dirimere vult episcopus, sine scriptura omnia procedant, et diffinitiva sententia ab eo sine scripturis inseratur. Quod si de criminali causa litigium emerit, tunc competentes interpellati consentaneum legibus terminum cause imponant, ita tamen ut disceptatio litis duorum mensium spatium non excedat, a litis contestatione numerandum. Non aliter autem puniatur clericus, nisi obnoxius repertus sacerdotio nudatus⁵ fuerit a suo episcopo, vel clericatus honore. Sin autem crimen ecclesiasticum est, tunc secundum canones episcopo soli cause examinatio et pena procedat, nullam communionem aliis iudicibus in huiusmodi causis habentibus.

Jul. epit. 77.1; cf 16. 150 below] Ctp 3.10.51 and cf 3.29.93 (11, q. 1, c. Si quis cum clerico.)

¹ 74 CPBDH; 83 M

² Const. cap. 1 *here* CDH, Const. 74. Apud - term. cap. 1 P, Apud - terminande. Const. - 1 BM

³ queque CPH; que M

⁴ Apud - term. CPHM; *om.* D

⁵ nudatus CPBD; privatus [nudatus] M

428

Alexander II, Hugoni¹ Treverensi² et Theodorico Viridunensi episcopis. De eo qui infirmitate pressus³ monachum se fieri promisit⁴

Presentium lator Cosaldus⁵ presbiter, ad limina apostolorum veniens, querelam apostolice sedi deposuit, beneficium et altaria que per canonicam Viridunensis ecclesie obtinere solebat, a quodam diacono, Richerio nomine, sibi ablata esse. Dixit enim quod quondam in infirmitate fervore passionis oppressus monachum se facere promiserit, non tamen ut monasterio vel abbati se tradiderit, vel promissionem scripserit, sed confitetur quod prefatum beneficium in manu advocati ecclesie refutaverit. At postquam convaluit, monachum facere mox negavit. Dixit etiam quod cum infirmus iaceret predictus Richerius beneficium suum ab episcopo Viridunensi acquirere potuisset, quia dixit eum monachum iam factum esse. Causa differtur in Treverensem sinodum, in qua prefatus Richerius diaconus mala fide acquisisse, ac male intrasse convictus est. Quapropter quia et⁶ beati Benedicti, canonicaque et precipue patris et predecessoris nostri sancti Gregorii pape constitutio interdicat

¹ Hugoni CRB; Hudoni PVH²; Udoni DM, [Hugoni] *add.* M

² Trev. CPDM; Erev. *Fr*

³ pressus CPD; depressus M

⁴ *rubr. before insc.* M, *not* CPBD

⁵ Cos- CPHM; Gos- D

⁶ quia et CP; *om.* D; quia M

monachum⁷ ante unius anni probationem effici⁸, si ita est, ut dixit, iudicamus et auctoritate apostolica precipimus, ut vestra diligentia⁹ atque clementia horum portitor Cosaldus¹⁰ presbiter¹¹ videlicet, beneficium¹² et altaria recipiat, habeat, et quiete retineat.

CB Alex. II 86] Ctp 3.10.52; IP 3.183 from beati Benedicti - probationem effici (17, q. 2, c. Cosaldus.)

⁷ mon. CPD; om. M

⁸ monachum add. M, om. CPD

⁹ vestra dil. CP; dil. vestra DM

¹⁰ Cos- CPM; Gos- D

¹¹ [presbyteri] add. M

¹² -ium CPBD; -ia M

429

Nicholaus Airardo¹ Turonensi archiepiscopo. De presbitero qui sine culpa perdidit ecclesiam²

Notum sit tue fraterne charitati quod iste presbiter pauper, nomine Christophorus, de sua angustia ad nostram clementiam lacrimabiliter sit conquestus, dicens se falsis criminibus impetum, et ab ecclesia sua, non convictum neque confessum, irrationabiliter fuisse eiectum Nam (ut ipse refert) tua diligentia per tres vices inquisitione facta, nulla in se neque de fornicationis crimine, neque de homicidii consensione³ reperiri potuit culpa⁴, nisi quia sue paupertatis causa quod petebatur, aut consentire noluit, aut implere non potuit; quod suus tamen emulus ultroneus egit, qui illius ecclesiam iniuste preripuit. Idcirco magnopere monemus reverentiam tuam, ut que te forte ignorante Giezica cupiditate peracta esse videntur, tue fraternitatis censura celeri emendatione corrigantur, scilicet restituendo ecclesie proprie iam dictum sacerdotem, atque eidem reddendo tua pietate quem perdidit pristinum honorem, et nullatenus canonica instituta alicuius temeritate contempni permittatis, quia facientem et consentientem par pena constringit.

(in rescriptis Nicolai I, tit. 1, c. 4). Ctp 1.62.59] (2, q. 1, c. Notum sit.)

¹ Airardo CPM; Alardo D

² suam add. M, om. CPD; rubr. before insc. M, not CPB

³ consensione CPD; consensu [confessione or. add. Fr] (de quibus impetebatur) M

⁴ rep. pot. culpa CPD; pot. culpa rep. M

430

¹Stephanus papa quintus Leoni Thianensi episcopo²

De crimine sibi illato diaconus tuus verissime se fatebatur immunem. Verumtamen si suspicio habetur, et accusatores idonei reperiuntur, et testes quales sacri canones sanciant, adscito tecum certo episcoporum numero veniant accusatores, vocetur et ipse Aldericus diaconus, et si negaverit, ventiletur causa canonice; et si vel sponte confessus, vel legitimis testibus fuerit approbatus, canonica feriat sententia. Quod si nec sponte confitetur, nec accusatores et testes legitimi reperti fuerint, et mala fama crebrescit, non publico examine, sed coram te et aliquantibus reverendissimis presbiteris et diaconibus ecclesie tue secreto iuramento se purificet, et tu deinceps boni testimonii eum annuntia, et compesce ac admone ecclesie filios, ne sacerdotem

¹ De diacono, de crimine iniuste infamato add. as rubr. M

² Th. ep. CPDH; ep. Th. M

Dei infamare ulterius presumant, timentes maledictionem Cham, qui patris verenda derisit.

Ctp 1.64.9] (15, q. 5, c. De crimine.)

431

*Manifestam causam non egere testibus*¹

De manifesta et nota plurimis² causa non sunt querendi testes, ut sanctus³ Ambrosius⁴ in epistolam ad Corinthios dicit⁵ de fornicatione⁶ sententiam exponens apostoli, Iudicis, inquam⁷, non est sine accusatore dampnare quia Dominus Iudam cum fuisset fur, quia non est accusatus, minime abiecit. ⁸Cognito autem opere isto pellendum illum de cetu fuisse fraternitatis⁹ censuit. Omnes enim crimen eius sciebant, et non arguebant. Publice enim novercam suam loco uxoris habebat¹⁰. In qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen¹¹. Et paulo post. Absens facie, presens autem auctoritate Spiritus¹² qui nusquam abest, iam iudicavi ut presens eum qui hoc admisit tradi Satane in interitum carnis.

Ctp 3.10.53; IP 4.117 (2, q. 2, c. De manifesta.)

¹ Idem. *add.* M, *om.* CPD

² -imis CPM; -ibus D

³ sanctus CPBD; beatus M

⁴ (in 5 capite, statim post initium) *add.* M

⁵ dicit CP; scribit DM

⁶ -ione CPD; -ore M

⁷ -quam CP; -quit DM

⁸ Ac mox *add.* M, *om.* CPD

⁹ fuisse frat. CPM; frat. fuisse D

¹⁰ habebat CPM; habuit D

¹¹ tegi (*after corr.* C) crim. CPM; crim. tegi D

¹² auct. Sp. CPM; Sp. auct. D

432

¹*Ex libro Capitularium*², cap. 357

Rem in contentione positam non liceat³ donare vel vendere.⁴

BenL 1.357(B)] Ctp 3.10.54

¹ Rem in contentione positam, non licere donare vel vendere *add.* *as rubr.* M

² Capitularium PV; Capitulum CDH; Capit. M

³ liceat CPBD; licet HM

⁴ *As here CBDHM; whole text as rubric, with nothing following, PV. D (fo. 105rb) ends here, and continues without a break with new matter. M only adds 433-5.*

433 (M)

De modo conficiendarum epistolarum formatarum, quem Nicena synodus inter episcopos in faciendis epistolis conservandum esse instituit.

Greca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Greci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis (quas mos Latinus formatas appellat) aliqua fraus falsitatis temere presumeretur, hoc a patribus trecentis octodecim Nicee congregatis saluberrime inventum est et constitutum, ut formate epistole hanc calculationis seu supputationis sue habeant rationem, id est ut

assumantur in supputationem prima Greca elementa Patris, et Filii, et Spiritus sancti, id est $\pi \nu \alpha$. Que elementa octogenarium quadringentesimum et primum servant numeros. Petri quoque apostoli prima littera id est π , que numerum octogesimum significat. Eius qui scribit epistolam prima littera, cui scribitur secunda, accipientis tertia, civitatis quoque de qua scribitur quarta, et indictionis quecumque est illius temporis, numerus assumatur; atque ita his omnibus Grecis litteris, que (ut diximus) numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quecumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Addat preterea separatim in epistola etiam nonagenarium et nonum numeros, qui secundum Greca elementa significant, $\alpha\mu\eta\nu$. Tres igitur predictae littere Grece, id est $\pi \nu \alpha$, et prima littera ex nomine Petri, id est π , quingentesimum et unum faciunt numeros; π enim prima, que est in nomine summi Patris, sexagesimum numerat; ν vero, que est prima in nomine Filii, octoginta numerat; α vero, que prima est in nomine Spiritus sancti, unum indicat. Si addas π que in nomine Petri est prima, id est quadringenta reperies octoginta, $\alpha\mu\eta\nu$ vero, quod in fine predictae epistole scriptum est, quingenta sexaginta unum, indicat; α enim unum, μ nonaginta novem, η quadraginta octo, ν nonaginta numerum, qui nonaginta novem efficiunt numeros. Si vero totam summam simul iungas sexcentos sexaginta epistola numeros tenet. Sed propter minus scientes ponenda videntur elementa ipsa Greca, cum numeris propriis.

I. A. II. B. III. Γ. IIII. Δ. V. E. VI. **. VII. Z. VIII. H. IX. Θ. X. I. XX. K. XXX. Λ. XL. M. L. N. LX. **x. LXX. O. LXXX. Π. XC. ς. C. R. CC. Σ. CCC. T. CCCC. U. D. Φ. DC. X. DCC. Ψ. DCCC. Ω. DCCCC. ΠΤ. M. A

Numerantur autem ita. en, duo, tria, tessara, pente, ex, epta, oktw, ennea, deka, eikosi, triakonta, tessarakonta, penthkonta, exhkonta, ebdomhkonta, ogdohkonta, ennenhkonta, ekaton, diakosia, triakosia, tessarakosia, pentakosia, exakosia, eIptakovsia, oktakosia, eneakasia, cilioi.

Reg. P 1.449] (Dist. 73, c. Qualiter.)

434 (M)

Exemplum epistole formate.

In nomine π Patris, ν Filii, et α Spiritus sancti, Rathbodus sancte Treverensis ecclesie ac plebis ipsius humilis famulus Rotberto reverende sancte Metensis ecclesie antistiti in Christo principe pastorum mansuram cum gaudio prosperitatis ac perpetuitatis gloriam. Decreta sanctorum trecentorum decem et octo patrum Nicee constitutorum saluberrima servantes, Deo dignam piamque fraternitatem vestram canonice aggredimur, et sub nomine formate epistole reverenter vestram sanctitatem adimus, vobis videlicet intimando quia presenti presbitero nostro, nomine Gislemaro, has dimissorias dedimus litteras, quem in nostra diocesi ecclesiastice educatum, de ordine clericatus ad presbiteratus proveximus gradum, ut his canonicis munitus apicibus, cum nostra licentia ei in vestra parochia sub defensione ac regimine vestre chare dilectionis degere liceat, illumque in sinu sancte matris ecclesie canonice fovendum ac regendum vobis committimus. Hanc ergo epistolam Grecis litteris hinc inde munire decrevimus et annulo ecclesie nostre bullare censuimus. Christus pastorum princeps interventu beati Petri, cui specialiter ovile dominicum commissum est, fraternitatem vestram ad custodiam sui gregis diu nobis conservet incolumem, $\alpha\mu\eta\nu$. Summa horum Mille DXXXIX. $\pi \nu \alpha \omega \rho \sigma \nu \phi$. $\alpha\mu\eta\nu$. Data Treveris. Idib. Octob., anno dominice Incarnationis D. CCCC. VI, indict. IX $\pi \nu \alpha \pi \delta \alpha \pi \delta \phi$.

(Simile fere habetur, dist. 73 c. In nomine.) Reg P 1.450; BD 2.227]

435 (M)

Item aliud exemplum formate.

Reverendissimo et sanctissimo Rathbodo sancte Treverensis ecclesie archiepiscopo, Dado Virdunensis ecclesie devotus gregis Christi famulus in Domino vero rege summe felicitatis beatitudinem. Cum sancta catholica ecclesia prompta sit sequi documenta evangelica, que dicunt, Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet; et qui recipit iustum in nomine iusti, et cetera; et apostolus iubeat hospitalitatem sectari, et necessitatibus sanctorum virorum communicare, tamen propter eos qui cauteriatam habent suam conscientiam, dicentes se esse simplices, cum sint astutia diabolica repleti, et pro opere pietatis dicunt se de loco ad locum transire, cum sint sua malitia faciente fugitivi, et dicunt se esse ministerio sacro insertos, cum non sint, statutum est a sanctis patribus neminem, clericum alienum et ignotum recipi ab aliquo episcopo, et inthronizare in sua ecclesia, nisi habeat a proprio episcopo epistolam, que in canonibus nominatur formata. Ideo notum facimus paternitati vestre quod presens frater noster harum litterarum portitor, nomine Adruinus, non pro sua nequitia expulsus est a nobis, sed postulantibus fratribus nostris, eo quod ex familia nostra fuit, dedimus ei libertatem receptam a cornu altaris canonice, et ordinavimus eum ad gradum presbiterii. Cui etiam has dimissorias sive commendatitias litteras fecimus, et eum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus, ut in vestra parochia sub vestro sacro regimine et defensione consistere valeat. Ego, inquam, in nomine π Patris, et υ Filii, et α Spiritus sancti, et in unitate sancte ecclesie, in qua Petro datum est ius ligandi atque solvendi, absolvo Dado humilis episcopus presbiterum Adruinum de civitate Virdunensi, indict. IX. Et licentiam do vobis, Rathbode venerabilis archiepiscopo, inthronizandi cum in quacumque ecclesia vultis vestre parochie. Dilectam paternitatem vestram virtutum floribus insignitam omnipotens Deus conservare dignetur. $\alpha\mu\eta\nu$. D. CC. LXXVIII, π ν α π δ α λ ϕ . Data V Idus Maii, anno dominice Incarnationis D. CCCC. VI, indict. IX
Reg P 1.451